

การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา
ของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา

นายอนุศักดิ์ ชันธิสิทธิ์

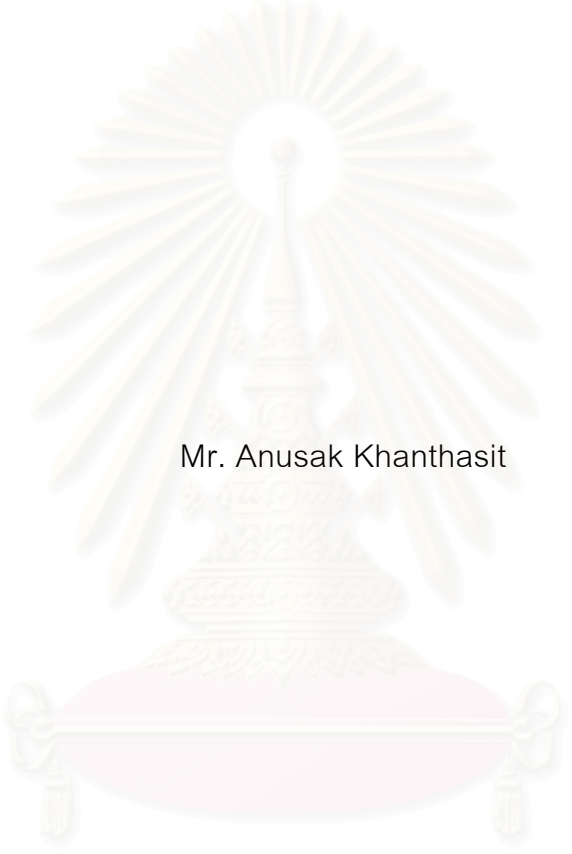
สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5742-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE PRESENTATION OF LOCAL NORTHERN WISDOM ON
THE LOCAL MASS MEDIA IN PHAYAO PROVINCE

Mr. Anusak Khanthasit

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication
Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-5742-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การนำเสนอภูมิปัญญาตำนานของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา
โดย นายอนุศักดิ์ ชันธิสิทธิ์
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมษิต

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิชนี เชายจรรยา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมษิต)

สถาบันวิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์)

อนุศักดิ์ ชันธสิทธิ์ : การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา. (THE PRESENTATION OF LOCAL NORTHERN WISDOM ON THE LOCAL MASS MEDIA IN PHAYAO PROVINCE. อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ. อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมษิต , 104 หน้า ISBN 974-17-5742-5

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาล้านนาทางด้านรูปแบบ ความสำคัญ การเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนา เพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการถ่ายทอดสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาล้านนาสู่ผู้รับสาร และเพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาล้านนา โดยใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกสื่อมวลชนท้องถิ่นด้านหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียง จำนวน 20 ท่าน

ผลการศึกษาวิจัย

1. สื่อมวลชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบและความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาเป็นอย่างดี และมีความเห็นว่าวิถีชีวิตชาวล้านนามีความสัมพันธ์กับการนำภูมิปัญญามาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก
2. สื่อมวลชนท้องถิ่นมีวิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาแตกต่างกันตามลักษณะเด่นของแต่ละสื่อ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (สวท.พะเยา) มีรายการที่นำเสนอภูมิปัญญาล้านนามากกว่าสถานีวิทยุอื่นๆ เพราะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐเต็มที่ ขณะที่หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาล้านนา เพื่อคนในจังหวัดพะเยา
3. สื่อมวลชนท้องถิ่นมีวิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาหลายด้าน อาทิ การจัดแข่งขันวงดนตรีพื้นบ้านระดับมัธยมศึกษา การจัดให้มีคอลัมน์ประจำด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนาในหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ เป็นต้น

สื่อมวลชนท้องถิ่นยังไม่สามารถแสดงบทบาทอย่างเต็มที่ในการส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ ขาดจิตสำนึกที่ดี และขาดความสามัคคีระหว่างกัน การจัดสัมมนาระหว่างสื่อมวลชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการทบทวนศักยภาพของสื่อมวลชนท้องถิ่น และการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนต่อไป ซึ่งจะทำให้สถาบันสื่อมวลชนในจังหวัดพะเยาเข้มแข็งมากขึ้น

ภาควิชา การประชาสัมพันธ์ ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2546

458 51450 28 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD : LOCAL NORTHERN WISDOM / THE PRESENTATION

ANUSAK KHANTHASIT : THE PRESENTATION OF LOCAL NORTHERN WISDOM ON
THE LOCAL MASS MEDIA IN PHAYAO PROVINCE. THESIS ADVISOR :

ASSOC. PROF. UBOLWAN PITIPATANACOSIT. 104 pp. ISBN 974-17-5742-5

The aims of this research were threefold:

1. To study and analyze the categories of local northern wisdom including of how important and being part of the northern people's daily life.
2. To study the method of local mass media to communicate the local northern wisdom to the public.
3. To study the process of promoting local northern wisdom to the public by local mass media.

The findings were as follows:

1. The local mass media understands and has knowledge on local northern wisdom which important and connected with the daily life of northern people.
2. The local mass media has difference methods, according to the strange of each media, to communicate the local northern wisdom to the public. The Radio Thailand, Phayao Province has many programs to present the local northern wisdom because of supporting by the government. Phayao Rath Newspaper also acknowledges by the public as the media which presents the northern local wisdom to Phayao people for learning and developing.
3. The processing of promoting the local northern wisdom are arranging the competition of local music instrument and has a full page of promoting the local northern wisdom on the Phayao Rath Newspaper.

The local mass media in Phayao has to improve themselves to promote the local northern wisdom to the public. Because they has lack of knowledge in the their career and unawareness on keeping the local northern wisdom. The local mass media has to make co-operation between mass media organizations, education institute and the relevant organizations and arrange the seminar on important issues to evaluate the local mass media's competency. The good relations between local mass media on arranging the local northern wisdom activities will make the local mass media institute stronger.

Department Public Relations Student' s signature

Field of study Development Communication Advisor's signature

Academic Year 2003

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา" สำเร็จได้ด้วยดีโดยความเห็นชอบจาก รศ.อุบลวรรณ ปิติพัฒน์โฆษิต รศ.พัชนี เชยจรรยา และ รศ.ดร.จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ แนะนำผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสามารถลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยได้รับความเมตตากรุณาเป็นอย่างดีจากท่านอาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก นักวิชาการผู้มีทัศนะกว้างไกลแห่งเมืองกว๊านพะเยา ท่านพระครูศรีวรพินิจ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ คุณชัยวัฒน์ จันธิมา บรรณาธิการและเจ้าของหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ คุณเจริญนิยม ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา อาจารย์วัชระ ศรีคำตัน คีษานีเทศก์ประจำจังหวัดพะเยา อาจารย์ภัทรา บุรารักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศ พะเยา ตลอดจนคณาจารย์และนักจัดรายการวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดพะเยาทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่า ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่งานวิจัยครั้งนี้ และที่สำคัญผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณสายสินธุ์ และสมาชิกในครอบครัวอินทรีย์ทุกท่านที่มอบความรัก ความปรารถนาดี การดูแลเอาใจใส่ในด้านที่พักพิงพร้อมอาหารครบทุกมื้อขณะที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาหาข้อมูลรวมระยะเวลากว่า 4 เดือน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่างๆ ให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอดระยะเวลาของการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ขอขอบคุณคุณพินทิพย์ กาญจนภูมินทร์ คุณวิลาศลักษณ์ เอื้อทวีกุล ที่ทำให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ และสมาชิกในครอบครัวของผู้วิจัย ที่เป็นกำลังใจ ผลักดันให้งานวิจัยนี้สำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี

ความสำเร็จและคุณค่าของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณความดีให้กับผู้ที่ได้รับการกล่าวชานามข้างต้น และผู้วิจัยขอเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในการปลุกจิตสำนึกของความเป็นคนไทยที่มีใจรักที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้เคียงคู่อยู่กับชุมชน และความร่มเย็นสงบสุขของคนไทยทั่วทุกภูมิภาค ตราบนานเท่านาน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและแนวคิดในการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.4 กลุ่มเป้าหมาย.....	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชน.....	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น.....	12
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น.....	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	24
2.5 กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	31
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	38
3.1 วิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	38
3.2 แหล่งข้อมูลและเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย.....	39
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์.....	39
3.4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ.....	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล.....	40
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	42
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสื่อมวลชนท้องถิ่น.....	42
4.2 รูปแบบ ความสำคัญของภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตล้านนา....	45
4.3 วิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา.....	51
4.4 วิธีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา.....	57
4.5 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา.....	60
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	63
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	63
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	67
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	71
รายการอ้างอิง	74
ภาคผนวก.....	79
ภาคผนวก ก. ประวัติศาสตร์ล้านนาและความเป็นมาของเมืองพะเยา.....	80
ภาคผนวก ข. ตัวอย่างภูมิปัญญาล้านนา.....	85
ภาคผนวก ค. ตัวอย่างตารางรายการวิทยุและบทความด้านภูมิปัญญาล้านนา.....	96
ภาคผนวก ง. แบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	102
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	104

บทที่ 1

บทนำ

"การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติย่อมทำได้โดยสะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว"

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

1.1 ที่มาและแนวคิดในการศึกษา

จากกระแสพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ดังที่ได้กล่าวมานั้น ยิ่งทำให้เหล่าพสกนิกรทั้งหลายได้ตระหนักและเล็งเห็นได้ถึงความสำคัญของการเรียนรู้และการศึกษา ว่าเปรียบเสมือนการเสริมสร้างทรัพย์เพื่อนำไปเป็นทุนสำรองในวันข้างหน้า ซึ่งความรู้เหล่านี้เอง จะถูกนำไปพัฒนาขึ้นเป็นความคิด สติปัญญา ก่อขึ้นเป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ ให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ

การศึกษาเรียนรู้ นับเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นที่สำคัญของมนุษย์ หากมนุษย์ปราศจากการเรียนรู้แล้ว มนุษย์ก็จะไม่เกิดสติปัญญา และการเรียนรู้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่ในโรงเรียน หรือสถานศึกษา ในห้องเรียน โดยมีผู้ถ่ายทอดคือครูหรืออาจารย์แต่เพียงเท่านั้น ความรู้ยังอยู่รายรอบตัวของมนุษย์ ตั้งแต่มนุษย์เกิดจนกระทั่งดับสูญสิ้น เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่มีที่สิ้นสุด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่ และการอยู่ใกล้ชิดกับขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันดีงาม ยังผลให้เกิดความภาคภูมิใจในความคิดอันกว้างไกลของบรรพชน ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ได้เป็นอย่างดี

สิริกร ไชยมา (2544) กล่าวถึงเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ว่า เป็นภูมิความรู้พื้นฐาน ความคิดพื้นฐานของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ได้คิดสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ คิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งลักษณะที่เห็นเป็นรูปธรรมนั้นได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ หรือเป็นภูมิปัญญาที่อยู่ในลักษณะของขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ กิจกรรมอื่นๆ ล้วนแล้วแต่แฝงไปด้วยความคิดอัน

แบบยล ลึกซึ้ง และชาญฉลาดในการอบรมสั่งสอน กลุ่มเมลาจิตใจให้ผู้คนมีคุณธรรมอันดีงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถรักษาบ้านเมืองไว้ให้ลูกหลานได้อยู่เย็นเป็นสุขมาตราบนานเท่านาน

ปัจจุบัน คนไทยได้รับอิทธิพลจากค่านิยมตะวันตกในหลากหลายรูปแบบ ผ่านการถ่ายทอดจากสื่อต่างๆ อาทิ สื่อโทรทัศน์ ในรูปแบบของรายการ ละคร สื่อภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมมากกว่าสื่อที่ผลิตด้วยฝีมือคนไทย สื่อสิ่งพิมพ์ต่างประเทศต่างๆ เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วคนไทยจะซึมซับสารที่ออกมาจากสื่อที่ก่อให้เกิดความบันเทิง ได้อย่างรวดเร็ว สื่อต่างๆ เหล่านี้ ได้นำความเจริญที่เป็นทั้งด้านบวกและลบมาสู่สังคมและวัฒนธรรมไทย โดยบางครั้งผู้รับสารปราศจากการยั้งคิด ไม่ระมัดระวังในการรับสาร ทำให้เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคมขึ้นได้ แต่กระนั้นก็ตาม หน้าที่ที่จัดอยู่ในด้านบวกของสื่อต่างๆ ก็ยังมีอยู่ไม่น้อย เช่น การนำมาซึ่งความรู้และเทคโนโลยีอันทันสมัย นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ประเทศไทยยังไม่เคยรับรู้มาก่อน หรือเทคนิคการบริหารงานในรูปแบบใหม่ที่จะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพต่อองค์กรเป็นทวีคูณ เป็นต้น

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย มีความสำคัญต่อคนไทย ต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นอย่างมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จะช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น มีความมั่นคง ทำให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจ รักในศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิในความเป็นคนไทย เพราะภูมิปัญญาไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่คนไทยนับถือ มาใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ภูมิปัญญาไทยยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทยยังช่วยเปลี่ยนแปลง ปรับสภาพวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคตามสมัยอีกด้วย

ลักษณะภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่ง

ที่เหนือธรรมชาติ

3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่างๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

การเรียนรู้เรื่องของภูมิปัญญาไทย จะทำให้คนในชาติรับรู้ได้ถึงอดีต วิวัฒนาการ ตลอดจนความคิดอันแยบยลของคนในยุคเก่าก่อน ทำให้การดำรงชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข และเกิดการถ่ายทอดสู่คนในรุ่นต่อไป ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและเอกลักษณ์ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย หรือเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า "ชาวล้านนา" ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากคนไทยทางภาคอื่นๆ ทั้งเรื่องของการสื่อสารทางภาษา การดำรงชีวิตประจำวัน การอุปโภคบริโภค การดูแลรักษาตนเองและผู้อื่นในยามเจ็บไข้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ความสำคัญของ "ขวัญ" ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยรวมเรียกว่า "ภูมิปัญญาชาวล้านนา" ที่ควรค่าในการที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ เป็นต้น จากสื่อมวลชนท้องถิ่นต่างๆ หรือแม้กระทั่งการถ่ายทอดเป็นลำดับชั้นลงมาจากรุ่นปู่ย่าตาทวด จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาว่า เป็นพัฒนาการของการปรับตัวปรับวิถีชีวิตของคนไทยโยนก (ไทยวน) และชนชาติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ให้เข้ากับธรรมชาติแวดล้อม แล้วสร้างสรรค์ สังคม และสืบสานประเพณีเหล่านั้นเป็นเวลาหลายศตวรรษต่อเนื่องกัน ทำให้ธรรมชาติแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของล้านนามีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นบางประการ ซึ่งลักษณะโดดเด่นดังกล่าวนี้ มีอยู่ละม้ายคล้ายคลึงกันในอาณาบริเวณที่ติดต่อกันระหว่างประเทศพม่า ลาว ไทย และจีนตอนใต้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "เขตมรสุมตอนบนของอุษาคเนย์" ซึ่งในงานวิจัยนี้จะได้หยิบยกภูมิปัญญาล้านนาในภาพรวม ที่ได้มีการถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและสถานีวิทยุชุมชน ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษา

จังหวัดพะเยา เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย เป็นเมืองที่มีความ

สำคัญทางประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติอันงดงาม มีพรมแดนทิศเหนือติดจังหวัดเชียงราย ทิศใต้จรดจังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่ ทิศตะวันออกติดต่อกับประเทศลาว และจังหวัดน่าน และสำหรับทิศตะวันตกจรดจังหวัดลำปาง มีประชากรอาศัยอยู่เพียง 5 แสนกว่าคน (ที่มา ; ที่ทำการปกครอง จังหวัดพะเยา สิงหาคม 2541) แต่ในขณะเดียวกัน จังหวัดพะเยาก็คือเป็นอีกจังหวัดที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านสื่อมวลชนและคุณภาพของประชาชน กล่าวคือ มีสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่จัดอยู่ในประเภทคุณภาพ 2 ฉบับคือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา มีสถานวิทยุกระจายเสียงที่บริหารงานโดยภาครัฐรวมทั้งสิ้น 5 สถานี ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภาค 5 สถานีกิจการวิทยุกระจายเสียง 4 (กวส.4) สถานีวิทยุกองทัพภาค 3 และสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)

นอกจากนี้จังหวัดพะเยายังเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศ พะเยา ที่มีสาขาวิชาการต่างๆ มากมายครอบคลุมความสนใจของประชากรในท้องถิ่น เช่น สาขาเกษตรศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ศิลปศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งศักยภาพทั้ง 2 ด้านที่กล่าวมานี้ รวมถึงความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยจากบรรดาหน่วยงานราชการภายในจังหวัด ทำให้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงประสิทธิภาพของแหล่งข้อมูลที่เพียบพร้อม ในอันที่จะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีคุณค่าทางวิชาการต่อสมาชิกในชุมชนเอง และสังคมใกล้เคียงต่อไป

การศึกษาเรื่อง "การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา" จะเป็นงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่จะร่วมสืบสานวิถีชาวบ้านล้านนา และภูมิปัญญาอันมีค่ายิ่ง โดยมีตัวแทนคือ "สื่อ" ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไปสู่ผู้รับสารทั้งในระดับชาวบ้าน ข้าราชการท้องถิ่น รวมถึงนิสิตนักศึกษาที่เป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาล้านนาทางด้านรูปแบบ ความสำคัญ ตลอดจนการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวล้านนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการถ่ายทอดสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาล้านนาสู่ผู้รับสาร
3. เพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาล้านนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาถึงความหมาย ที่มา ความสำคัญ และคุณลักษณะของภูมิปัญญาล้านนา โดยมีสื่อ เป็นตัวกลางเชื่อมโยงและเผยแพร่ข้อมูลไปยังผู้รับสารกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาค่าต่อไป

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาว่ามีลักษณะสำคัญ และมีการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวบ้านอย่างไร
2. ศึกษาวิธีการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา อันได้แก่
 - * **สื่อหนังสือพิมพ์** ได้แก่ เจ้าของ บรรณาธิการ และคอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา
 - * **สื่อวิทยุกระจายเสียง** ได้แก่ ผู้บริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุที่กระจายเสียงผ่านสถานีท้องถิ่น จำนวน 5 สถานี ที่มีรูปแบบรายการและนำเสนอข่าวสารด้านภูมิปัญญาล้านนา
3. ศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาค่าต่อไป

1.4 กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์สื่อท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม สัมภาษณ์กลุ่มละ 10 คน ดังนี้

1. กลุ่มสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เช่น เจ้าของ ผู้บริหาร คอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา จำนวน 10 คน
2. กลุ่มสื่อวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้บริหาร และนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงประจำสถานีต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพะเยา 5 สถานี อันได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภาค 5 สถานีวิทยุกองทัพภาค 3 สถานีวิทยุกระจายเสียง 4 (กอส.4) สถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย พะเยา (อ.ส.ม.ท.) รวมทั้งสิ้น 10 คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การนำเสนอข่าวสาร หมายถึง วิธีการเผยแพร่ข่าวสาร โดยการเขียน การพูด การวิเคราะห์วิจารณ์ของสื่อมวลชนท้องถิ่น ไปสู่กลุ่มผู้รับสารทั่วไป

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ในชีวิตที่สั่งสม และถ่ายทอดต่อกันมา แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ มีทั้งลักษณะที่เป็นความรู้ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา และลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี หรือวัฒนธรรม

รูปแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิปัญญาแบบนามธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และภูมิปัญญาแบบรูปธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ดนตรี ฯลฯ

ภูมิปัญญาล้ำนนา หมายถึง ภูมิปัญญา ภูมิความรู้พื้นฐาน ความคิดพื้นฐานของคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยมีทั้งแบบรูปธรรม อันได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ ยารักษาโรค และลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ

สื่อมวลชนท้องถิ่น หมายถึง สื่อที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้ำนนา และอื่นๆ ไปสู่กลุ่มผู้รับสารในท้องถิ่น ได้แก่ สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และสื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น

สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หมายถึง หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา มีด้วยกัน 2 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา

สื่อวิทยุกระจายเสียงชุมชน หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นภายในจังหวัดพะเยา ซึ่งบริหารงานโดยหน่วยงานราชการต่างๆ

วิธีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึก หมายถึง กระบวนการ กลวิธี หรือกิจกรรมในการนำเสนอภูมิปัญญาล้ำนาของสื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้ำนา

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านศักยภาพและอิทธิพลของสื่อมวลชนท้องถิ่นในการนำไปสู่การใช้สื่อมวลชนท้องถิ่นในการเผยแพร่ข่าวสารด้านอื่นๆ อันจะทำให้ภาครัฐสามารถกำหนดนโยบายเพื่อการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาล้ำนาได้คงอยู่ สืบทอดต่อเยาวชนรุ่นต่อไป และพัฒนาเป็นวิถีชีวิตภูมิปัญญาที่มีคุณค่าต่อสังคมประเทศชาติในภายภาคหน้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำเสนอภูมิปัญญาล้ำนนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา” ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และประเด็นสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
3. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. กระบวนการค้นคว้าหาสารเพื่อการพัฒนา
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย และบทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชน

सनั ๒๒๒๒ (2520) กล่าวว่า สื่อ (Channel or Media) เป็นหนทางหรือวิถีทางที่จะนำข่าวสารไปสู่ผู้รับสาร หากปราศจากสื่อ หรือช่องทางแห่งการสื่อสารแล้ว ข่าวสาร (Message) ก็ไม่อาจถึงผู้รับได้ สื่อแต่ละชนิดจะมีข้อดี และข้อด้อยต่างกันไป และจะได้ผลมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมายและคุณสมบัติของสื่อตัวเอง

สื่อ สามารถแบ่งแยกเป็นประเภทต่างๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1. สื่อบุคคล (Personnel Media)
2. สื่อมวลชน (Mass Media)
3. สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

ซึ่งในงานวิจัยนี้ จะขอลำถึงเฉพาะสื่อบุคคลและสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์และสื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นแต่เพียงเท่านั้น

สื่อ เป็นเครื่องมืออันสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพราะสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้อย่างแพร่หลาย ประมาศ สตะเวทิน (2528) กล่าวถึงบทบาทสำคัญของสื่อ 3 ประการ ที่มีต่อสังคมก็คือ การให้ข่าวสาร (Information) การให้การศึกษา (Education) และการเสนอความคิดเห็น (Opinion)

มอร์แกน (Morgan, 1971) ให้ทัศนะเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนว่า สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ ภาพยนตร์ วิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่ง แหล่งข่าวอาจเป็นบุคคลเดียวหรือสองสามคน หรือมากกว่านั้น ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก สื่อมวลชนนั้น สามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และการแพร่กระจายรวมทั้งเป็นการเปลี่ยนทัศนคติที่มีอยู่ได้

เนื่องจากสื่อมวลชน ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ เพราะสื่อมวลชน มีส่วนในการสร้างทัศนคติและความสนใจของคน จนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม โดยสื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาสังคม ดังที่ วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm, 1964) ได้สรุปหน้าที่ของสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม 3 ประการคือ

1. เป็นยามตรวจสอบ หรือหน้าที่ในการให้ข่าวสาร
2. หน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการ เพื่อการตัดสินใจของกลุ่มบุคคล โดยที่สื่อมวลชน จะเป็นผู้ให้ข้อมูลนำข่าวสารไปสู่ประชาชน ทำให้ประเด็นปัญหาต่างๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น
3. หน้าที่ในการให้ความรู้ เช่น การใช้สื่อสารมวลชนเพื่อการศึกษาในห้องเรียน เป็นต้น

นอกจากบทบาทหลัก 3 ประการข้างต้นแล้ว อับสร เสถียรทิพย์ (2534) ยังได้สรุปความสำคัญของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมในอีกหลายๆ ด้าน อาทิ

1. สื่อมวลชน ทำหน้าที่รายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้ทราบ โดยที่สื่อมวลชนสามารถรายงานและแจ้งข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถกระจายข่าวให้ทราบอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว
2. สื่อมวลชน ทำหน้าที่ขยายวิสัยทัศน์ โลกทัศน์ของประชาชนให้กว้างมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น เป็นการพัฒนาคุณลักษณะของการเข้าใจผู้อื่น ทำให้เป็นผลดีต่อการพัฒนาในด้านการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการมีส่วนร่วมในสังคม ต่อความคิดเห็นและปัญหาต่างๆ

3. สื่อมวลชน จุดความสนใจในสิ่งที่น่าสนใจ ทำให้ประชาชนรับรู้ในสิ่งนั้นๆ และเป็นผลดีต่อการดำเนินการในด้านการพัฒนา
4. สื่อมวลชน เพิ่มพูนความทะเยอทะยานให้กับประชาชน ทำให้ได้รับข่าวสาร ข้อมูลที่จะทำให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และพยายามก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีขึ้น
5. สื่อมวลชน สร้างบรรยากาศที่จะทำให้เกิดการพัฒนา คือ ทำให้มีความสนใจในประเด็นต่างๆ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนา การรายงานข่าวของสื่อมวลชน เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เช่น รายงานข่าวการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดความรู้สึกรักคิดเชิงวิชาการ
6. สื่อมวลชนจะมีส่วนในการเปลี่ยนทัศนคติ หรือค่านิยมให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์และพัฒนา
7. สื่อมวลชนช่วยเสริมการตัดสินใจของบุคคล โดยการส่งผ่านไปตามช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล และผู้นำความคิดเห็น หรือผู้ที่มีอิทธิพลในการชักจูงใจ จะเป็นผู้รับข่าวสารส่งต่อไปยังบุคคลอื่นๆ อันจะทำให้การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มีแนวทางและเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น
8. สื่อมวลชนช่วยสร้างเสริมสถานภาพให้กับบุคคล ด้วยการสร้างชื่อเสียง ยกย่อง ให้การสนับสนุน
9. สื่อมวลชนทำให้ประชาชนผู้รับสาร เข้าใจนโยบายของรัฐบาล ก่อให้เกิดการรับฟัง รับรู้ การอภิปราย การสนทนา อันเป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง
10. สื่อมวลชนทำให้ประชาชนทั่วไป เข้าใจทัศนคติของสังคม ด้วยการกระจายข่าวสารของการประพฤติปฏิบัติตนที่สังคมยอมรับ เพื่อให้ประชาชนได้ยึดถือตามกฎเกณฑ์ของสังคม
11. สื่อมวลชน ทำหน้าที่ในการให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนในส่วนของที่เกี่ยวกับความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต และการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

จุมพล รอดคำดี (2532) กล่าวถึงแนวความคิดการใช้สื่อมวลชนสำหรับชุมชน (Community Mass Media) ว่ามีหลักการดังนี้

1. การใช้สื่อมวลชนสำหรับชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในพื้นที่เกี่ยวข้องมากกว่าอาศัยคนที่มาจากส่วนกลางหรือมาจากพื้นที่อื่น
2. การลงทุนทางด้านสื่อมวลชนนั้น จะต้องมีมาตรการที่จะเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนในชุมชนขยายการลงทุนเพิ่มขึ้นได้ โดยมีหลักประกันที่จะไม่ให้สื่อมวลชนส่วนกลาง ขยายอิทธิพลในสภาพเครือข่าย (Network) เข้าไปครอบงำสื่อมวลชนในชุมชนได้ อย่างไรก็ตามถ้ารัฐบาลมีมาตรการที่จะให้สื่อมวลชนมีเพียงไม่กี่บริษัทหรือหน่วยงานรัฐ รัฐบาลจะต้องมองถึงเครือข่ายหรือสาขาที่จะขยายออกไปนั้น น่าจะทำหน้าที่เครือข่ายเพียงบางส่วนเวลา หรือบางครั้งล้มมือหรือบางหน้าของหนังสือพิมพ์เท่านั้น เวลาส่วนใหญ่หรือหน้าหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ควรจะเป็น

ของชุมชนที่เครือข่าย หรือสาขาไปตั้งอยู่มากกว่า

3. ในการดำเนินงานแก้ปัญหาตามข้อ 2 นั้นแล้ว การไหลของข่าวสารจากส่วนกลางจะมีน้อยลง แต่จะเกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันมากขึ้น ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ จะเป็นการสร้างความสมดุลของข่าวสารระหว่างเมืองหลวงกับชนบทได้ดี

4. การเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน นอกเหนือจากการปฏิบัติโดยทั่วไป น่าจะพิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ด้วยคือ

4.1 มีข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ลึกซึ้ง และชัดเจนมากที่สุดในลักษณะข่าวเจาะลึก (News in depth)

4.2 มีลักษณะจูงใจให้มาก แต่ไม่ใช่เป็นการโฆษณาหาเสียง หรือเน้นความสำคัญของตัวบุคคลจนขาดการเน้นความสำคัญที่งานพัฒนา

4.3 ควรให้ความสำคัญในเรื่องการค้นคว้า วิจัย และข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ และประสบการณ์ที่มีค่าแก่การนำไปปฏิบัติ เช่น บุคคลหรือผลงานของบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านใดด้านหนึ่งในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น

4.4 ข้อมูลตัวเลขบางอย่าง ย่อมจูงใจได้ดีกว่าการเอ่ยถึงโดยไม่มีหลักฐาน

4.5 การเสนอข้อคิดเห็นใดๆ ก็ตาม ควรจะเสนอความเห็นทั้งสองด้าน ทั้งด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้รับสาร

5. สื่อมวลชนในชุมชนควรจะเป็นผู้ที่เข้าใจแนวนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี และควรประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่เสมอ ไม่ใช่ นั่งคิดเองเขียนเองโดยไม่ทราบข้อเท็จจริง

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าสื่อมีบทบาทเป็นอย่างมากในการสร้างให้เกิดคุณประโยชน์ต่อคนและชุมชน ผู้วิจัยจึงได้เลือกนำบทบาทสำคัญนี้มาศึกษาเป็นงานวิจัยเรื่อง “การนำเสนอภูมิปัญญาอันน่าทึ่งของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา” ซึ่งหน้าที่ประการนี้เอง ที่สื่อมวลชนท้องถิ่นพึงมีความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวสาร และให้ความสำคัญกับเนื้อหาของสารเป็นอย่างดี เพื่อที่จะทำให้สื่อได้รับการยกย่องจากประชาชนผู้รับสาร เหมาะสมกับบทบาทที่มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ภูมิปัญญาอันน่าอันมีค่า เคียงคู่กับวิถีชีวิตคนล้านนาต่อไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้คำจำกัดความของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หรือ หนังสือพิมพ์ภูมิภาค ไว้ในหลายๆ ทศนะ อาทิ

สุภา ศิริมานนท์ (2529) กล่าวว่า ในวิชาการวารสารศาสตร์ ถือว่าหนังสือพิมพ์ภูมิภาค มีความหมายเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ออกจำหน่ายนอกเขตเมืองหลวง สำหรับประเทศไทยได้แก่หนังสือพิมพ์ทั้งปวง นอกจากหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ออกจำหน่ายในกรุงเทพฯ

สุรัตน์ นุ่มนนท์ (2523) ได้อธิบายความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นว่า เป็นกลไกส่วนหนึ่งในการรับใช้ประชาชนในด้านการต่อสู้กับความเลวร้ายของสังคม ในลักษณะการรับใช้ประชาชนนั้น มีรูปแบบต่างกัน โดยพิจารณาถึงกลุ่มคนที่หนังสือพิมพ์มุ่งหมายที่จะรับใช้ ซึ่งเป็นการรับใช้ในลักษณะครอบคลุมอาณาเขต สามารถแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ คือ

1. หนังสือพิมพ์ระดับภูมิภาค หมายถึง หนังสือพิมพ์ที่ไม่มีลักษณะเพื่อรับใช้ผู้อ่านทั่วประเทศ แต่ครอบคลุมเป็นอาณาเขตภูมิภาคในลักษณะหลายจังหวัดรวมกัน หรือในกลุ่มที่มีวัฒนธรรมประเพณีเดียวกันหรือเชื้อชาติเดียวกัน หรือเชื้อสายเดียวกัน โดยรวมกลุ่มอยู่แถบภูมิภาคเดียวกัน
2. หนังสือพิมพ์ระดับจังหวัด หมายถึง หนังสือพิมพ์ที่รับใช้ผู้อ่านในเขตจังหวัด ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นนั้นๆ โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นไทย รวมถึงหนังสือพิมพ์ที่ออกนอกเขตเมืองหลวง
3. หนังสือพิมพ์ระดับชุมชน หมายถึง หนังสือพิมพ์ที่รับใช้ท้องถิ่นในระดับชุมชนใหญ่ อาจเป็นเขตชานเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ และหนังสือพิมพ์ที่ออกในเขตอำเภอ โดยเฉพาะในอำเภอใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่น จนสามารถออกหนังสือพิมพ์เพื่อรับใช้ประชาชนในชุมชนนั้นได้

จากลักษณะความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่พิจารณาตามลักษณะครอบคลุมอาณาเขตดังกล่าวนี้แล้ว พิศิษฐ์ ชวลาธวัช (2529) ได้จำกัดขอบเขตความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นไทยว่าเป็นหนังสือพิมพ์ระดับภูมิภาค หนังสือพิมพ์ระดับจังหวัด และหนังสือพิมพ์ระดับชุมชน แต่โดยส่วนรวมแล้ว ออกมาในรูปแบบหนังสือพิมพ์ระดับจังหวัดมากกว่าหนังสือพิมพ์ระดับอื่น

สมควร กวียะ (2526) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ชนบท ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นได้เช่นกันว่า หนังสือพิมพ์ชนบท หมายถึงหนังสือพิมพ์ของชาวชนบท ทำโดยชาวชนบท และเพื่อชาวชนบท แต่หนังสือพิมพ์สมบูรณ์แบบอย่างนั้นคงหาได้ยากในความเป็นจริง อย่างไรก็ตามก็น่าที่จะมีลักษณะดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาจต้องเป็นชาวชนบทโดยทางอ้อม เช่น โดยการร่วมลงทุนหรือเช่าหุ้น หรือร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย ส่วนการจัดทำนั้น ชาวชนบทอาจร่วมในการดำเนินงาน โดยผ่านกระบวนการตัวแทน หรืออย่างร้อยละโดยอาศัยกลไกของสารสนเทศของกลับ (Feedback Mechanism) ซึ่งอาจจะมีอยู่แล้ว หรือจัดขึ้นมาใหม่ในท้องถิ่นชนบท สำหรับหลักการที่ว่า ทำเพื่อชาวชนบทนั้น เข้าใจว่าเป็นหลักการอุดมคติที่หลีกเลี่ยงได้ยาก หนังสือพิมพ์ชนบท ไม่ว่าจะกรณีใดก็ตามจะต้องทำเพื่อชาวชนบท ไม่เช่นนั้นแล้ว หนังสือพิมพ์ชนบท จะเป็นแต่เพียงเครื่องมือของการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลประโยชน์ในทางการเมืองของกลุ่มอิทธิพลมากกว่าอย่างอื่น ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายเหตุผลของการดำรงอยู่ (Raison detre) ของหนังสือพิมพ์ชนบทนั่นเอง

จากนิยามความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นได้หลายความหมายด้วยกัน คือ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่ผลิตออกจำหน่ายนอกเขตกรุงเทพฯ หรือหนังสือพิมพ์ที่ผลิตออกมากในระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ระดับชุมชน หรือชนบท สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ จะกล่าวถึงหนังสือพิมพ์ระดับจังหวัดที่ผลิตออกจำหน่ายในจังหวัดพะเยา ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ฉบับคือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา

ความสำคัญของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

เจมส์ บี รามิเรซ (Jaime B. Ramirez, 1975) ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นว่า จากทิวิลเบอร์ ซแรมม์ ได้เคยกล่าวว่า ถ้าสังคมใดที่ปราศจากการสื่อสารแล้ว สังคมนั้นก็จะไม่อาจดำรงอยู่ได้นั้น หนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารชนิดหนึ่งก็มีส่วนทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ขณะเดียวกันก็มีส่วนทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วย เปรียบเสมือนตัวนำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ซึ่งสามารถที่จะสร้างสาธารณมติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อสร้างสังคมใหม่ในรูปแบบที่ต้องการได้ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็นับว่ามีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมในท้องถิ่นหรือสังคมชนบทเช่นเดียวกัน

นอกจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงตามทัศนะของทั้งเจมส์ บี รามิเรซ และทิวิลเบอร์ ซแรมม์ แล้ว นี้นี้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นยังจะเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของ

สังคมที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สังคมได้อย่างมหาศาล ขึ้นอยู่กับผู้ที่จะใช้กลไกอันนี้ว่าจะใช้เพื่อประโยชน์อย่างไรและมากน้อยเพียงใดนั่นเอง

บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น มีสถานะเป็นสถาบันกึ่งสาธารณะเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ระดับชาติ โดยทั่วไป ดังนั้น บทบาทสำคัญต่อสาธารณชนในหลายๆ ด้านด้วยกันเช่น ด้านการพัฒนาชนบท ด้านการพัฒนาประเทศ ด้านการเมืองและการปกครองท้องถิ่น และการปกครองประเทศ ซึ่งหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ก็ได้แตกต่างจากหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ทั่วไปแต่ประการใด นั่นคือ หน้าที่ในการให้ข่าวสาร ให้การศึกษา ให้ความบันเทิง และให้ความคิดเห็น

บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

สมควร กวียะ (2526) กล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในฐานะเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชนบทได้หลายอย่างด้วยกันคือ

1. บทบาทในการเข้าไปช่วยพัฒนาการเกษตร เศรษฐกิจและสุขอนามัย ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของคนในท้องถิ่น
2. บทบาทในการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ (Functional Literacy) โดยเป็นทั้งอุปกรณ์การเรียนภาษา วิชาความรู้ทางทฤษฎีและปฏิบัติ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ รวมทั้งข่าวสารและความคิดเห็นของท้องถิ่น ของประเทศและของโลกด้วย
3. บทบาทในการเสริมสร้างสังคมชนบทให้มีลักษณะเป็นสังคมข่าวสาร (Information Society) เปิดโอกาสให้ข้อเท็จจริงและทัศนะความคิดเห็นต่างๆ เลื่อนไหลโดยเสรี โดยมีหนังสือพิมพ์ชนบทเป็นสื่อกลางที่อยู่ใกล้ชิดสามารถป้อนข่าวสาร เก็บเกี่ยวประสิทธิผล (Effects) และสารสนเทศกลับ (Feedback) ทำให้กระบวนการสื่อสารครบวงจรในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานเกินไปนัก ชาวบ้านได้มีการแสดงออก มีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง กระจายไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมในระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ระดับบริหารส่วนจังหวัดอีกด้วย เพราะหนังสือพิมพ์ชนบท เป็นสื่อที่มีการสื่อสารยุควิถี (Two-way Communication) ที่สามารถปรับระดับสถานภาพทางสังคมของผู้ส่งสารและผู้รับสารให้อยู่ใน

ระยะใกล้เคียงกันตามสมควร และหนังสือพิมพ์ชนบทยังมีความยืดหยุ่นในการต่อรองกับทุกๆ ฝ่าย ตามธรรมชาติของหนังสือพิมพ์ในโลกเสรี

4. บทบาทในการเป็นตัวประสานที่ดีระหว่างสาขาต่างๆ ที่ทำงานร่วมกันในโครงการพัฒนาแบบสมบูรณาญา เพราะต้องติดต่อหาข่าวและสารคดีจากทุกๆ สาขาอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังประสานงานกับสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสื่อสารของโครงการต่างๆ ได้อีกเช่น ประสานกับสื่อระหว่างกลุ่ม สื่อพลังกลุ่ม (Group Media) ทำให้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ลดความบกพร่องในตัวของมันเองได้อย่างมาก

ชวลิต ปัญญาลักษณ์ (2528) กล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในการพัฒนาประเทศว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นช่วยในการพัฒนาประเทศได้ เพราะโดยธรรมชาติของหนังสือพิมพ์นั้น เป็นสื่อที่มีความคล่องตัว สามารถให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิงแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งหนังสือพิมพ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้ 2 ทางคือ

1. ทางความคิด หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะต้องเป็นสื่อกลางในการระดมความคิดเห็น หาเป้าหมาย ขอบเขตและช่องทางที่เหมาะสมในการพัฒนาท้องถิ่น
2. ทางการปฏิบัติ เมื่อมีขอบเขตและทิศทางในการพัฒนาแน่นอนแล้ว หนังสือพิมพ์ต้องเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติแก่ประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในที่สุด

สุรัตน์ นุ่มนนท์ (2523) ยังกล่าวอีกว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็เหมือนกับสื่อมวลชนชนิดอื่น ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศได้ เช่น ช่วยในการวางแผนนโยบายของท้องถิ่น ช่วยให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ แก่ประชาชน ให้ข้อคิดแก่ผู้บริหารให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้อง ในขณะที่ สุภา ศิริมานนท์ (2529) แสดงทัศนะว่า การที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะช่วยพัฒนาประเทศได้นั้น จะต้องเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง คือเน้นเนื้อหา ข่าวสารและปัญหาของท้องถิ่น โดยหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง ส่วนการเสนอข่าวสารจากส่วนกลางนั้น ควรจะเสนอเพียงสั้นๆ เช่นเดียวกับข่าวต่างประเทศ เพื่อเป็นการยกระดับความรู้ของคนในท้องถิ่นให้เท่าเทียมคนอื่นเท่านั้น

ในทัศนะของ สุพิน ปัญญามาก (2529) หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้สังคมดีขึ้นอย่างแน่นอน โดยหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นสามารถเป็นผู้นำทางความคิดได้ โดยเสนอความคิดต่างๆ เพื่อให้เกิดความคิดคล้อยตามหรือโต้แย้ง อันจะนำไปสู่ความคิดที่หลากหลาย และ

ได้ความคิดที่ดีที่สุดในที่สุด เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้เจริญขึ้น นอกจากนี้ด้านความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็สามารถเสนอแนะเรื่องราวต่างๆ ที่สลบซับซ้อนให้ประชาชนเข้าใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ บทบาทของคนในท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเอง ยังมีบทบาทในการรณรงค์สร้างความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นนั้นๆ อีกด้วย

สำหรับบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในด้านการเมืองและการปกครองท้องถิ่นนั้น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะต้องตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องทำความเข้าใจ และศึกษาถึงการบริหารราชการแผ่นดินในส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นกลไกสำคัญต่อการเจริญเติบโตของสังคมท้องถิ่นนั้นๆ หากการบริหารการเมืองการปกครองท้องถิ่นมีข้อบกพร่อง ในการวางแผนหรือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่กฎหมายมอบหน้าที่ให้ปฏิบัติราชการแผ่นดินต่อท้องถิ่นนั้น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะต้องมีการวิพากษ์วิจารณ์และมีข้อเสนอแนะแนวทางที่ดีต่อสังคมท้องถิ่นนั้น เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยตรง

อร่าม เอี่ยมอรุณ (2528) กล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างมากในการช่วยเหลือและสนับสนุนงานของราชการ โดยเฉพาะในจังหวัดที่เป็นเมืองท่องเที่ยว นั้น การเผยแพร่ข่าวสารของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น มีผลทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นมากขึ้น นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นยังมีส่วนช่วยเหลืองานประชาสัมพันธ์ของจังหวัดในการเผยแพร่ข่าวสารให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในด้านการปกครองประเทศนั้น สุภา ศิริमानนท์ (2529) กล่าวว่า ตามหลักปรัชญาทางรัฐศาสตร์นั้น รัฐบาลที่ดีหรือความสำเร็จของรัฐบาลประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับสาธารณมติ (Public Opinion) เป็นสำคัญ และภาวะที่เรียกว่า สาธารณมติ นี้เองที่หนังสือพิมพ์มีบทบาทร่วมอยู่ด้วย 3 ประการคือ

1. ในการแสดงสาธารณมติออกไป (Expressing Public Opinion)
2. ในการชี้้นำให้เห็นถึงสาธารณมติ (Guiding Public Opinion)
3. ในการสร้างสรรค์สาธารณมติให้เกิดขึ้น (Creating Public Opinion)

ซึ่งบทบาทสำคัญทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้ พิศิษฐ์ ชวลาธวัช (2529) ได้กล่าวว่า เป็นหลักการขั้นพื้นฐานสำหรับหนังสือพิมพ์และหมายความรวมไปถึงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นด้วย

หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

หน้าที่หลักของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นดังที่กล่าวมาแล้วคือ หน้าที่ให้คำบอกเล่าข่าวสารในท้องถิ่นของตน ให้การศึกษาและแนะนำ ก็จะต้องให้ความรู้และข้อแนะนำ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่างๆ แห่งท้องถิ่นของตนโดยเฉพาะ ให้ความบันเทิง ก็ควรจะให้ความบันเทิงตามลักษณะและความรับรู้ของชุมชนในท้องถิ่นของตนอย่างพิเศษเฉพาะ และสุดท้าย การให้ข่าวสารประกาศโฆษณาสินค้าและบริการ ก็จะต้องกระทำเพื่อสังคมในท้องถิ่นของตนโดยเฉพาะเช่นกัน

กรรณิการ์ ศรีสวัสดิ์วิชัย (2524) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างกว้างๆ ดังนี้

1. รายงานข่าวความเคลื่อนไหวของท้องถิ่น ในลักษณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางระดับชาติไม่ได้เสนอ หากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางเสนอแล้ว ก็จะต้องมีรายละเอียดและลึกซึ้งกว่า
2. รายงานภาวะสินค้าในท้องตลาด เพื่อให้ประชาชนทราบและเป็นตัวกลางโฆษณาสินค้าให้กับพ่อค้าและธุรกิจในพื้นที่
3. หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะต้องคอยสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการและบุคคลที่อาสารับใช้ประชาชน ทั้งในด้านสังคมและการเมือง ทั้งในแง่ส่งเสริมให้กระทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ต้องเป็นผู้เสนอแนะในเรื่องโครงการสวัสดิการและส่งเสริมสวัสดิการต่างๆ ในท้องถิ่น
5. ต้องช่วยแก้ปัญหาในท้องถิ่นเกิดความคิดช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น และส่งเสริมโครงการที่ดีของท้องถิ่นนั้น
6. ต้องให้การศึกษา ให้ความบันเทิงและแจ้งข่าวสารแก่บุคคลในท้องถิ่น
7. ต้องเป็นแรงผลักดันให้เกิดความสามัคคีในท้องถิ่น

กรรณิการ์ ศรีสวัสดิ์วิชัย (2524) ได้เปรียบเทียบกรณีศึกษาหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โดยทั่วไปแล้วหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเชียงใหม่มีบทบาทและหน้าที่สรุปได้ดังนี้

1. เสนอข่าวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ทั้งสาระและบันเทิง
2. เป็นผู้นำทางความคิด เพื่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่น โดยการเผยแพร่ข่าวสารด้วยรูปแบบที่ทันสมัย เสนอความคิดและข่าวสารใหม่ๆ กระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า
3. เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ ในการสร้างความเข้าใจตลอดจนชี้แนะแนวทางต่างๆ ให้กับผู้บริหารประเทศ เป็นตัวแทนของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่มีเหตุผล

4. เป็นกระบอกเสียงของประชาชนในกรณีที่เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมและชาวบ้านเดือดร้อนหรือถูกรังแก
5. เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นต่างๆ รวมทั้งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น
6. ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีหน้าที่สำคัญต่างๆ มากมายในการเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐและประชาชน และที่สำคัญ บทบาทหนึ่งที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องและใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้คือ หน้าที่ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และบำรุงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นั่นคือการเล็งเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เพื่อเป็นมรดกอันล้ำค่าแก่เยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น

วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่มีความสำคัญมากและสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากมายมหาศาลได้อย่างรวดเร็ว วิทยุกระจายเสียงจึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ อย่างแพร่หลาย ทั้งในด้านธุรกิจการค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

บุญเกื้อ คврหาเวช (2539) กล่าวถึงประวัติและความเป็นมาของกิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยว่า วิทยุกระจายเสียงได้มีการริเริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อปีพ.ศ. 2447 สมัยรัชการ 5 และได้ก่อตั้งสถานีวิทยุโทรเลขขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชการที่ 6 โดยจัดตั้งขึ้น 2 สถานี คือ ที่ตำบลศาลาแดง ในพระนคร และที่จังหวัดสงขลา รวมถึงการที่ทรงให้ติดตั้งเครื่องรับวิทยุโทรเลขขึ้นในเรือสำคัญๆ

และในปีพ.ศ. 2470 พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม พระองค์ทรงนำเครื่องส่งวิทยุโทรศัพท์ขนาดกำลังส่ง 200 วัตต์ มาตั้งที่วังบ้านดอกไม้ ถนนหลวง (ระหว่างถนนวรจักรกับถนนบริพัตร) ในกรุงเทพฯ ทดลองส่งเสียงพูดและเสียงดนตรี และได้มีรับสั่งให้กองช่างวิทยุกรมไปรษณีย์โทรเลขทดลองส่งวิทยุกระจายเสียงด้วยเครื่องส่งวิทยุโทรศัพท์แบบเดียวกัน จากตึกกรมไปรษณีย์โทรเลข (หลังเก่า) ปากคลองโอ่งอ่าง

หน้าวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ปัจจุบันได้รื้อลงหมดเพื่อสร้างทางลาดขึ้นสะพานพระปกเกล้า เคียงข้างสะพานพุทธยอดฟ้าฝั่งทิศตะวันออก)

วิวัฒนาการของสถานีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยได้มีความก้าวหน้าเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในปี พ.ศ. 2482 เป็นต้นมา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการวิทยุกระจายเสียงได้เจริญรุดหน้ามาก กรมประชาสัมพันธ์ได้ขยายกำลังเครื่องส่งมากขึ้นเป็น 50 กิโลวัตต์ และ 100 กิโลวัตต์ ในปัจจุบันกรมประชาสัมพันธ์มีสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในจังหวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นหลายสถานี หน่วยทหารต่างๆ ก็มีกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียง ในขณะที่มีสถานีวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศถึง 484 สถานี หากเทียบกับขนาดของประเทศและพลเมืองแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีสถานีวิทยุกระจายเสียงมากที่สุดในโลก แต่เครื่องรับวิทยุมีน้อย หากเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2517 ปรากฏว่า ทั่วราชอาณาจักร มีครัวเรือนทั้งหมด 6,688,510 ครัวเรือน ในจำนวนนี้ 4,743,669 ครัวเรือนหรือร้อยละ 70.9 มีเครื่องรับวิทยุ

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในประเทศไทย

ประเทศไทยมีแนวนโยบายในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง การให้การศึกษแก่ประชาชนทางวิทยุกระจายเสียงนั้น รัฐบาลได้เห็นความสำคัญและได้กำหนดนโยบายไว้ดังนี้

1. ให้มีการปรับปรุงระบบบริหารวิทยุกระจายเสียงของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการศึกษแก่ประชาชน และกำหนดเป็นนโยบายในการใช้วิทยุเพื่อการศึกษาให้แน่นอน
2. ส่งเสริมให้การประสานงานกับระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา
3. จัดให้มีการปรับปรุงระบบการควบคุมสถานีวิทยุให้รัดกุมยิ่งขึ้น
4. จัดให้มีการควบคุมรายการให้ได้มาตรฐานและส่งเสริมงานวิจัย
5. ดำเนินการป้องกันอิทธิพลด้านวิทยุกระจายเสียงจากต่างประเทศ
6. ให้มีการผลิตและเสนอรายการเพื่อการศึกษาและพัฒนาประเทศไปถึงมือประชาชนโดยทั่วถึง

7. ให้มีงบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานวิทยุให้เหมาะสม และให้ความสำคัญแก่อาชีพนักจัดรายการวิทยุ โดยจัดให้มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้ทางด้านการกระจายเสียงในทุกระดับ และทุกสาขา

วัตถุประสงค์ในการกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมให้มีการใช้วิทยุเป็นอุปกรณ์การสอนในระบบโรงเรียนทุกระดับ เป็นแหล่งจัดบริการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบท ให้ประชาชนได้เรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ เน้นหนักในด้านงานอาชีพเพื่อเป็นการแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา และยังเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ ค่านิยม และทัศนคติที่ดีให้แก่ประชาชน โดยให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการเกี่ยวกับวิทยุให้มีการประสานและร่วมมือในการจัดรายการเพื่อการศึกษา ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและอุปกรณ์ต่างๆ ด้วย

ในการเปิดรับสื่อมวลชนท้องถิ่นของประชาชนนั้น สื่อวิทยุกระจายเสียง นับเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ดังนั้น จึงควรเป็นสื่อที่มีศักยภาพมากที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น มารศรี เตชะกำพูน (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการบริโภคเกลือไอโอดีน ตามโครงการรณรงค์ขจัดโรคขาดสารไอโอดีน ฯ พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนจำนวน 400 คน ได้รับข่าวสารจากสื่อวิทยุเป็นจำนวนมากที่สุด ถึงร้อยละ 41 โดยให้เหตุผลว่า เป็นเจ้าของได้ง่าย การรับเนื้อหาทำได้สะดวก และรับได้เป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530) เรื่อง บทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน โดยศึกษาจากประชากรทุกภาค พบว่า การใช้สื่อทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ โทรทัศน์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยวิทยุเป็นสื่อที่มีค่าความสำคัญมากที่สุด

อิมิลี จี แมคคานานี (Emili G. McAnani, 1973) ได้ศึกษาศักยภาพของวิทยุในการพัฒนาประเทศไว้ 5 ประการ คือ

1. วิทยุกระจายเสียงเปิดให้แก่ผู้ฟังทั่วไป

โดยเป็นการให้ข่าวสาร ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ความคิดใหม่ ซึ่งหากนักวางแผนรู้จักใช้สื่อมวลชนอย่างระมัดระวังตามวัตถุประสงค์แล้ว วิทยุสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาได้ส่วนหนึ่ง หากใช้เฉพาะสื่อวิทยุสื่อเดียว ก็สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของปัญหาที่ขวางกั้นการพัฒนาได้บ้าง ดังเช่นการศึกษาของ ธเนศ เรืองณรงค์ (2521) เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนกับจำนวนบุตรที่ต้องการของสตรีไทยในชนบท พบว่า ในสื่อทั้ง 3 ประเภทที่ทำการศึกษา ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

นั้น สื่อวิทยุเป็นสื่อที่แพร่หลาย และมีการเปิดรับมากที่สุด และสตรีที่มีดัชนีการเปิดรับสื่อมวลชนมาก จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อย เพราะเมื่อสตรีสามารถเปิดรับสื่อมวลชนได้จำนวนมากขึ้น ทำให้มีทัศนคติใหม่ๆ ในการใช้สิ่งเหล่านี้มาประกอบการตัดสินใจ การกระทำ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ

2. วิทยุเพื่อการศึกษาแก่กลุ่มผู้ศึกษา

เป็นการมุ่งผลเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและการพัฒนา ซึ่งศักยภาพในข้อนี้ เมื่อนำมาใช้พบว่า มีปัญหา 4 ประการคือ

- 2.1 รายการมักขาดการทดสอบก่อน เพื่อแก้ไขปรับปรุงก่อนการนำไปใช้
- 2.2 ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารและจากระบบงานวิทยุโรงเรียน
- 2.3 ศูนย์ผลิตรายการไม่สนใจกับผลสะท้อนจากผู้ฟัง
- 2.4 เนื้อหารายการไม่ตอบสนองความต้องการและประสบการณ์ในชีวิต

ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ดังเช่น อลงกรณ์ เหล่างาม (2537) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของชาวบ้าน ศึกษาโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท ในหมู่บ้านเทคโนโลยีของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง 9 หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พฤติกรรมเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ เพราะเปิดรับเพื่อความทันสมัย แต่เนื้อหาที่นำเสนอเป็นเรื่องทั่วไป ไม่เจาะจงด้านการพัฒนาเทคโนโลยี ถึงแม้จะมีการพัฒนาทางการเกษตรอยู่บ้าง แต่เป็นเนื้อหาที่สร้างการรับรู้ แต่ไม่ถึงขั้นจูงใจให้เปลี่ยนวิธีการผลิต

ประเด็นดังกล่าวนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ในการใช้สื่อมวลชนทุกประเภท เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ไม่เฉพาะแต่สื่อวิทยุ ดังเช่นการศึกษาของ พิชัย ตีรานุรักษ์ (2532) เกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดลำปางที่มีต่อสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตโดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ภาคเหนือ พบว่า ประชาชนให้ความสนใจสื่อประเภทนี้ เพราะเห็นว่า เนื้อหาโดยรวมมีความเหมาะสมกับตนเอง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชาคริต จุลกะเสวี (2521) ซึ่งกล่าวไว้ในแนวทางการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับชนบทว่า การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องพิจารณาเนื้อหาที่ตีพิมพ์ ควรต้องเหมาะสมกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

3. วิทยุเพื่อการอภิปรายและกลุ่มชาวชนบท

เป็นการใช้วิทยุเพื่อก่อให้เกิดจุดสนใจในการอภิปรายและตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่กลุ่มคนในท้องถิ่น ลักษณะวิธีการคือ เสนอรายการเป็นประจำทุกสัปดาห์ โดยมีเนื้อหาคือ ข่าวในท้องถิ่น ตอบคำถามของผู้ฟัง และชักนำไปสู่การให้แง่การอภิปรายในหัวเรื่องที่คนในท้องถิ่นกำลังสนใจ จากนั้นจะมีอาสาสมัครเป็นผู้นำและควบคุมกลุ่มคนอภิปรายในประเด็นนั้น และนำไปสู่การตัดสินใจปัญหา ผลจากการใช้วิทยุเพื่ออภิปรายกลุ่ม ได้รับความสนใจอย่างมาก จนเกิดเป็นทฤษฎีการสื่อสารและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ Rogers and Shoemaker (1971) ได้เคยศึกษาไว้ เริ่มจากประเด็นที่มีการกระจายข่าวสารไปสู่กลุ่มคนจำนวนมาก โดยสื่อมวลชน แล้วก่อให้เกิดอภิปรายขึ้นในกลุ่มย่อย นำไปสู่การตัดสินใจของกลุ่ม ต่อมาสมาชิกกลุ่มเปิดรับสารสนเทศมาก ก็มีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่น กลายเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้กระจายข่าวสารไปสู่ผู้อื่น ซึ่งก็คือ รูปแบบการสื่อสารแบบสองชั้นตอนนั่นเอง

การสื่อสารแบบสองชั้นตอนนี้ มีการนำมาใช้มากในการใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา จากการศึกษาวิจัยของ เพลินพร ฝิวงาม (2533) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของประชาชนศึกษากรณี โครงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริเวณในหมู่บ้าน ต.คูบัว อ.เมือง จ.ราชบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับได้แก่ การรับข่าวสารเกี่ยวกับน้ำดื่ม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 40.9 มีการรับข่าวสารจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้านมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สื่อวิทยุ ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ผู้ใช้สื่อควรให้ความสำคัญกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพราะการยอมรับนวัตกรรม จะต้องขึ้นอยู่กับตัวกลาง เป็นเหมือนผู้ประสานเจ้าของนวัตกรรมกับคนในท้องถิ่น

การใช้วิทยุเพื่อการอภิปรายกลุ่มนี้ จะสร้างสัมพันธ์กับชาวชนบทได้อย่างลึกซึ้ง การที่คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสอภิปรายในประเด็นที่ได้รับการชักนำจากวิทยุที่ดี การได้มีโอกาสถามคำถามไปยังผู้จัดรายการวิทยุเหล่านั้น ความสนใจก็เกิดขึ้นมา ชันนำไปสู่การพัฒนาซึ่งเกิดจากการตัดสินใจและความคิดของเขาเอง เป็นการพัฒนาทั้งวัตถุและจิตใจของคนในท้องถิ่น

4. วิทยุโรงเรียน

ผลสัมฤทธิ์จากวิทยุโรงเรียนวัดได้จากการที่วิทยุโรงเรียนได้ให้ความรู้หรือสอนให้คนในท้องถิ่นสามารถอ่านออกเขียนได้หรือไม่ มีความรู้ความสามารถ นำไปปฏิบัติในเรื่องสุขภาพอนามัย และการเกษตรหรือไม่ ซึ่งเป็นเป้าหมายในการสร้างโฉมใหม่ (New Man) ซึ่งพื้นฐานการศึกษาที่ดี ย่อม

นำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป วิทยุโรงเรียนจะให้ทั้งการศึกษาและข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

5. วิทยุและการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่ม

เป็นวิธีซึ่งสนับสนุนให้มีการฝึกผู้นำการอภิปรายในชุมชน ให้มีบทบาทในการนำสมาชิกกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาในการพัฒนา วิทยุจะเป็นสื่อสำคัญอันเป็นปัจจัยในการสอนและปลูกฝัง การทำให้คนในท้องถิ่นรู้ว่า ชุมชนของเขาต้องได้รับการพัฒนา ทั้งนี้เป็นการกระตุ้นให้เกิดสำนึกในเรื่องการพัฒนา โดยที่ขณะเดียวกันต้องมีการสนับสนุนงานพัฒนาสู่ชุมชน เพื่อสนองตอบสำนึกในการพัฒนา จากแรงกระตุ้นที่เกิดจากวิทยุ

นอกจากนี้ แมค อนานี (McAnani, 1973) ยังได้สรุปถึงบทบาทของวิทยุในการพัฒนาไว้ดังนี้

1. การที่วิทยุจะมีบทบาทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณให้แก่ส่วนต่างๆ ของโครงการแต่ละโครงการของวิทยุตามลักษณะความแตกต่างกันของยุทธวิธีที่จะใช้ในการพัฒนา อันเป็นการเน้นถึงความสำคัญของสื่อวิทยุในการพัฒนา
2. โครงการพัฒนาควรเน้นถึงแผนและวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน พร้อมทั้งมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ผู้รับผิดชอบในการพัฒนากับวิทยุ เพื่อให้ทราบถึงจุดประสงค์ที่แน่ชัดเพื่อกำหนดยุทธวิธีในการใช้วิทยุในการพัฒนา
3. การใช้วิทยุ ควรพยายามสร้างความมีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับผลสะท้อนกลับจากผู้ฟัง
4. การที่วิทยุต้องสัมพันธ์กับการใช้สื่ออื่นๆ ประกอบกันด้วย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์และรายการควรสอดคล้องกับความต้องการของชาวชนบท
5. วิทยุอาจจะถูกเลือกใช้ในพื้นที่ที่มีความต้องการรับรู้เพิ่มเติม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของวิทยุว่าเป็นตัวช่วยสนับสนุนในงานพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงสังคมมากกว่าเป็นตัวเริ่มกระบวนการ
6. การฝึกฝนผู้ผลิตรายการควรเน้นความชำนาญพื้นฐานและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนแต่ละประเภท จะมีลักษณะเด่นในตัวเองต่างกัน และสามารถก่อให้เกิดประสิทธิผลต่างกัน ดังนั้นในการเลือกใช้สื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา ตลอดจนวิธีการนำเสนอสาร จึงควร

เลือกให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของสื่อ ซึ่งรายละเอียดของวิธีการนำเสนอสารของสื่อมวลชนท้องถิ่นนั้น ในงานวิจัยนี้จะได้นำเสนอรูปแบบและวิธีการที่สื่อมวลชนท้องถิ่น อันได้แก่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และ สถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดพะเยา ได้พยายามส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักและมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้ำค่าเพื่อสืบทอดต่อคนในรุ่นหลังต่อไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้แบ่งความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 มิติ คือ เนื้อหา ของภูมิปัญญาชาวบ้าน รูปแบบลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน และกระบวนการเกิดภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนื้อหาหรือความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

เสรี พงศ์พิศ (2529) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นเพ จากฐานความรู้ของชาวบ้าน

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2537) กล่าวว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และ ประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงแก้ปัญหา จัดการ ปรับตัวเรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน

เอกวิทย์ ฤ ฤกลาง (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ชุดหนึ่งที่บอกแนวปฏิบัติและ เหตุผลซึ่งเป็นกระบวนการความคิด กระบวนการตัดสินใจด้วยตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้ สั่งสมเป็นระยะเวลานาน การเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น เป็นมิติเดียวกันกับการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก และในชุมชน คือ ธรรมชาติแวดล้อม ครอบครัว วัด และจารีตประเพณี

จันทร์พนิต สุระศิลป์ (อัครา) กล่าวถึงภูมิปัญญาว่า คือ สติและปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมมา

เสรี พงศ์พิศ (2536) สรุปความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิม

อันมีเอกลักษณ์ของคัวมนั้น แสดงออกถึงการเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

อภิชาติ ทองอยู่ (2528) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้พยายามอ้างความเป็นตัวของตัวเอง ปรับเปลี่ยนสภาพอย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ในสภาพเช่นนี้ทำให้พบความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา 3 ประการ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน จะให้ความเคารพคุณค่าของกันและกันมากกว่าเคารพวัตถุ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม จะเป็นไปอย่างเข้าใจ มีลักษณะของการอนุรักษ์มากกว่าการทำลาย
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคุณค่าสูงสุด ไม่มุ่งเน้นการแสวงหาผลประโยชน์ แต่เป็นการยึดถือในเชิงคุณค่ามากกว่า

วิชิต นันทสุวรรณ (อ้างถึงใน กุลจิตรา กังคานนท์ 2531) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง แกนหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และในแง่ของสังคม หมู่บ้าน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลในลักษณะของจิตนิยม แต่เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นเอกภาพกับสังคมหมู่บ้าน การอธิบายชีวิตของชาวบ้าน เกี่ยวเนื่องไปถึงครอบครัว สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน และอื่นๆ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดในส่วนของภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเนื้อหา ตามทัศนะของนักวิชาการหลายๆ ท่าน ที่กล่าวมาข้างต้น ต่างมีความคล้ายคลึงกันคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น จะเป็นองค์ความรู้หรือระบบความรู้ที่ถูกสั่งสมมานานและสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน เป็นต้น ซึ่งระบบความรู้เหล่านี้ ชาวบ้านได้นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในมิติด้านเนื้อหาของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ มี 3 ด้าน คือ

1. องค์ความรู้ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน โดยผ่านกระบวนการการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม
2. องค์ความรู้ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการผลิต และ

ระบบนิเวศ

- องค์ความรู้ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ

รูปแบบลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2536) ได้สรุปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ มีการบูรณาการสูง มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้ง สูงส่ง และเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เสรี พงศ์พิศ (2529) กล่าวว่า ภูมิปัญญาภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกอย่างในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์
2. ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เรื่องผี เป็นต้น
3. ภูมิปัญญาเป็นความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือป้องกันปัญหา
4. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ
5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ การปฏิบัติ ความประพฤติ เป็นต้น

แนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน แสดงให้เห็นได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นความรู้ ความสามารถหรือ แนวทางในการแก้ไขปัญหา และลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี หรือวัฒนธรรม ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเอาแนวคิดของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน มี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นความรู้ ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านได้วิเคราะห์ปัญหาจากสถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญอยู่

- ลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี หรือวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องผี เทวดา หรือการประพฤติปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรม

กระบวนการเกิดของภูมิปัญญาชาวบ้าน

งามพิศ สัตย์สงวน (2532) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม วิธีชีวิตทั้งหมด และถ่ายทอดกันต่อๆ มาเป็นวัฒนธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ขนบธรรมเนียม ศาสนา จารีตประเพณี พิธีกรรม ศิลปะ วรรณคดี เป็นต้น ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมีวัฒนธรรมเป็นฐาน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยผ่านการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคม
2. วัฒนธรรม มีการถ่ายทอดทางสังคม จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
3. วัฒนธรรม มีระบบการปรับตัว เพื่อคงอยู่ในชุมชน หรือสังคม มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่รอด และมีลูกหลานสืบทอด

การถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรมนั้น ไม่เป็นการเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม เพราะสภาพแวดล้อม และสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่คนรุ่นหลัง ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องคิดสร้างสรรค์ และสังสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมไว้เป็นมรดกของชุมชน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2533) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมมีพัฒนาการขึ้น 3 ประการ คือ

1. การสะสม ด้วยการเรียนรู้จากคนอื่น ถ่ายทอดให้หรือจากประสบการณ์ของตนเองสะสมเอาไว้
2. การปรับปรุง เป็นการเสริมสร้างสิ่งใหม่ๆ สืบต่อกันมา
3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจะงอกงาม เพราะมีการเผยแพร่ด้วยการถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้สืบต่อเนื่องกันไปไม่ขาดตอน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) กล่าวถึงกรอบในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

1. ความรู้และระบบความรู้ภูมิปัญญา เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์
2. การสั่งสมและกระจายความรู้ภูมิปัญญา เกิดจากการสั่งสม และการกระจายความรู้นั้น ได้ถึงนำมาบริการสู่คนอื่น

3. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน
4. การสร้างสรรค์และปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้าน ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ปรับเปลี่ยนตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้วนแล้วมีความเกี่ยวโยง เชื่อมประสานกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ฉะนั้น การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงต้องกระทำควบคู่ไปกับการศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงที่มาและสาเหตุของการกระทำสืบทอดต่อกันมา จนมีการสั่งสมเป็นคุณประโยชน์ทางภูมิปัญญา เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านให้ลูกหลานได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกันแล้ว จึงควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการเรียนรู้วัฒนธรรม การสั่งสมวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรม รวมถึงการประยุกต์วัฒนธรรมด้วย จึงจะสามารถวิเคราะห์ถึงเหตุและผลของการสืบต่อกันมาของภูมิปัญญาชาวบ้าน

การเรียนรู้วัฒนธรรม

การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึกหัด กระบวนการเรียนรู้ เป็นการสืบสานถ่ายทอดความรู้ ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม และการร่วมวิถีชีวิต หากทางรอดต่อปัญหาาร่วมกัน โดยการวิเคราะห์ คิดค้น ทดลอง และสรุปบทเรียนผสมผสานกับความรู้ และเทคโนโลยีภายนอก

ส่วนกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ภูมิปัญญาสะสมมาจากประสบการณ์ชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม และสภาพที่เปลี่ยนแปลงได้ มีการลองผิดลองถูก มีการสืบทอดกันในรูปของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน

การสั่งสมวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2533) กล่าวถึงเรื่องของการสั่งสมวัฒนธรรม ไว้ว่า การที่มนุษย์เกิดมาและอยู่ในสังคมใด ก็มีวัฒนธรรมนั้นเป็นประการแรกเท่ากับตนได้รับมรดกของสังคมไว้ และมรดกสังคมนี้ตนจะเข้าร่วมอยู่ด้วยโดยเรียนรู้จากคนอื่น ถ่ายทอดให้หรือเรียนจากประสบการณ์ของ

ตนเองที่สร้างและสะสมเอาไว้ มีการปรับปรุง เสริมสร้างสิ่งใหม่สืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน

การถ่ายทอดวัฒนธรรม

จรี จุลละเกศ (2516) กล่าวถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ว่า วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอด และการเรียนรู้ โดยมีเครื่องมือคือ การสื่อสารวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์ถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป สมาชิกของสังคมที่เกิดมาใหม่ จะได้รับการอบรมสั่งสอนวัฒนธรรมนั้นๆ ต่อไป

สามารถ จันทร์สุรย์ (2533) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการถ่ายทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สามารถกระทำได้ในหลายวิธีการ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผี รวมทั้งความเชื่อและความเคารพในสติปัญญาของบรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด การถ่ายทอดภูมิปัญญา มี 2 รูปแบบ คือ

1. แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร จะออกมาในรูปของความบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหา หรือคำร้องของสิ่งบันเทิง เช่น ลิเก ลำตัด โนรา หนังตะลุง กลอนลำคำผญา สะล้อ ซอซึง คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม คติธรรมคำสอน ศาสนา การเมือง การปกครอง การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณี
2. แบบเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในศิลาจารึก ไบลาน สมุดข่อย การบันทึกลงสมุด หรือพิมพ์เป็นตำรา เนื้อหาเหล่านี้มีความหลากหลายทั้งประวัติศาสตร์ เหตุการณ์บ้านเมือง ตำรายา นิทานพื้นบ้าน วรรณคดี คำกลอน คำผญา เป็นต้น โดยผู้ที่สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบัน จะถูกเรียกว่า "ปราชญ์ชาวบ้าน" (ชาวบ้านผู้มีภูมิปัญญา)

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการสื่อความหมาย เพื่อให้บุคคลในชุมชนเข้าใจในเหตุผล และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมนั้นๆ และยึดเป็นแบบแผนสืบต่อกันไป การถ่ายทอด อาจเกิดขึ้นโดยตรง คือ เจตนาถ่ายทอด เช่น จากพ่อแม่ไปยังลูก หรืออาจเกิดขึ้นได้โดยทางอ้อม เช่น การกระทำเลียนแบบอย่างของคนอื่น การลอกเลียนแบบของผู้ใหญ่ เป็นต้น

การประยุกต์วัฒนธรรม

เสรี พงศ์พิศ (2536) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ การ

ประยุกต์วัฒนธรรมลักษณะหนึ่งที่มีมาตลอด เป็นการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่ กลายเป็นเทคโนโลยี วิธีการหรือรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มคุณภาพ โดยไม่ทำลายล้างคุณค่าเดิม หรือการรักษารากเหง้าเดิมเอาไว้ กระบวนการประยุกต์เกิดจากการสัมผัสระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หรือการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2536) กล่าวถึงประเภทของการประยุกต์วัฒนธรรมว่ามี 2 ประเภทคือ

1. การประยุกต์วัฒนธรรมส่วนที่มองเห็น เช่น การทำมาหากินและการอยู่ร่วมกันในสังคม
2. การประยุกต์วัฒนธรรมส่วนที่มองไม่เห็น เช่น ศาสนา และความเชื่อ โดยผ่านทางพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ

จากแนวคิดที่เสนอมายังข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นระบบความรู้ที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมกับคนอื่นๆ จนเป็นประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ซึ่งถูกสั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม และมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่า แนวคิดนี้จะมีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) เป็นกระบวนการในการเกิดภูมิปัญญา ดังนี้

ขั้นที่ 1 เกิดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 เกิดการสะสมความรู้

ขั้นที่ 3 เกิดการถ่ายทอดความรู้และการกระจายความรู้

ขั้นที่ 4 เกิดการปรับเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้

แต่ละขั้นของกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะมีการดำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างมีมิติแห่งความสัมพันธ์ เมื่อเกิดความรู้ขั้นหนึ่งแล้ว พัฒนาสู่ขั้นที่ 2 เป็นลำดับต่อไปนั้น ในช่วงเวลาเดียวกัน ก็จะมีการเกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นต่อไปเรื่อยๆ เป็นวัฏจักร ทำให้คนหรือชาวบ้านเกิดการพัฒนาขึ้นทั้งทางด้านภูมิปัญญาและสติปัญญา เพื่อแปรสภาพให้เกิดความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่ต้องดำเนินต่อไปอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2.5 กระบวนทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนคุณภาพชีวิตของประชาชน การสื่อสารยังเป็นเครื่องบ่งชี้ระดับขั้นตอนความทันสมัยพัฒนาของสังคม กล่าวคือ สังคมยิ่งพัฒนา ก็ยิ่งมีจำนวนการใช้สื่อมวลชนประเภทต่างๆ มากขึ้น กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543) กล่าวว่า การสื่อสารยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนา และในแนวคิดเรื่องการพัฒนาของสำนักที่มีความเชื่อว่าการพัฒนาคือ การทำให้เกิดความทันสมัย (Dominant Paradigm) ให้ทัศนะว่า ความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาจะมีอยู่ในหมู่ข้าราชการหรือนักวิชาการด้านการพัฒนาเท่านั้น บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวไปให้แก่ประชาชนในชนบทที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจดังกล่าว ดังนั้นแบบจำลองของการสื่อสารที่เน้นการไหลของข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเพียงทางเดียว (one-way) โดยผู้ส่งสารมีความตั้งใจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในฝ่ายผู้รับสาร (Cause-effect) แต่เพียงฝ่ายเดียว ประสิทธิภาพของการสื่อสารแบบนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณการเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure) ของฝ่ายผู้รับสาร หากมีการเปิดรับข่าวสารบ่อยครั้ง แนวคิดใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาก็จะถูกถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่การพัฒนาของรัฐไปยังประชาชน

นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ที่เป็นตัวแทนแนวความคิดของการสื่อสารเพื่อพัฒนากระแสหลักมีด้วยกันหลายท่าน เช่น ดาเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner, 1958) เขียนเรื่อง The Passing of The Traditional Society โดยเน้นด้านค่านิยมของสังคมและทัศนคติของบุคคล และอธิบายว่า บรรดาสังคมประเพณี อันได้แก่ สังคมด้อยพัฒนาทั้งหลายก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมสมัยใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยอาศัยเส้นทางที่สังคมที่พัฒนาแล้วทั้งหลายได้เคยปฏิบัติมา ซึ่งปัจเจกบุคคลก็ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมมาเป็นคนที่ทันสมัยด้วย อาทิ มีความคิดที่กว้างขวาง คิดอย่างมีเหตุมีผลอย่าง นักวิทยาศาสตร์ รู้จักคิดในบทบาทของคนอื่น เป็นต้น

เลอร์เนอร์ (Lerner) ยังกล่าวว่า ตัวแปรที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลและสังคมนั้น การเปิดรับสื่อ (Media Exposure) ก็เป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งท่ามกลางตัวแปรอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมือง (Urbanization) อัตราการรู้หนังสือ (Literacy) รายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ บรรดางานวิจัยด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในยุคแรกๆ จึงมุ่งเน้นการหาความสัมพันธ์และบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อตัวแปรเหล่านี้ เช่น บทบาทของการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับการเพิ่มอัตราการรู้หนังสือ เป็นต้น

อี เอ็ม โรเจอร์ (E. M. Roger) ค้นคว้าและพัฒนาแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสนใจในเรื่อง นวัตกรรม (Innovation) อันน่าจะหมายถึงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น วัสดุ อุปกรณ์ใหม่ๆ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แนวคิดใหม่ๆ อย่างกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมเหล่านี้เข้าไปในสังคมหนึ่งๆ เป็นไปได้อย่างไร โรเจอร์ (Roger, 1962) เสนอว่า ถ้าฟังการถ่ายทอดแนวคิดใหม่ๆ จากสื่อมวลชนตรงไปยังประชาชนนั้น ไม่สามารถจะรับประกันผลสำเร็จได้ หากจำเป็นต้องใช้แบบจำลองสองจังหวะ (Two-Step Flow of Information) กล่าวคือ ต้องจัดให้ข่าวสารไหลจากสื่อมวลชนไปยังกลุ่มผู้นำความคิดในชุมชน (Opinion Leaders) เป็นจังหวะแรก จากนั้นจึงเป็นการไหลจังหวะที่สอง จากกลุ่มผู้นำความคิดไปยังมวลชนอีกทอดหนึ่ง ความจำเป็นที่ต้องใช้แหล่งข่าวสาร 2 ชนิดนั้น ก็เนื่องมาจากแหล่งข่าวสารแต่ละอย่าง ต่างทำหน้าที่ได้เฉพาะตัว เช่น สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ได้เพียงถ่ายทอดและโน้มน้าวด้วยข้อมูลเท่านั้น หากทว่าในขั้นตอนของการตัดสินใจลงมือปฏิบัติหรือการใช้นวัตกรรมนั้นต่อเนืองไปอย่างถาวรยาวนาน จำเป็นต้องอาศัยคำแนะนำ และการสนับสนุนจากสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มผู้นำในท้องถิ่นเอง

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm, 1964) เป็นผู้หนึ่งที่น่าเสนอบทบาทของการสื่อสารมวลชนที่มีต่อการพัฒนาประเทศ โดยเขาให้ทัศนะว่า การพัฒนาคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ต้องริเริ่มจากเบื้องบนเป็นอันดับแรก อันได้แก่บุคคลที่อยู่ในหน่วยงานรัฐ แล้วจึงค่อยๆ เลื่อนไหลไปสู่ประชาชนข้างล่าง (Top-down approach) กระแสการไหลของแนวคิดการพัฒนานี้ มีทิศทางเดียวเท่านั้น (Unidirectional) นอกจากนี้ ชแรมม์ (Schramm) ยังมีแนวคิดแบบสังคมศาสตร์กระแสหลักที่เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวม เริ่มมาจากการที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนและสถาบันย่อยๆ ของสังคม จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงตัวเองไปที่ละเล็กทีละน้อย เมื่อคนเกือบทั้งหมดหรือส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไป สังคมโดยรวมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แน่แน่นอนว่าในการเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลนั้น ในสังคมสมัยนี้ กลไกทางสังคมที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดก็คือ "สื่อมวลชน" นั่นเอง

แนวคิดเรื่อง "การพัฒนา" และ "การสื่อสารเพื่อการพัฒนา" ที่เป็นกระบวนการต้นหัดนี้ ได้ถูกนำไปใช้ในการปฏิบัติในแทบทุกประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ในค่ายของโลกทุนนิยมเสรี ในช่วงทศวรรษ 1950-1970 ควบคู่ไปกับแผนการพัฒนาประเทศด้วยการระดมสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า เป็นต้น ก็มีการขยายตัวของสื่อมวลชนสมัยใหม่ เช่น หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ตามไปด้วย สื่อสมัยใหม่เหล่านี้ ได้ช่วยในการเผยแพร่กระจายแนวคิดเรื่องการพัฒนาสังคมให้กลายเป็นสังคมที่ทันสมัย และพร้อมๆ กับที่มีการนำเอาโครงการพัฒนาต่างๆ เข้าไปในชนบท ในแวดวงวิชาการสื่อสาร

มวลชน ก็มีการค้นคว้าวิจัยอย่างมากมายว่าจะใช้สื่อสมัยใหม่เข้ามาหนุนช่วยโครงการพัฒนาต่างๆ ได้อย่างไร ซึ่งรวมถึงงานวิจัยครั้งนี้ ที่ได้นำเอาลักษณะของการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนท้องถิ่น เกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งกำลังเลือนหายไปกับการพัฒนาให้เป็นสังคมสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาวงการสื่อมวลชนท้องถิ่นโดยเฉพาะสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์ ที่มีบทบาทเป็นอย่างมากต่อประชาชนในท้องถิ่น เพราะเป็นสื่อที่กลุ่มเป้าหมายสามารถเปิดรับได้อย่างง่าย เสียค่าใช้จ่ายน้อย และงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นอีกงานหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาวงการสื่อมวลชนท้องถิ่นในประเทศไทย ให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และสิ่งต่างๆ ที่ล้วนสรรสร้างจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวล้านนา ด้วยการนำเสนอเนื้อหารายการ ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างให้ผู้รับสารเกิดการยึดถือปฏิบัติตามภูมิปัญญาล้านนาของบรรพบุรุษต่อไป

บทบาทของการสื่อสารในการพัฒนา

เซอร์เวส (Servaes, 1991) กล่าวว่า มีสำนักวิชาการที่กล่าวถึงบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาแบ่งเป็น 2 สำนัก ได้แก่ Culturalist และสำนัก Political Economy โดยมีจุดร่วมเดียวกันคือ การวิเคราะห์เรื่องบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนานั้น ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของความเสมอภาคเท่าเทียม เรื่องการไหลเวียนของข่าวสารระหว่างประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา

สำนักของ Culturalist ในทัศนะของ เซอร์เวส (Servaes) นั้น จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของการสื่อสารและอุดมการณ์ งานวิจัยของนักวิชาการสำนักนี้ ได้แก่ ทันทอลล์ และวาริส ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการไหลเวียนของข่าวสารที่มีลักษณะไม่เสมอภาคระหว่างประเทศที่อยู่ในซีกโลกทางเหนือ (ประเทศพัฒนาแล้ว) กับประเทศในซีกโลกทางใต้ (ประเทศด้อยพัฒนา) และพบว่าจะมีแต่ข่าวสารจากประเทศศูนย์กลางเท่านั้นที่ไหลไปสู่ประเทศรอบนอก และกลายเป็นอุปสรรคปิดกั้นมิให้มีการไหลเวียนของข่าวสารในระหว่างประเทศด้อยพัฒนาด้วยกัน แม้ว่าจะมีเขตแดนใกล้ชิดติดกันก็ตาม ตัวอย่างที่ทำให้เห็นเด่นชัดคือ ประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย ล้วนได้รับข่าวสารเรื่องของประเทศสหรัฐอเมริกา จากสำนักข่าวซีเอ็นเอ็น ด้วยกันทั้งคู่ แต่ไม่มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างทั้งสองประเทศนี้

สำหรับสำนักของ Political Economy ในทัศนะของเซอร์เวส นั้น มีนักวิชาการอาทิ ซิลเลอร์ ได้พยายามแสดงผลงานวิจัยที่พิสูจน์ให้เห็นว่า การทุจริตและเอาเปรียบทางด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศนั้น แยกไม่ออกจากการครอบงำด้านการสื่อสารและวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อประชาชนในโลกที่สามเปิดรับข่าวสารและความบันเทิงจากโลกตะวันตก จึงรับเอามาตรฐาน ค่านิยม และอุดมการณ์ต่างๆ

จากโลกตะวันตกมาด้วย ในทางกลับกัน เมื่อประชาชนในโลกที่สามตกอยู่ใต้อาณัติของตะวันตก ก็ต้องเสียเงินใช้จ่ายซื้อสื่อที่สร้างจากโลกตะวันตกมากขึ้น และในขณะเดียวกัน ค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของคนท้องถิ่นก็อาจถูกกลืนไปกับการบริโภคข่าวสารและวัฒนธรรมจากประเทศชั่วโลกตะวันตกโดยปราศจากการพิจารณา กัลั่นกรองได้เช่นกัน

ลักษณะสำคัญของการพัฒนาในกระบวนทัศน์ใหม่

เซอร์เวส (Servaes, 1996) ได้สรุปลักษณะสำคัญของกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่เขาเรียกว่า Multiplicity Paradigm เอาไว้ดังนี้

1. เนื่องจากประเทศทั้งหลายในโลกนี้จำเป็นต้องพึ่งพากันไม่ในทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกจึงน่าจะเป็นสาเหตุร่วมกันในการอธิบายความด้อยพัฒนาของประเทศหนึ่งๆ
2. การศึกษาเรื่องการพัฒนา จำเป็นต้องศึกษาการพัฒนาของประเทศหนึ่งๆ ในท่ามกลางบริบทของสังคมโลก ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก หรือความสัมพันธ์ภายในของแต่ละประเทศ
3. แนวทางการศึกษาการพัฒนานั้น ควรจะให้ความสนใจกับ "เนื้อหา" ของการพัฒนาให้มากขึ้น แทนที่จะสนใจแต่ "รูปแบบ" สูตรสำเร็จของการพัฒนา
4. ไม่มีแบบจำลองสากลสำหรับการพัฒนา แต่ละสังคมต้องพัฒนากลยุทธ การพัฒนาสำหรับตัวเองขึ้นมาเอง

โรเจอร์ (Roger, 1976) ได้นำเสนอคุณลักษณะสำคัญของกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่ค่อนข้างคำนึงถึงมิติของการเมืองในความหมายของการจัดสรรและการกระจายอำนาจที่มาจากแหล่งต่างๆ ของสังคมดังนี้

1. ต้องมีการกระจายข่าวสารข้อมูลและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเสมอภาค ยุติธรรม
2. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับการวางแผนและการดำเนินการ
3. การวางแผนพัฒนาต้องมีลักษณะกระจายอำนาจ (Decentralization) และต้องเน้นการนำเอาทรัพยากรจากท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการพัฒนา

4. ต้องมีการประสานวัฒนธรรม ประเพณี เข้ากับระบบสมัยใหม่ เพราะฉะนั้น "ความทันสมัย" ต้องหมายถึงการผนวกประสานทั้งความคิดใหม่และเก่าเข้าด้วยกัน โดยในแต่ละท้องถิ่นที่จะมีความแตกต่างกันออกไป

กระบวนการส่งข่าวสาร ความคิด ทศนคติ ไปสู่ผู้รับจำนวนมากในสภาพพื้นที่ ภูมิประเทศที่ต่างกัน นอกจากเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ทันสมัยแล้ว ยังต้องอาศัยสื่อมวลชนท้องถิ่นที่สามารถเจาะลึกชุมชนได้รอบด้าน สามารถนำเสนอข่าวสารได้ถูกเป้า ตรงประเด็นกับความต้องการของผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่มีความห่างไกลและขาดภาวะการดูดซับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาทางการเมือง พัฒนาคุณภาพชีวิต สื่อมวลชนท้องถิ่นจึงมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความสนใจและมีการพัฒนาระบบประชาธิปไตย รวมถึงการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน อีกทั้งเชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างภาครัฐและชุมชนในสังคมให้ดียิ่งขึ้น

สื่อมวลชนท้องถิ่น จึงถือเป็นพลังทางสังคมอันสำคัญที่มีบทบาทสามารถกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นตัวแทนประชาชนในการตรวจสอบการบริหารงานราชการท้องถิ่นได้อย่างใกล้ชิดกว่าสื่อมวลชนทุกแขนงจากส่วนกลาง เช่นเดียวกันกับงานวิจัยชิ้นนี้ ที่ได้พยายามถ่ายทอดให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงคงอยู่สืบต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งเป็นอีกภาระหน้าที่หนึ่งที่สื่อมวลชนท้องถิ่นต้องเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และยิ่งต้องตระหนักถึงความสำคัญของเนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ ออกไปสู่ผู้รับ เพื่อให้เกิดความคล้อยตามและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนอย่างถ่องแท้ นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2539) ได้ทำการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย ซึ่งสรุปความสำคัญของงานวิจัยนี้ว่า ชีวิตวัฒนธรรมของคนในแผ่นดินไทยนี้ มีทั้งความหลากหลายและคล้ายคลึงกันระหว่างคนไทยต่างภูมิภาค ต่างท้องถิ่น ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับความหลากหลายและคล้ายคลึงทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นต่างๆ เป็นทั้งความร่ำรวยทางศักยภาพหรือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จะเกื้อกูลให้สังคมไทย โดยรวมดำรงอยู่อย่างมีดุลยภาพยั่งยืนสืบไป นอกจากนี้พลังและศักยภาพของประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นได้ฝังรากลึกอยู่ในตัว

สามัญชนคนธรรมดาอย่างรู้ตัวและไม่รู้ตัว เป็นคลังแห่งภูมิปัญญาไทยอันมีค่าที่คนรุ่นหลังจะได้ค้นคว้า นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป

สหัทยา วิเศษ (2540) ได้วิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มฮักป่าศรีถ้อย ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา” พบว่า กลุ่มฮักป่าศรีถ้อย มีพัฒนาการมาจากการร่วมกันคิดดำเนินการสัมปทานทำไม้ และการประสบกับภัยแล้งที่เกิดขึ้นมาจากการตัดไม้ทำลายป่า จึงเกิดกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่มีทั้งกิจกรรมที่เกิดจากความรู้ ประสบการณ์และกิจกรรมที่เกิดจากการประยุกต์ประเพณีทางพุทธศาสนา โดยมีแนวคิดในการอนุรักษ์คือ การให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาป่า โดยใช้กิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชนเป็นวิธีการกระตุ้น ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ป่าอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น

ชลพันธ์ อุปกิจ (2545) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิดประชาสังคม” พบว่า การแสดงบทบาทของหนังสือพิมพ์สะท้อนผ่านข่าวและบทความ ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาระดับจังหวัดตามความสนใจของผู้รับสาร การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลนอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสื่อ การข่าว การประชาสัมพันธ์ และความไม่ไว้วางใจในบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอีกด้วย

ทิวาพร แสนเมืองชิน (2543) วิจัยเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า โครงการวิทยุชุมชนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐ มีคณะกรรมการ 2 ชุด เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งมีปัญหาค่อนข้างมาก เห็นว่าควรมีเพียงคณะกรรมการชุดเดียวจะดีกว่า นอกจากนี้ยังพบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต

จิระวรรณ ตันกูรานันท์ (2542) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสื่อบุคคลและสื่อวิทยุชุมชน เรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา ในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” พบว่า ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขามีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชน แม้ว่าจะยังไม่มี ความเข้าใจในรายละเอียดอย่างชัดเจน ผู้นำยังมีบทบาทอย่างมากในการให้ความรู้ ระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชน รวมทั้งการวางแผนจัดการวิทยุชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยและบทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่นต่างๆ ที่กล่าวมานั้น สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยทั้งจากประชาชน สื่อสารมวลชน องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต่างมีส่วนช่วยในการผลักดันให้ประชาชนเกิดความค่านึงถึงความสำคัญ ทำให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์นานัปการของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ฉะนั้น งานวิจัยครั้งนี้ จะเป็นอีกหนึ่งกระบอกเสียงที่ดีจากสื่อมวลชนท้องถิ่น ให้เห็นถึงคุณค่าของการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาต่อประชาชนผู้รับสารทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อการสืบสานภูมิปัญญาอันมีค่ายิ่งต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นพื้นฐานของการวิจัยครั้งนี้

3.1 วิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research)

ผู้วิจัยค้นคว้าข้อมูลทั้งจากหนังสือ ตำรา บทความ วารสาร ทฤษฎี แนวความคิด ผลการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานต่อแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่ได้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกเป็นวิธีการศึกษา เนื่องจากช่วยให้ผู้วิจัยสามารถซักถามและหารายละเอียดของประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาได้อย่างลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์ดำเนินไปในลักษณะไม่เป็นทางการ ทำให้สามารถตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันได้ในพื้นที่ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ การสื่อความหมายแบบโต้ตอบกันทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้สัมภาษณ์สามารถแสดงความชัดเจนโดยการซักถาม เพิ่มเติมรายละเอียด เพื่อให้คำตอบแต่ละประเด็นมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้สัมภาษณ์สามารถตรวจสอบพฤติกรรมต่างๆ ทั้งจากกริยาท่าทาง น้ำเสียง และบุคลิกภายนอกของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) เป็น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เข้มข้นและตรงประเด็นมากที่สุด ทั้งใน ด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมาย ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดสารทางภูมิปัญญาล้านนาจากสื่อ ประเภทต่างๆ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมนำข้อมูล แล้วนำมาประมวลและวิเคราะห์เพื่อหาคำอธิบายเกี่ยวกับ รูปแบบ คุณลักษณะ ความสำคัญ ตลอดจนการเชื่อมโยงกันระหว่างภูมิปัญญาล้านนา กับวิถีชีวิตพื้น บ้านของประชาชนที่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองพะเยา ตลอดจนวิธีการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ล้านนาผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านมากยิ่งขึ้น

3.2 แหล่งข้อมูลและเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์สื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา จำนวน 20 ท่าน โดยเลือกสัมภาษณ์เฉพาะสื่อหนึ่งสื่อพิมพ์ และสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อละ 10 ท่าน ดังนี้

1. สื่อหนึ่งสื่อพิมพ์ ได้แก่ เจ้าของ บรรณาธิการ คอลัมนิสต์ และนักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งในจังหวัดพะเยามี 2 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา
2. สื่อวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้อำนวยการ และนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดพะเยา 5 สถานี อันได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภาค 5 สถานีวิทยุกองทัพภาค 3 สถานีวิทยุ กิจการวิทยุกระจายเสียง 4 (กวส. 4) และสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย พะเยา (อ.ส.ม.ท.)

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์เจ้าของและผู้บริหารองค์กร รวมถึงผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่สื่อมวลชนท้องถิ่น เป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวสามารถให้ข้อมูลถึงนโยบายด้านการส่งเสริมให้มีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาขององค์กรสื่อมวลชนในแต่ละแห่ง รวมถึงวิธีการปฏิบัติงานของสื่อแต่ละแห่งในการเผยแพร่ภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้รับทราบข้อมูลที่หลากหลายทั้งในระดับผู้บริหารและในส่วนของผู้ปฏิบัติงาน ในอันที่จะทำให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถาม (ดูในภาคผนวก) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ โครงสร้างของแนวคำถามนั้น สร้างขึ้นจากกรอบของวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก ผสมกับความรู้อันได้จากการวิเคราะห์เอกสาร แล้วจึงกำหนดขึ้นเป็นประเด็นต่างๆ เป็นหัวข้อคำถาม ในแต่ละประเด็นอาจประกอบด้วยหลายคำถาม แต่ละคำถามต้องการคำตอบในเชิงเหตุผล

ผู้วิจัยแบ่งแนวคำถามออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
- ส่วนที่ 2 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ส่วนที่ 3 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับวิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา

ส่วนที่ 4 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่นที่ใช้ในการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

ส่วนที่ 5 เป็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา

ซึ่งในส่วนที่ 2-5 นั้น ผู้วิจัยใช้หลักของการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นคำถามที่ต้องการตอบโจทย์การวิจัยดังนี้

1. รูปแบบ ลักษณะ และความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนา ตลอดจนการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างไร
2. วิธีการสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาล้านนาผ่านสื่อท้องถิ่นประเภทต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุกระจายเสียง
3. วิธีการที่สื่อมวลชนท้องถิ่นใช้เพื่อการส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาล้านนา

3.4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยนี้ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ประกอบกับได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนิเทศศาสตร์ เพื่อพิจารณาว่าควรแก้ไข เพิ่มเติม หรือตัดทอนแนวคำถามส่วนใด เพื่อให้ได้คำถามที่เหมาะสมและสื่อความเที่ยงตรงตามเนื้อหา

3.5 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะกระทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าเพียงพอหรือไม่ ข้อมูลที่ได้สามารถตอบปัญหาของการศึกษาหรือไม่ โดยนำข้อมูลที่นำมาจัดหมวดหมู่ให้เห็นถึงความหมาย ความหลากหลาย ลักษณะที่สัมพันธ์กันของปรากฏการณ์ เพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลทางวัฒนธรรมชุมชน

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย จะนำมาใช้ในการอธิบายถึงการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาผ่านสื่อท้องถิ่น ว่ามีรูปแบบ ลักษณะ และความสำคัญ ตลอดจนกระบวนการเกิดขึ้นได้อย่างไร สื่อต่างๆ มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ด้วยเนื้อหาสาระที่นำเสนอเป็นอย่างไร รวมถึงการเสนอแนะแนวทางการนำ

ภูมิปัญญาด้านต่างๆ มาบูรณาการและนำไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน พัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยวิธีการนำเสนอข้อมูลจะเป็นการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ มุ่งให้รายละเอียด เพื่อให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ หรือปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์ผลการศึกษารื่อง “การนำเสนอภูมิปัญญาลำนานาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา” โดยแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ผลเป็น 3 หัวข้อใหญ่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบ ความสำคัญของภูมิปัญญาและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวลำนานา
2. วิธีการนำเสนอภูมิปัญญาลำนานาของสื่อมวลชนท้องถิ่น
3. วิธีการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาลำนานาของสื่อมวลชนท้องถิ่น

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสื่อมวลชนท้องถิ่น

สื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น

สื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา สื่อแรกที่ถือกำเนิดขึ้นคือสถานีวิทยุกระจายเสียงของหน่วยงาน กิจการวิทยุกระจายเสียงที่ 4 หรือเรียกกันสั้นๆ และเป็นที่คุ้นหูชาวบ้านว่า กวส. 4 ออกอากาศในระบบเอ เอ็ม ความถี่ 1512 กิโลเฮิรตซ์ ตั้งแต่เวลา 04.45-24.00 น. ทุกวัน เป็นสถานีวิทยุของหน่วยงานราชการสังกัดกองทัพบก ปัจจุบันมีพ.ต.สกล ตันทสุริยะ ทำหน้าที่หัวหน้าสถานี แบ่งเนื้อหาขงรายการหลักต่างๆ ดังนี้ รายการเกี่ยวกับความรู้ รายการข่าว รายการบันเทิง และโฆษณาสินค้าบริการธุรกิจ ในอัตราส่วนเท่าๆ กันคือร้อยละ 25 พื้นที่เขตบริการของสถานีครอบคลุมจังหวัดพะเยาทุกอำเภอ ทิศเหนือครอบคลุมอ.พาน อ.ป่าแดด จังหวัดเชียงราย ทิศตะวันตกครอบคลุมอ.วังเหนือ จังหวัดลำปาง และทิศใต้ครอบคลุมอ.งาว จังหวัดลำปาง

นอกจากนี้ยังมีสถานีวิทยุกระจายเสียงในภาคเอฟเอ็ม อีก 4 สถานี คือ

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (สวท.พะเยา)

ความถี่	เอฟเอ็ม 95.25 เม็กกะเฮิรตซ์
ผู้อำนวยการสถานี	นายเจริญ นิยม
ระยะเวลาการออกอากาศ	ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 04.45 - 24.00 น.

ส่วนแบ่งของเนื้อหารายการ	รายการความรู้/บริการท้องถิ่น	ร้อยละ 71.55
	รายการข่าว	ร้อยละ 24.31
	รายการบันเทิง	ร้อยละ 4.14
	โฆษณาบริการสินค้า	ร้อยละ 0

2. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 3

ความถี่	เอฟเอ็ม 107.25 เมกกะเฮิรตซ์	
ผู้อำนวยการสถานี	พล.ต.วิโรจน์ สุวภาพ	
หัวหน้าสถานี	พ.อ.ธัญญพรหม อิศวจินดา	
ระยะเวลาการออกอากาศ	ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 05.00 – 24.00 น.	
ส่วนแบ่งของเนื้อหารายการ	รายการความรู้	ร้อยละ 30
	รายการข่าว	ร้อยละ 18
	รายการบริการท้องถิ่น	ร้อยละ 27
	รายการบันเทิง/โฆษณา	ร้อยละ 25

3. สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) จังหวัดพะเยา

ความถี่	เอฟเอ็ม 100.5 เมกกะเฮิรตซ์	
นายสถานี	นายสมบุญศักดิ์ โอฬารสมบัติ	
ระยะเวลาการออกอากาศ	ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 05.00 – 24.00 น.	
ส่วนแบ่งของเนื้อหารายการ	ทางสถานีไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลเป็นตัวเลขได้	

4. สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภูธรภาค 5 จังหวัดพะเยา

ความถี่	เอฟเอ็ม 106.25 เมกกะเฮิรตซ์	
หัวหน้า/ผู้อำนวยการสถานี	พล.ต.ต.รักษชาติ ราชกิจ ผู้บัญชาการตำรวจภูธร จังหวัดพะเยา	
ระยะเวลาการออกอากาศ	ทุกวันตั้งแต่เวลา 04.30 – 24.00 น.	
ส่วนแบ่งของเนื้อหารายการ	รายการความรู้	ร้อยละ 22
	รายการข่าว	ร้อยละ 30
	รายการบันเทิง	ร้อยละ 33
	โฆษณาและบริการ	ร้อยละ 15

สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ปัจจุบันจังหวัดพะเยามีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับที่ดำเนินการผลิตอย่างต่อเนื่อง เป็นหนังสือพิมพ์ประเภทราย 15 วัน คือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ และหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา

หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ กำเนิดขึ้นโดยอดีตนักหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ คือคุณชัยวัฒน์ จันธิมา ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อรอบวันที่ 5-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 คุณชัยวัฒน์นอกจากจะเคยเป็นอดีตนักหนังสือพิมพ์และคอลัมนิสต์มาก่อนแล้ว ยังเคยทำงานด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของหน่วยงานเอกชนไม่แสวงหากำไร (NGO) โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา เป็นการรณรงค์ด้านนโยบาย เผยแพร่โครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชน ทำให้มีโอกาสเข้าไปคลุกคลีกับคนในชนบททางภาคเหนือเกือบทุกจังหวัด ได้ช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่าๆ ของชุมชนด้วย หลังจากลาออกจากการพัฒนาชุมชน จึงเริ่มทำงานหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของตนอย่างจริงจัง มีความกล้าที่จะนำเสนอข่าวที่ตรงประเด็น กล้าหยิบสิ่งที่ไม่ถูกต้องมาวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างจิตสำนึกให้กับผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ได้รับรางวัลข่าวท้องถิ่นดีเด่น จากสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ.2547 ที่ผ่านมา ปัจจุบันมียอดพิมพ์จำหน่ายรอบละ 1,000 ฉบับ

หนังสือพิมพ์เมืองพะเยา ถือกำเนิดมาก่อนหนังสือพิมพ์พะเยารัฐเป็นเวลาหลายปี แต่มีการหยุดชะงักการผลิตในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อันเนื่องมาจากต้นทุนการผลิต ปัจจุบันเป็นหนังสือพิมพ์ราย 15 วันที่บริหารงานโดยกลุ่มนักธุรกิจของจังหวัดพะเยา เนื้อหาบทความส่วนใหญ่ตอบสนองงานด้านการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานรัฐ และมีบริการโฆษณาสินค้าและธุรกิจของเอกชนอย่างคึกคัก มีน้อยครั้งที่นำเสนอบทความวิเคราะห์ สะท้อนปัญหาสังคม ชุมชน เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ แต่ทั้งนี้ก็ยังได้รับความสนใจจากผู้อ่านกลุ่มหนึ่ง เพราะมีข่าวบริการสังคม ประชาสัมพันธ์ของภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ และรูปแบบการจัดหน้าที่มี 4 สีตลอดทั้งฉบับ จึงเรียกความสนใจจากผู้อ่านได้ในระดับหนึ่ง

กล่าวได้ว่า สื่อมวลชนกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์ครั้งนี้ มีความสำคัญแตกต่างกันตามหน้าที่ ความรับผิดชอบ และรูปแบบการนำเสนอข่าวสาร อันได้แก่ ผู้บริหารหน่วยงานวิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น นักจัดรายการวิทยุทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ นักวิชาการ ข้าราชการที่ทำงานในด้านสื่อมวลชนท้องถิ่น ตลอดจนพระภิกษุที่มีบทบาทเป็นผู้จัดรายการวิทยุ ซึ่งทุกท่านที่กล่าวถึงข้างต้นนี้

สื่อมวลชนแทบทั้งสิ้น รวมถึงมีภูมิสำเนาซึ่งส่วนใหญ่แล้วล้วนเป็นคนท้องถิ่นในเขตจังหวัดทางภาคเหนือแทบทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ทักษะคติอันหลากหลายของสื่อมวลชนทั้งวิทยุและหนังสือพิมพ์ ในการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา และมีวิธีการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาด้านนาที่แตกต่างกันออกไป เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

4.2 รูปแบบ ความสำคัญของภูมิปัญญา และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนา

ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาล้านนา

สื่อมวลชนส่วนใหญ่ ต่างให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของภูมิปัญญาใกล้เคียงกันว่า ภูมิปัญญา คือ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่รอบตัว สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติ สมุนไพร การลองผิดลองถูก แล้วสอนลูกหลานต่อๆ มา ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญากะเหรี่ยง คือการนำบอระเพ็ดตากแห้งต้มดื่ม แก้ไข้มาลาเรีย คนเอาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาใช้ในการดำรงชีพ คิดกันขึ้นในชุมชน ภูมิปัญญาล้านนาได้แก่ พิษสมุนไพร ยารักษาโรค เช่น พระยาเสือโคร่งหรือชากระโทก ผสมเป็นสูตรยาไทย บำรุงสุขภาพ แก้โรคเลือด บำรุงสมรรถภาพทางเพศ ภูมิปัญญายังรวมถึงการแสดงละครซอซอซึ้ง การทำเครื่องดนตรีจากไม้ทำให้เกิดเสียงเพลง “ภูมิปัญญานั้น คือสิ่งที่คิดค้นขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ล้วนเกิดขึ้นจากการยึดหลักของความมีเหตุมีผลของการกระทำเป็นสำคัญ” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้นิยามของภูมิปัญญาว่าเป็น ภูมิปรัชญา “บางคนที่เข้าไปอนุรักษ์ภูมิปัญญา อาจไม่มีพื้นความรู้ทางภูมิปัญญา และคนที่มีภูมิปัญญา อาจมีจุดประสงค์ไม่ตรงกันกับคนอนุรักษ์ ซึ่งภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิด คนที่เป็นตัวภูมิปัญญาจะเข้าใจเรื่องความรู้ แต่พวกอนุรักษ์จะเป็นนักวิชาการ จะไม่เข้าใจศิลปะอย่างแท้จริง ถ้าความคิดและการกระทำของคนทั้งสองฝ่ายไม่มาบรรจบกันจะเกิดความไม่เข้าใจกัน ขัดแย้งกัน ทางที่ดีนักอนุรักษ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ไม่เสแสร้ง พระสงฆ์สามารถเป็นได้ทั้งตัวภูมิปัญญาและผู้อนุรักษ์ เป็นต้นตอบ่อเกิดแห่งภูมิปัญญา” (พระครูศรีวรพินิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้คนในยุคปัจจุบันนี้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ต่างไปจากเดิม ไม่สามารถแยกแยะเรื่องของภูมิปัญญากับกรอบความเป็นศิลปะ ความเหมาะสม ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในอนาคตได้ ถ้าหากคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักกรอบ หรือขีดจำกัดของความเหมาะสมของสิ่งต่างๆ

กล่าวโดยสรุปคือ ภูมิปัญญาล้านนานั้น มีรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ภูมิปัญญาด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่นดนตรี ความเชื่อเรื่องผีต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนาอย่างแยกไม่ออก ซึ่งกว่าจะเป็นภูมิปัญญาอันมีค่าได้นั้น จะต้องมีการสะสมของข้อมูล เหตุการณ์ซ้ำ ๆ ลำดับของข้อมูลจะเป็น ข้อมูล ความรู้ ปัญญา (Data - Knowledge - Wisdom) จนเป็นความรู้ที่เกิดจากการสังเคราะห์ แก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน เป็นการกระทำอย่างมีเหตุมีผล เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

การให้ความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาและการถ่ายทอดภูมิปัญญา

คนในวงการศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ต่างให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาล้านนา และการถ่ายทอดเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มองเห็นถึงประวัติศาสตร์ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถสื่อสารออกมาได้เป็นตัวหนังสือ เป็นภาษาพูด ภาษาท่าทาง แต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกัน สื่อมวลชนจึงมีความคิดที่ว่าทำอย่างไรจะให้ผู้รับสารเกิดจิตสำนึก เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญา ซึ่งเป็นนามธรรม จะได้ผลก็ต่อเมื่อ มีการร่วมมือกันระหว่างองค์กร ทำให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมประกวดต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการวางรากฐานตั้งแต่เด็กๆ เช่น การแต่งกาย มีการส่งเสริมให้ใช้ผ้าไทย ซึ่งในหน่วยงานสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (สวท. พะเยา) โดยการนำของ เจริญ นิยม ผู้บริหารของหน่วยงาน ได้มีการส่งเสริมให้ข้าราชการและพนักงานได้แต่งกายผ้าไทย ในทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ ซึ่งเมื่อทำอย่างพร้อมเพรียงกันแล้ว ทำให้เป็นเอกลักษณ์ของหน่วยงาน เป็นที่ภาคภูมิใจ ซึ่งจะสื่อให้เห็นถึงคนในองค์กร และภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร **ที่มีความสามัคคี**

นอกจากนี้สื่อมวลชนยังให้ความสำคัญของภูมิปัญญาว่าเป็นเสมือนสิ่งที่ทำให้คนเกิดความรู้สึกมั่นใจในการดำเนินชีวิต และสื่อมวลชนก็ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างชาวบ้านกับตัวผู้มีภูมิปัญญาอีกด้วย "คนที่นำภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาประยุกต์ใช้ จะหายจากความวิตกกังวล มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งสื่อมวลชนจะสามารถทำหน้าที่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และนอกจากนี้ สื่อมวลชนยังจะทำหน้าที่เป็นผู้รักษาภูมิปัญญาและกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ของผู้รับสารได้" (ไพสิฐ งานอ่อน, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

จากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนท้องถิ่นในการเป็นผู้รับใช้สังคม ชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สื่อมวลชนจะต้องหาจุดที่เหมาะสมระหว่างความหมายของ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการกระทบกระทั่งระหว่างความเชื่อต่างๆ ถ้าสื่อไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับทั้งโฆษณาชวนเชื่อและห่างไกลการกระทบกระทั่งถือว่าทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี สื่อวิทยุถือว่ามียุทธศิลป์ต่อภูมิปัญญามากกรณีตัวอย่างเช่น การนำเสนอผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กรรมการจัดงานยังไม่รู้หลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง เช่น ไม่ควรตัดสินใจที่การออกแบบภาชนะบรรจุ (package) เป็นหลักสำคัญไม่ว่าสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาหรือสินค้าภายใน กระบวนการวิจัยผลิตภัณฑ์อาจเกิดความบกพร่องได้

“สื่อมวลชนต้องนำเสนอข้อเท็จจริงที่ถูกต้องว่าอะไรคือแก่นแท้ของภูมิปัญญา ถ้ามีการว่าจ้างสื่อมวลชนให้ออกสโปดโฆษณาส่งเสริมให้เกิดการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สื่อมวลชนต้องสามารถชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้องในด้านภูมิปัญญา” (พระครูศรีวราพิณิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

สำหรับการจัดรายการวิทยุ นั้น เป็นที่ทราบกันดีว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงนั้น ตั้งขึ้นในพันธะของการเกี่ยวข้องกับนโยบาย และผลทางธุรกิจ การนำเสนอภูมิปัญญาในเรื่องของจริยธรรม ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเลี้ยงผีเมือง รายการวิทยุจะมีวิธีการใดบ้างที่จะดึงเอาภูมิปัญญาประเพณีต่างๆ เหล่านี้ เข้ามาหาจริยธรรมอันดี สนับสนุนให้ชาวบ้านเกิดการประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรให้สอดคล้องกับศีลธรรม คุณธรรมอันดี ซึ่งเป็นงานที่ทำทลายความสามารถของสื่อมวลชนเป็นอย่างยิ่งว่า สามารถประยุกต์ให้เกิดสมดุลระหว่างเนื้อหาของภูมิปัญญาและความน่าสนใจ ภายใต้กรอบของนโยบายที่เล็งเห็นถึงผลของธุรกิจ ทำอย่างไรให้ผู้รับสารเกิดความสนใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่นำเสนอ และทางสถานีก็สามารถขายเวลาให้กับบริษัทต่างๆ ได้ด้วย

นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาล้ำหนาไม่ใช่แค่เป็นการรำฟ้อน หรือการแกะสลัก ยังรวมไปถึงการนำเอาบทเรียนความรู้อันมีค่าไปเผยแพร่ด้วย “สื่อมวลชนสามารถเอาบทเรียนทางสังคมมาเป็นความรู้ เผยแพร่ ให้คนรุ่นต่อไป ซึ่งชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้น สมาชิกในชุมชนจำเป็นจะต้องเคารพกฎของชุมชนเป็นสำคัญ” (ชัยวัฒน์ จันธิมา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2547)

สรุปได้ว่าสื่อมวลชนต่างให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นอย่างมาก และมีวิธีการแสดงออกในหลายๆ ด้าน อาทิ การแต่งกายด้วยผ้าไทย การจัดกิจกรรมประกวดต่างๆ เพื่อ

กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์ภูมิปัญญา โดยสื่อมวลชนบางกลุ่มต้องการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับชาวบ้านตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน

ความแตกต่างของวิถีชีวิตชาวล้านนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ปัจจุบันกระแสความคลั่งไคล้ในภูมิปัญญาตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวล้านนาเป็นอย่างมาก ซึ่งมีสาเหตุมาจากความต้องการความสะดวกสบาย รวดเร็วทันใจ เช่น ปัจจุบันมีการเปิดเทปบทสวดมนต์ของพระภิกษุ การโหมโรงในงานศพเปลี่ยนเป็นดนตรีสากล จากเพลงเศร้า เป็นเพลงที่มีจังหวะครื้นเครง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของวิถีชีวิตชาวล้านนา รวมถึงการใช้ภาษาท้องถิ่นที่ลดลง และการเลือกรับประทานอาหารสำเร็จรูปทั่วไปที่ไม่ใช่อาหารท้องถิ่นของคนล้านนา “วิถีชีวิตชาวล้านนานั้นเปลี่ยนไปตามหน้าที่การงาน ความสะดวก คนต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา” (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของชาวล้านนา เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สื่อมวลชนตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อความอบอุ่นภายในครอบครัวเริ่มลดน้อยลง ต่างคนต่างดิ้นรนทำมาหากิน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง ซึ่งเกิดขึ้นแล้วโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ ของภาคเหนือ

นอกจากจะมีความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวล้านนาในด้านต่างๆ แล้ว ประเพณีอันดีงามของคนล้านนาเริ่มจะเลือนหายไปบ้าง คนไปทำบุญที่วัดกันน้อยลง “สื่อจากต่างประเทศมีบทบาทมากขึ้นต่อวัยรุ่นและคนหนุ่มสาว ภาษาท้องถิ่นเริ่มเลือนหาย คนจะพูดคำเมืองที่เพี้ยนไปจากคำพื้นเมือง สาเหตุหลักอาจเนื่องมาจากโลกมีความเปลี่ยนแปลง สถาบันการศึกษาเน้นการเรียนการสอนที่ใช้ภาษาไทย ภาคกลางมาก รวมทั้งการส่งเสริมและการอนุรักษ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นลดลง” (ไพสิฐ งานอ่อน, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

และเมื่อยุคสมัยนี้เป็นยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน โลกปัจจุบันจึงไม่มีผู้หญิง ไม่มีผู้ชาย ไม่มีศิลปินของภาค การหาคำนิยามต่างๆ ทำได้ยากเพราะมีข้อจำกัดมากขึ้น สังคมยุคนี้จึงไม่มีนิยาม ไม่มีขีดจำกัด สิทธิเสรีภาพมีมากขึ้น ฉะนั้นคนจึงต้องทำใจให้ได้ทุกเรื่อง ไม่เช่นนั้นจะเป็นทุกข์ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าโลกทุกวันนี้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา มนุษย์เราต้องรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ต่างๆ ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันให้ได้มากที่สุด เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

กล่าวได้ว่า วิถีชีวิตชาวล้านนาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวบ้านต่างมีการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น แต่กระนั้นสื่อมวลชนเองกลับมองว่า วิถีชีวิตของชาวล้านนาต้องมีการปรับสภาพให้เข้ากับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์ต้องรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณต่างๆ ให้ได้ มิฉะนั้นมนุษย์ก็จะอยู่บนโลกนี้ไม่ได้

ความเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตชาวล้านนากับภูมิปัญญาชาวบ้าน

สื่อมวลชนต่างมีทัศนคติที่ตรงกันว่า วิถีชีวิตชาวล้านนาและภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ขาดซึ่งกันและกันไม่ได้ เพราะวัฒนธรรม การกินอยู่ ไม่สามารถแยกจากการดำรงชีพของมนุษย์ไปได้ “ถ้าคนเราไม่รู้เรื่องภูมิปัญญาที่เป็นสิ่งใกล้ตัวของตนเองแล้ว ก็จะเป็นคนที่ไม่รู้จักบ้านเกิดของตน ไม่รู้จักตัวตนที่แท้จริงว่ามีต้นกำเนิดมาอย่างไร และถ้าคนไม่เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองแล้ว ย่อมเกิดปัญหาขึ้นตามมาได้ เพราะมีหลายคนกระเสือกกระสนตนเองให้ไปอยู่ในกรอบวัฒนธรรมของผู้อื่น เช่น เดียวกันกับการพยายามกระโดดให้ข้ามกำแพง แต่เมื่อไม่พ้น จึงต้องกลับมาตั้งต้นเพื่อหาตัวตนที่แท้จริง ฉะนั้น สื่อจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคน เพราะสามารถจูงคนให้ไปในทิศทางใดก็ได้” (พระครูศรีวรพินิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

สิ่งแวดล้อมรอบตัวชาวล้านนา จึงล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สรรสร้างมาจากภูมิปัญญาแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นภูมิปัญญาจึงแทรกเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านตลอดเวลา ตั้งแต่การเกิดจนกระทั่งการดับสูญสิ้นไป

ความคิดเห็นของสื่อมวลชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่กำลังเลือนหายไป

ภูมิปัญญาด้านภาษา เป็นสิ่งที่กำลังจะเลือนหายไป เป็นเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมจากส่วนกลางที่เข้ามาเผยแพร่ในสังคมล้านนาอย่างต่อเนื่อง การบริโภคสื่อจากส่วนกลางของผู้รับสาร เช่น จากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนล้านนาเริ่มเคยชินกับภาษากลาง และเลือกที่จะใช้ภาษากลางสื่อสารระหว่างคนล้านนาด้วยกัน

“ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่มีการบันทึกหรือการถ่ายทอดเป็นตัวหนังสือ เช่นเดียวกับคนในอดีต ตัวหนังสือล้านนามีคนสามารถอ่านเขียนได้น้อยลง ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ชาวต่างชาติยังเห็นความสำคัญ และสามารถแก้รหัสความหมายของตัวหนังสือล้านนาที่บ้านที่กบนไบลาน ที่เกี่ยวกับยาสมุนไพร จนนำไปผลิตเป็นตัวยาสารรักษาโรคภัยต่างๆ สิ่งนี้เองที่เป็นเครื่องบ่งบอกได้ว่าคนล้านนาเองยังขาดความ

ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นบ้านของตน จนกระทั่งคนภายนอกนำความรู้อันมีค่าจากภูมิปัญญาเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ให้เกิดกับสังคมภายนอก” (ชัยวัฒน์ จันธิมา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2547)

นอกจากภูมิปัญญาด้านภาษาที่กำลังเสื่อมถอยไปจากวิถีชีวิตชาวล้านนาแล้ว สื่อมวลชนยังชี้ว่า ภูมิปัญญาด้าน วัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวล้านนาเริ่มถือปฏิบัติกันน้อยลง เยาวชนล้านนาในปัจจุบันใส่เสื้อสายเดี่ยว เลิกใช้ผ้าขาวโปกห้วแบบไทลื้อ หรือใส่ผ้าถุงดำตีนแดง (คนเมือง) “ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้อาจมาจากเรื่องเงิน กล่าวคือ เมื่อก่อน ไม่มีเงินมาก คนจึงนำดอกฝ้ายไปปั่นให้เป็นเส้นด้าย แล้วทอเป็นผ้า จนทำให้เกิดท่าร้ายรำ เป็นการแสดงที่มาจากการเล่นภูมิปัญญาของการสาวไหม คือ การพ้อนสาวไหม ปัจจุบันภูมิปัญญาชาวบ้านจะอยู่ที่เงิน สามารถเดินไปซื้อของที่ร้านสะดวกซื้อได้ตลอด 24 ชั่วโมง” (อาทิตย์ รู้ทำนอง, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547)

บทบาทหน้าที่การงาน และความต้องการเข้ามาคลุกคลีเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนาในขณะที่ทำงาน ทำให้สื่อมวลชนได้มีโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาเพิ่มขึ้นทางอ้อม ซึ่งสื่อมวลชนบางคนยอมรับว่า ถ้าไม่ได้เป็นนักจัดรายการวิทยุ ตนจะไม่ได้มีโอกาสนำภูมิปัญญาต่างๆ มาใช้เลย วิทยุรุ่นยุคนี้เริ่มห่างจากวัฒนธรรมเก่าๆ อันดีงาม อาจเป็นเพราะกระแสโลกได้เปลี่ยนไป ชาวล้านนาในปัจจุบันเดินตามกระแสสังคมไปเรื่อยๆ “เคยสอดแทรกเรื่องราวของภูมิปัญญาไปในรายการแล้ว แต่คนฟังไม่สนใจ ไม่เกิดการยอมรับรายการวิทยุที่ดี น่าจะสามารถนำภูมิปัญญามาสผสมผสานให้เข้ากับรายการที่วิทยุรุ่นสนใจอย่างพอดีๆ เช่น นำสปอทหนังตะลุงมาผสมกับคำพูดสมัยใหม่ที่โดนใจวัยรุ่น” (ไพสิฐ งานอ่อน, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

จากผลของการศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาล้านนาทั้งในด้านรูปแบบ ความสำคัญและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนานั้น พบว่า สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคือการเชื่อมโยงความคิด ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นภูมิปัญญาล้านนาอันมีค่า และเคียงคู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาช้านานอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะภูมิปัญญาเปรียบได้กับทรัพย์สินทางปัญญาของคนท้องถิ่น ที่สั่งสมสืบทอดกันมา และจะยังคงอยู่ต่อไปอีกหลายชั่วอายุ ถ้าชาวบ้านรุ่นต่อๆ มามีความหวงแหนในภูมิปัญญาอันมีค่าทั้งพืชสมุนไพร ประเพณีท้องถิ่น และรวมถึงภาษาคำเมืองด้วย ซึ่งที่ผ่านมาจะถูกมองข้ามไป เพราะระบบการศึกษาของไทยไม่สนับสนุนให้นักเรียนหรือครูได้มีโอกาสใช้ภาษาคำเมืองภายในโรงเรียน

4.3 วิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา

การรู้จักและเรียนรู้ภูมิปัญญาของสื่อมวลชนท้องถิ่น

เนื่องจากสื่อมวลชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดเป็นคนล้านนาโดยกำเนิด ทำให้วิถีชีวิตและการดำรงชีพมีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาล้านนามาโดยตลอด เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ อาหารการกิน การดำรงชีวิต ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเรียนรู้จากสื่อบุคคลมากที่สุด อันได้แก่ บิดามารดา ผู้ใหญ่ในชุมชน พระ พ่อหนาน หรือพ่ออาจารย์ผู้นำในการทำพิธีกรรมทางศาสนา

สื่อมวลชนบางคนได้รับอิทธิพลด้านการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาจากคนใกล้ชิด “การเป็นคนบ้านนอก มีสมาชิกในครอบครัวหลายคน ครอบครัวใหญ่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีความใกล้ชิดกัน และการมีวิถีคิดเป็นของตนเอง ไม่ชอบการแข่งขันแย่งชิง ชอบอ่านหนังสือและวรรณกรรม มีโอกาสได้รู้จักและสัมผัสความคิดของผู้มีความรู้ นักวิชาการของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เช่น ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี อาจารย์สมโชติ และกลุ่มปราชญ์เชียงใหม่หลายท่าน ทำให้เกิดความซึมซับทางความคิด จนกระทั่งมาถึงทุกวันนี้” (ชัยวัฒน์ จันธมา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2547)

นอกจากนี้ กลุ่มนักจัดรายการวิทยุรุ่นใหม่ต่างได้มีโอกาสทำความรู้จักและสนิทสนมเป็นอย่างดีกับปราชญ์ท้องถิ่นอย่าง อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก ทำให้เกิดความสนใจและอยากที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาให้กับกลุ่มผู้ฟังของตนเองบ้าง ผู้ฟังในกลุ่มเยาวชน จึงมีโอกาสรับรู้ภูมิปัญญาล้านนาผ่านทางนักจัดรายการที่เป็นตัวแทนของคนกลุ่มเยาวชน ทำให้เกิดการยอมรับและซึมซับได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า สื่อบุคคล มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนา เพราะกลุ่มตัวอย่างต่างให้การยอมรับและตระหนักดีว่าสื่อบุคคล เป็นผลของการทำให้ทุกวันนี้สื่อมวลชนเริ่มมีความคิดที่จะนำภูมิปัญญาล้านนามาเผยแพร่มากยิ่งขึ้น ทั้งเรื่องของเพลงพื้นบ้าน เพลงซอ การละเล่นดนตรีสะล้อ ซอ ซึง และการเล่าถึงประวัติความเป็นมาของประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามต่างๆ ดังจะเห็นได้จากทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ได้ขยายเวลาให้กับรายการของสื่อมวลชนที่เผยแพร่ภูมิปัญญาล้านนา เช่น รายการดนตรีที่บ้านหนู รายการข่าวอำเภอกำแพงแสน เป็นต้น

การได้เข้าใกล้ชิดกับวัด โดยเริ่มจากการเป็นเด็กวัดนั้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้สื่อมวลชนสามารถซึมซับภูมิปัญญาล้านนาได้โดยไม่รู้ตัว “เราต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกันให้ได้ระหว่างคนที่เป็นตัวภูมิปัญญากับคนที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ และมีโอกาสได้เรียนรู้ภูมิปัญญาจากเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ มาตั้ง

แต่ปี พ.ศ.2523 หลวงพ่อฯ เปรียบเป็นตัวภูมิปัญญาโดยตรง” (พระครูศรีวรพินิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

สื่อมวลชนต่างมีโอกาสเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาจากสื่อบุคคลหรือคนใกล้ชิดแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นการรณรงค์ด้านภูมิปัญญาจึงจำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดการซึมซับทางด้านความคิดอย่างแท้จริง วัด จัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านสถาปนาให้เป็นองค์กรไม่แสวงหาประโยชน์ เป็นสถานที่ของส่วนร่วม มีการตรวจสอบและดูแลความสมดุลย์ตลอดเวลา เพราะพระสงฆ์ที่ได้มีการปฏิบัติธรรมมาเป็นอย่างดี ก็คือหนึ่งในตัวภูมิปัญญาที่มีโอกาสเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับชาวบ้านได้ทุกเมื่อ

กระบวนการถ่ายทอด รูปแบบ เนื้อหาและการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยามีกระบวนการทำงานการเผยแพร่ภูมิปัญญาล้านนาที่แตกต่างกันออกไป ตามหน้าที่รับผิดชอบ สื่อมวลชนบางคนซึมซับความรู้ด้านภูมิปัญญาจากสื่อบุคคลหรือคนที่มีความรู้ในท้องถิ่น เป็นผู้รวมองค์ความรู้ โดยตรง ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในบริบทของท้องถิ่นเข้าใจบริบทของสังคม เมื่อทำหน้าที่สื่อมวลชน อย่างการเป็นนักหนังสือพิมพ์แล้ว ก็สามารถสื่อสารออกมาได้ นำประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาเป็นองค์ความรู้ ซึ่งนักข่าวที่ดีควรนำปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมมาถ่ายทอดให้เป็นบทเรียนกับสังคมอื่น เพื่อเป็นทางเลือกให้กับคนในสังคมอื่นได้ “การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางงานข่าวคือ การเขียนรายงานบทความ นักข่าวที่ดีต้องไม่มีความเป็นกลางในปัญหา แต่ควรเป็นกลางในตัวบุคคล การเห็นด้วยกับประเพณีอันดีงาม แต่ไม่ควรนำเรื่องของชาวอ่อนเข้ามา เช่น ประเพณีงานสงกรานต์ กับการประกวดนางงาม วิธีการถ่ายทอดของสื่อที่มีประสิทธิภาพคือการเขียนอธิบายให้ชัดเจนว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก กล่าวถึงในปัญหา” (ชัยวัฒน์ จันธิมา, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2547)

สำหรับรูปแบบและเนื้อหาของบทความ ข่าวสารในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างพะเยารัฐ แทบทุกคอลัมน์ ล้วนสอดคล้องกับการสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาอย่างแท้จริง เนื่องจากอุดมการณ์ของหนังสือพิมพ์มีอยู่ว่า เป็นหนังสือพิมพ์เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาเมืองพะเยา ไปรษณียบรรทัดของแต่ละหน้าจะเป็นคำคมต่างๆ ที่จะทำให้เกิดการศึกษาต่อถึงความหมาย ที่มาของแต่ละประโยค เกิดการถามกันระหว่างคนรุ่นใหม่กับผู้หลักผู้ใหญ่ จึงเกิดการสื่อสารระหว่างคนสองวัยขึ้น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การนำปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นความรู้ถ่ายทอดไปยังชุมชนกลุ่มต่างๆ ก่อให้เกิดการแสดงบทบาทของชุมชน การมีส่วนร่วมในปัญหา การพัฒนา

สำหรับรูปแบบของรายการที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนภูมิปัญญาล้านนา อาทิ รายการเผยแพร่ธรรมมะ ในรายการของท่านจะเป็นการรายงานความเคลื่อนไหวทางด้านพุทธศาสนา ข่าวสงฆ์ การเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นรายการที่อัดเทปวันต่อวันเพื่อความสดใหม่ของข่าว “อาตมาใช้วิธีการอ่านหนังสือพิมพ์ประจำวันแล้วนำมาวิเคราะห์ หาลักษณะทางพุทธศาสนาเป็นวิธีการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้จะมีการนำเสนอประเพณีต่างๆ มนวงกรรม กับจริยธรรม สอนค่านิยมที่ถูกต้อง ตลอดจนการดำรงชีวิตที่ต้องตามหลักคนเมือง ความเหมาะสมต่างๆ ทั้งด้านวัฒนธรรม คติธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต วัตถุประสงค์ เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ตัววัฒนธรรม กับภูมิปัญญา ต้องไม่มีความแตกแยก และเนติธรรม มีแบบแผน ไม่ขัดแย้งกับจารีตประเพณีอันดีงาม” (พระครูศรีวรพินิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

นอกจากนี้การที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับการนำเสนอภูมิปัญญาในทุกๆ ด้าน รวมถึงการเล็งเห็นความสำคัญของสถาบันสงฆ์ ในการเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง ทำให้มีการมอบช่วงเวลาจัดรายการมาตลอดเป็นเวลากว่า 5 ปี ทำให้สถาบันสงฆ์มีกระบอกเสียงเป็นของตนเอง มีโอกาสได้ชี้แจงและเป็นตัวแทนของสถาบันสงฆ์ในการถ่ายทอดหลักธรรมความคิดที่สอดคล้องหลักการดำเนินชีวิตที่ต้องตามจริยธรรมอันดีงามของคนไทยไปยังฆราวาส

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างบางท่านทำหน้าที่ทั้งเป็นคอลัมนิสต์และจัดรายการวิทยุท้องถิ่นด้วย ดังเช่น อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก ซึ่งท่านเป็นผู้ดูแลคอลัมน์ฝนยา พยาว ในหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ซึ่งเป็นคอลัมน์เต็มหน้า ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา การวิเคราะห์วัฒนธรรม การสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น นอกจากนี้ท่านยังรับหน้าที่จัดรายการให้กับสวท.พะเยา คือ รายการสืบสานวัฒนธรรมภูมิกายาว ท่านกล่าวว่า ในรายการวิทยุช่วงแรกเคยจัดรายการแบบมีการเล่าเรื่องราวของวัฒนธรรมสลับกับการเปิดเพลงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนล้านนาของจรัญ มโนเพ็ชร หรือสุนทรีย์ เวชานนท์ แต่ช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา หลังจากยุคที่กระแสวัฒนธรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มมีอิทธิพลกับคนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ตนเปลี่ยนวิธีการจัดรายการใหม่โดยยกเลิกการเปิดเพลงของนักร้องที่เป็นภาษาท้องถิ่น เปลี่ยนเป็นการเล่นเพลงซอ ซึ่งเป็นเพลงที่หาฟังได้ยากในรายการวิทยุทั่วไป ซึ่งหลังจากจัดรายการผ่านไป มีกลุ่มผู้ฟังให้การยอมรับและต้องการให้เปิดเพลงซอมากขึ้น ทำให้อาจารย์วิมล ตระหนักว่า คนท้องถิ่นยังคงหลงใหลในบทเพลงที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของตน เพราะเพลงซอ คือเพลงที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตชาวล้านนาเป็นภาษาเหนือ ได้ตอบกันระหว่างหญิง

ชาย เป็นบทเพลงที่สอนทุกเรื่องเกี่ยวกับกับการดำรงชีวิต การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามชนบประเพณีอันดีงาม หลังจากนั้น อาจารย์วิมลจึงตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ฟังมาจนกระทั่งทุกวันนี้

จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ผู้มีบทบาทสำคัญในการคัดเลือก และเห็นความสำคัญของการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาคือ ผู้บริหารกิจการสื่อมวลชนท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้จาก สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (สวท.พะเยา) โดยการนำของผู้บริหาร ได้จัดให้มีรายการที่เกี่ยวกับการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนามากมายอาทิ รายการดนตรีที่บ้านหนู สืบสานวัฒนธรรมภูมิกายาว เป็นต้น นอกจากนี้การส่งเสริมให้พนักงานในองค์กรสวท. พะเยา ได้สวมใส่ผ้าไทยในการปฏิบัติงานเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักจัดรายการวิทยุรุ่นใหม่บางคน ได้รับความนิยมนิยมและเสียงชื่นชมจากผู้เฒ่าผู้แก่เป็นอย่างมาก เพราะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถใช้โทนเสียงเป็นภาษาท้องถิ่นได้อย่างน่าฟัง โดยการนำวัฒนธรรมไทยล้านนามาเล่าสู่ผู้ฟังรายการโดยนำเรื่องราว ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้ไปพูดคุยกับสื่อบุคคล หรือผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พ่อหนาน หรือ ผู้หลักผู้ใหญ่ มากระจายความรู้สู่ผู้ฟัง หรือการนำเรื่องราวของพงศาวดาร ตำนานเก่ามาเล่าสู่กันฟัง เช่น ประวัติพ่อขุนงำเมือง ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเหมือนมีส่วนร่วมในประสบการณ์นั้นๆ ด้วย

นอกจากนี้รายการวิทยุบางรายการได้มีการนำเสนอรูปแบบรายการที่หลากหลาย โดยจะมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ฟังวันละหนึ่งเรื่อง เช่น เรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัญหาโรคเอดส์ สมุนไพร เป็นต้น ซึ่งแต่ละเรื่องราวล้วนหยิบนำเอาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวชาวบ้านมานำเสนอในรายการแทบทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นต่างมีกระบวนการในการนำเสนอภูมิปัญญาที่ต่างกัน ตามลักษณะเด่นของแต่ละสื่อ และผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเนื้อหา และผลักดันการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาผ่านสื่อคือ ผู้บริหารกิจการสื่อมวลชน ผู้ซึ่งเป็นผู้กำหนดผังรายการและกำหนดเนื้อหาที่จะนำเสนอผ่านสื่อตนเอง โดยมีนักจัดรายการวิทยุ หรือคอลัมนิสต์เป็นผู้ส่งผ่านข้อมูลสู่ผู้รับสารอีกทอดหนึ่ง

ผลสะท้อนกลับจากการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา

ผลสะท้อนกลับจากการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา เป็นสิ่งหนึ่งที่สื่อมวลชนต่างต้องการเห็นผลของการกระทำที่ใช้ความอุตสาหะในการนำเสนอรายการ หรือถ่ายทอดเป็นบทความสู่ผู้รับสาร ซึ่งมีผลสะท้อนที่แตกต่างกันอีกเช่นกัน การมีความพร้อมเพรียงกันในการสวมใส่ผ้าไทยไปร่วมกิจกรรมของเจ้า

หน้าที่ในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทำให้หน่วยงานต่างๆ ชื่นชมและเกิดความภาคภูมิใจ ทั้งตัวผู้สวมใส่ และเป็นภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรด้วย

นักจัดรายการวิทยุบางท่านได้รับเสียงสะท้อนกลับจากการมีโทรศัพท์เข้ามาชื่นชมในขณะจัดรายการ และได้รับการจ้างงานให้เป็นพิธีกรอีกด้วย “ถ้ามีการเปิดเพลงสะล้อ ผู้ฟังจะชอบมาก ทำให้มีคนติดต่อให้ไปเป็นพิธีกรตามเทศกาลงานรื่นเริงต่างๆ พอไปงานไหนมา ก็จะกลับมาถ่ายทอดให้ผู้ฟังทราบว่าไปทำอะไร ไปพบเห็นอะไรมา ถือว่าเอาประสบการณ์ของตนมาเผยแพร่ และการจัดรายการเป็นภาษาเหนือตลอดรายการทำให้คุณสามารถสื่อสารกับกลุ่มผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เกิดความเข้าใจกันสื่อความหมายกันได้ดีที่สุด” (อาทิตย์ ฐู่ทำนอง, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547)

สำหรับการจัดรายการของสถาบันสงฆ์ ได้รับเสียงสะท้อนกลับจากชาวบ้าน โดยการมาร่วมในงานบุญที่วัด เมื่อได้รับการเชิญชวนจากผู้จัด ซึ่งก่อนหน้านี้ก็เคยมีจุดหมายติชม ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกันกับที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด และโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกลุ่มคนผู้สูงอายุแทบทั้งสิ้น

สื่อมวลชนบางคนได้รับการยอมรับในวงกว้างจากการเป็นนักวิชาการและเป็นผู้มีความรู้ในด้านวัฒนธรรมล้านนาเป็นอย่างดี “ผมจะเป็นที่ยอมรับของผู้ที่ต้องการมาค้นหาหาข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของคนล้านนา คนสำคัญที่มาพะเยานอกจากจะมานมัสการหลวงปู่เจ้าอวาสวัดศรีโคมคำ ซึ่งเป็นวัดหลวงของจังหวัดแล้ว จะต้องการมาพบปะพูดคุยกับผม หรือที่เห็นได้ชัดคือ หากทางจังหวัดจะมีงานประเพณีวัฒนธรรมสำคัญในแต่ละปี ผมจะได้รับเชิญให้ไปเป็นกรรมการด้วยทุกครั้ง” (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547) ซึ่งสาเหตุที่ทำให้อาจารย์วิมลเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปนั้น เป็นเพราะคนพะเยาจะมีความผูกพันกับการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งอาจารย์วิมลก็เป็นผู้หนึ่งที่มีภูมิความรู้เหล่านี้อยู่แล้ว จึงเป็นที่รู้จักและให้การยอมรับอย่างกว้างขวางจากคนเกือบทั้งจังหวัด

จากผลสะท้อนกลับของผู้รับสารที่มีต่อการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา ทำให้พบว่ามีกลุ่มผู้รับสารกลุ่มหนึ่งที่ได้ติดตามการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนมาโดยตลอด อดีตอาจมีเพียงกลุ่มเดียวคือผู้สูงอายุ หรือวัยกลางคนขึ้นไป แต่ปัจจุบันเมื่อมีสื่อมวลชนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในวงการ สื่อมวลชนท้องถิ่นมากขึ้น จึงมีโอกาสนำเสนอความคิดในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งผู้รับสารรุ่นใหม่และกลุ่มผู้รับสารรุ่นเก่า เห็นได้จากการได้รับจ้างงานมากขึ้น และเสียงสะท้อนในลักษณะของจดหมายและโทรศัพท์เข้ามาในรายการ

กระแสค่านิยมจากตะวันตกที่เข้ามาเปลี่ยนทิศทางการปฏิรูปปัญญาล้านนา

สื่อมวลชนผู้มีบทบาททั้งในด้านวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ชี้ว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นมีบทบาทอย่างมากในการนำความเจริญต่างๆ เข้ามาสู่วิถีชีวิตคนพะเยาอย่างรวดเร็ว และขาดจริยธรรมในการนำเสนอ กล่าวคือ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี เมื่อมีกระแสความนิยมใหม่ๆ เข้ามาสู่สังคมในจังหวัดพะเยา แต่ยังคงขาดจริยธรรมในการคัดสรร กลั่นกรองเฉพาะสิ่งที่ดีงามมาสู่กลุ่มผู้รับสาร

“การประพฤติปฏิบัติตัวของแต่ละคนควรดูที่กาลเทศะเป็นสำคัญ การปรับสภาพให้เข้ากับสถานการณ์เป็นสิ่งที่ควรกระทำ ปัจจุบันสังคมของคนพะเยาแคบลง สิ่งใดเป็นสิ่งดี คนมักจะรับรู้ได้ช้ากว่าสิ่งไม่ดี” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

ทัศนคติของสื่อมวลชนรุ่นใหม่ ชี้ว่า ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่จะสนใจเพลงฝรั่งมากกว่าเพลงพื้นเมือง เขาคิดว่าควรจัดกิจกรรมตามโรงเรียน ถ้ามีงบประมาณเพียงพอ หน่วยงานรัฐอื่นๆ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร่วมกันจัดกิจกรรมกับรายการวิทยุ ควรมีบทบาทมากยิ่งขึ้น “หลักสูตรการเรียนการสอนต้องเปลี่ยน ควรให้ครูอาจารย์เป็นผู้ถ่ายทอดความคิด ให้ซึมเข้าไปในความคิดเด็ก กระทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเหตุที่ว่าคนสนใจภูมิปัญญาน้อยลงอาจเป็นเพราะผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้น้อยลง มีการทำตามกระแสสังคมโลกมากเกินไป” (ไพสิฐ งานอ่อน, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคไร้พรหมแดน คนมักจะกลัวการเปลี่ยนแปลง สื่อมวลชนต้องสรรหาตัวภูมิปัญญาให้ปรากฏชัดเจน ต้องมีการสืบทอด ถ่ายทอดให้กับคนอีกรุ่นหนึ่ง “ต้องบอกคนอนุรักษ์ว่าทำอย่างไรให้ตัวคุณเป็นตัวภูมิปัญญาด้วย ซึ่งหากทั้งสองสิ่งคือการอนุรักษ์และตัวภูมิปัญญามาบรรจบกันได้ วัฒนธรรมตะวันตกก็จะอ่อนกำลังไปเอง” (พระครูศรีวรวินิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

แม้ว่าปัจจุบันกระแสค่านิยมของตะวันตกจะเข้ามามีบทบาทต่อสื่อมวลชนและผู้รับสารเป็นอย่างมาก แต่หากสื่อขาดจริยธรรมในการนำเสนอ และไม่กลั่นกรองสารที่จะนำเสนอ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนทิศทางการปฏิรูปปัญญาล้านนาได้เช่นกัน

4.4 วิธีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

สื่อมวลชนในจังหวัดพะเยา กับการทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

สื่อมวลชนท้องถิ่นกล่าวว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงยังทำหน้าที่สร้างจิตสำนึกด้านภูมิปัญญาไม่เต็มที่ ซึ่งผู้บริหารองค์กรมีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิด มอบนโยบายเหล่านี้ เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนา จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ สื่อวิทยุกระจายเสียงจะทำหน้าที่ส่งเสริมได้มากขึ้นได้ หากมีการปรับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารองค์กรด้านสื่อวิทยุให้ตระหนักในความสำคัญของการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนาให้มากยิ่งขึ้น “สวท. พะเยา ทำได้มากกว่าสถานีอื่นเพราะเป็นหน่วยงานราชการ มีผู้สนับสนุนรายการใหญ่คือรัฐบาล ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายไม่ใช่ผลกระทบมากเท่ากับสถานีอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีผู้บริหารภายในกรมประชาสัมพันธ์ที่มีนโยบายเด่นชัดในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา ทำให้สวท. พะเยา ซึ่งได้รับมอบนโยบายมา มีโอกาสสนองตอบความต้องการของรัฐ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนได้อย่างต่อเนื่องเสมอมา” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

สื่อมวลชนด้วยกันเองได้ประเมินความเอาใจใส่ของสื่อมวลชนในท้องถิ่นว่า ยังทำได้เพียงร้อยละ 50 โดยสื่อมวลชนในจังหวัดพะเยาที่มีบทบาทอย่างมากในการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาคือ สื่อของรัฐอย่างสวท. พะเยา นอกจากนี้ นักจัดรายการวิทยุไม่กี่คนที่ทำงานด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนาเป็นเพราะการจัดรายการวิทยุยังคงต้องพึ่งพาผู้สนับสนุนรายการ และนักจัดรายการวิทยุก็ต้องอยู่ในกรอบนโยบายของผู้สนับสนุนรายการเหล่านี้ “การส่งเสริมด้านภูมิปัญญาไม่สามารถทำได้ไม่อย่างต่อเนื่อง เพราะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากร ผู้เช่าผู้แก่ มีการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างไม่ชัดเจน ทำให้ภูมิปัญญาผิดเพี้ยนไป ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันคนนิยมใช้เตาแก๊ซหุงข้าว การใช้ตุ๋นแทนใช้หม้อดินเผาสำหรับเก็บน้ำ ซึ่งหม้อดินนี้เป็นภาชนะที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญา เพราะมาจากการปั้นดินเหนียว นำไปอบให้แห้ง แล้วจึงสามารถใส่น้ำ และเกิดความเย็นได้จากการสะสมทางธรรมชาติ พอตุ๋นเข้ามาคนจึงเลิกใช้หม้อดิน เพราะถือเป็นอุปกรณ์ที่ล้าสมัย” (อาทิตย์ ภู์ทำนอง, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547)

สื่อมวลชนท้องถิ่นยังกล่าวด้วยว่า ศักยภาพของสื่อมวลชนในจังหวัดพะเยา ยังด้อยอยู่ เนื่องจากวัฒนธรรมยังอ่อนทุกจุด ตั๋วภูมิปัญญายังอ่อนอยู่ จังหวัดพะเยายังไม่มีแม่แบบในการสร้างสรรค์ เป็นการยากที่จะให้มีการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย สื่อมวลชนในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนธุรกิจรายเปอร์เซ็นต์ สื่อมวลชนไม่ค่อยมีการจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา ปฏิบัติตามเงื่อนไขอย่างเดียว ประเด็นนี้เองจึงทำให้สื่อมวลชนท้องถิ่นยังคงพัฒนาไปอย่างช้าๆ

วิธีการสนับสนุนให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกได้นั้น สถาบันวิทยุบางแห่งได้นำเรื่องของการแสดงดนตรีมาเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความสนใจ หรือการเผยแพร่ภูมิปัญญาในด้านวัตถุ เช่น บางช่วงมีการนำไวโอลินที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านโดยอาศัยการเรียนรู้จากการผลิตซึ่ง มาเล่นให้ผู้ฟังได้รับฟังกัน หรือการเล่นดนตรีของภาคใต้คืออังกะลุง เป็นบทเพลงทางล้านนา ซึ่งผู้ฟังจะชอบมาก มีเสียงตอบรับเป็นอย่างดี ซึ่งรายการเหล่านี้ได้ทำติดต่อกันมาได้ 3 ปีแล้ว “การสนใจในดนตรี จะทำให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดี อารมณ์เย็นขึ้น คิดเป็นระบบ ใช้สมอง อารมณ์ได้อย่างสัมพันธ์กัน การเล่นดนตรีเป็นวง เหมือนกับการทำงานเป็นทีม ทุกคนล้วนมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน คล้ายกับการบริหารงานในองค์กร คนหนึ่งสามารถเล่นดนตรีได้มากกว่าหนึ่งอย่าง เมื่อมีการขาดคน ก็สามารถเล่นทดแทนกันได้ เช่นเดียวกันกับการทำงานแทนกันได้เมื่ออีกคนป่วย” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

นอกจากนี้ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (สวท.พะเยา) ยังเตรียมร่างโครงการประกวดดนตรีไทยล้านนา แข่งขันในระดับประถม-มัธยม โดยเริ่มจากการสำรวจพื้นที่การศึกษา สำรวจโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งคาดว่าจะเริ่มโครงการได้ในเดือนพฤษภาคม แข่งในช่วงเย็นวันศุกร์-เสาร์ ซึ่งชนะเลิศในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คัดทีมที่เข้ารอบสุดท้ายมาเล่นในรายการทุกสัปดาห์ ซึ่งผู้ชนะเลิศในแต่ละระดับจะได้ถ้วยพระราชทานฯ

สื่อมวลชนท้องถิ่นบางกลุ่มแสดงความคิดเห็นว่า การใช้สื่อมวลชนให้มากยิ่งขึ้นในการให้คนฟังมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา โดยนำสื่อบุคคลมาใช้ให้มากยิ่งขึ้น จะก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา หรือการให้ความสำคัญของสถาบันครอบครัวมากขึ้น เพราะสถาบันครอบครัวควรเป็นผู้อบรมเด็ก ถ้าผู้ปกครองมีจิตใจอนุรักษ์ภูมิปัญญา เด็กก็ต้องทำตาม หรือการจัดกิจกรรมให้ทุกคนมีส่วนร่วม ทุกหน่วยงานต้องมีส่วนร่วม เมื่อคนมีส่วนร่วมก็จะเกิดความรักในกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ควรมีการเสริมรายได้ของชาวบ้านโดยการสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญา เช่น ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา มีแหล่งระบายสินค้า มีตลาดรองรับ นำภูมิปัญญาเหล่านี้เข้าแทรกแซงสินค้าจากตะวันตก

การสนับสนุนให้ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในอดีต เกิดขึ้นจากชาวบ้านคิดว่าตนเองไม่มีทางเลือกในการทำมาหากิน จึงต้องทำทุกอย่าง จนทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญา เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

อันเกิดขึ้นจากการดำรงชีวิต การรักษาวิถีชีวิต วิธีการสนับสนุน ทางหนึ่งคือการส่งเสริมโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้สื่อกลางจากทางภาครัฐต้องมีการเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกเกิดขึ้นขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

หน่วยงานในชุมชนที่มีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

สื่อมวลชนต่างลงความเห็นพ้องกันว่า ควรมีผู้สานประโยชน์ให้คนที่เป็นตัวภูมิปัญญาเกิดองค์กรของตนเอง นอกจากนี้ควรมีหลุมองค์กรให้กับตัวภูมิปัญญา มีการบริหารในรูปแบบที่เป็นองค์กร เช่น ชมรมหมอมือเมือง ในอดีตมีจุดประสงค์เพื่อการทำเป็นอาชีพอย่างเดียว เมื่อมีกลุ่มอนุรักษ์เข้ามาเพื่อทำหน้าที่กระจายภูมิปัญญา ให้เกิดการสืบทอด ซึ่งการทำให้เกิดผลสำเร็จนั้น ต้องเข้าไปคลุกคลีกับคนที่เป็นตัวภูมิปัญญา คนที่เป็นตัวภูมิปัญญาต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดที่ดี จึงจะทำให้เกิดการไม่ระแวงกันของทั้งสองฝ่าย ปัจจัยทางภาครัฐเองนั้นก็มีส่วนสำคัญ โดยขึ้นอยู่กับนโยบายและงบประมาณเป็นหลักด้วย

“ทุกหน่วยงานล้วนมีความสำคัญในการช่วยสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน กระทรวงมหาดไทย มีผู้ว่าราชการจังหวัดแบบ ซีอีโอ ควบคุมดูแลการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภายในจังหวัด สภาวัฒนธรรม มีส่วนสนับสนุนเช่นกัน กระทรวงศึกษาธิการ สนับสนุนให้มีวิชา การเรียนการสอนเกี่ยวกับคนตรีพื้นเมือง โรงเรียน หอวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ ผู้บริหารหน่วยงานของรัฐยังขาดจิตสำนึกในการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญา ล้านนา หน่วยงานต่างๆ อาจมีการช่วยเหลือกันด้วยความเกรงใจ มิใช่เกิดจากความปรารถนาจากภายใน ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ามีใช้ผลงานของตน เป็นของหน่วยงานอื่น ตนเองไม่ได้รับความดีความชอบ ซึ่งสวท.พะเยานั้นได้รับนโยบายโดยตรงจากกรมประชาสัมพันธ์ สนับสนุนทุกองค์กร เพราะผลประโยชน์ต่างๆ ล้วนตกอยู่ที่ประชาชนทั้งสิ้น” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

นอกจากหน่วยงานด้านสื่อมวลชนท้องถิ่นแล้ว อีกหน่วยงานหนึ่งคือ สำนักสภาวัฒนธรรม ที่ต้องมีบทบาทมากยิ่งขึ้น “สภาวัฒนธรรมจังหวัดจะต้องส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสแสดงออก มีค่าตอบแทน เป็นเกียรติบัตร เพื่อเป็นรางวัล สถาบันครอบครัวก็มีส่วนช่วยให้คนเกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญามากขึ้น สถาบันการศึกษา ครู สามารถเชิญวิทยากรที่เป็นสื่อบุคคลด้านภูมิปัญญามาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน หรืออาจมีรายการเสียงตามสายภายในโรงเรียน ในชุมชน หากิจกรรมมาผนวกรวมกับภูมิปัญญาไทย” (อาทิตย์ ภู่อานอง, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547)

พลังและศักยภาพในการรับรู้ว่าคุณเป็นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ได้ฝังรากลึกกลงไปในจิตใต้สำนึกของประชาชน สามัญชนคนธรรมดาอย่างรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง พลังและศักยภาพนี้ดำรงอยู่เป็นชุมชนชายทางปัญญาทุกหนแห่งทั่วประเทศ เพียงแต่คนรุ่นใหม่ต้องแสวงหาให้พบด้วยท่าทีที่ไม่ดูแคลนและด้วยใจที่เปิดกว้าง ก็จะสามารถเข้าถึง แล้วนำภูมิปัญญาเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป ซึ่งสื่อมวลชนท้องถิ่นสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การผสมผสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างจิตสำนึกอย่างถูกต้อง ในการยึดถือปฏิบัติตามภูมิปัญญาอันนาที่ได้รับคำสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ เพื่อการสืบทอดต่อไปยังลูกหลานในอนาคตต่อไป

4.5 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของสื่อมวลชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการนำเสนอภูมิปัญญาล้ำนา

สื่อมวลชนสาขาวิทยุกระจายเสียง เห็นถึงความสำคัญของการมีใบประกาศที่ถูกต้อง ซึ่งระเบียบการสอบใบประกาศที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง “ปัจจุบันปัญหาการสอบใบประกาศสำหรับนักจัดรายการบางคนที่มีความถนัดเชี่ยวชาญในภาษาท้องถิ่นเป็นพิเศษ จนทำให้ไม่สามารถออกเสียงภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษากลางในการทดสอบใบประกาศ จึงทำให้สอบไม่ผ่าน จึงควรมีการแก้ไขกฎการสอบใบประกาศสำหรับนักจัดรายการภาษาท้องถิ่น หรือให้สอบเป็นภาษาท้องถิ่น เพราะคนเหล่านี้จะสามารถสอบใบประกาศ และสามารถรับงานในสถานีอื่นๆ ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการกระจายรายการที่ถ่ายทอดภาษาท้องถิ่นไปยังสถานีอื่นๆ มากยิ่งขึ้น” (เจริญ นิยม, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2547)

นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีความต้องการที่จะเห็นการเผยแพร่ข่าวสารด้านภูมิปัญญาล้ำนามากยิ่งขึ้น ด้วยวิธีการต่างๆ ที่จะสามารถทำให้ชาวบ้านเข้าถึงและปลูกจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์ได้ “อยากให้สื่อได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมในจังหวัดมาออกอากาศในรายการวิทยุมากยิ่งขึ้น ทำอย่างไรก็ได้ให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารจะได้รู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมอยู่ในรายการ ในเนื้อหาของรายการ ชาวบ้านจะได้เกิดจิตสำนึกที่ดี เน้นที่การมีส่วนร่วมเป็นหลัก” (อาทิตย์ ฐิตานอง, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547)

การที่จะสามารถทำตนให้เป็นผู้อนุรักษ์ภูมิปัญญานั้น สื่อมวลชนกล่าวว่าต้องเกิดจากการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพก่อน ควรมีความใฝ่รู้และมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน และรู้จักการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ถูกต้องด้วย “อยากให้คนรุ่นใหม่สามารถวินิจฉัยสิ่งที่เป็นอยู่จริงให้ได้ นิยามความหมายให้ได้ ต้านกระแสสมัยใหม่ให้ได้ อนุรักษ์อย่างเดียวยังไม่ได้ อย่างน้อยต้องรู้จักการสืบทอดที่ดี

ควรทำอะไร ต้องรู้เขารู้เรา คนที่เป็นตัวภูมิปัญญา การอนุรักษ์จะไม่ตกอยู่ภายใต้เงื้อมมือของเวลา” (พระครูศรีวราพิณิจ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

จากสภาพการณ์ปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาสำคัญยิ่งที่สื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยาควรตระหนักคือ เนื่องจากการเข้าสู่กระบวนการเป็นสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดมีความง่ายขึ้น ขาดการตรวจสอบมาตรฐานที่ดีพอ ทำให้สื่อมวลชนบางกลุ่มนำอาชีพนี้ไปเป็นเครื่องมือหาเงินที่ไม่สุจริตได้ เช่น เกิดการรีดไถ เป็นต้น เพราะคนกลุ่มนี้ขาดอุดมการณ์ของการเป็นสื่อมวลชนที่ดี นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวหรือสื่อมวลชนในพะเยาเองยังขาดคุณภาพของการเป็นสื่อมวลชนที่ดี ไม่มีการคัดสรรภูมิปัญญาที่มีค่ามาเผยแพร่ แต่พยายามเขียนข่าวตามที่ราชการส่งมาเท่านั้น “ควรมีการสัมมนาระหว่างสื่อมวลชนด้วยกัน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เพื่อตั้งสถาบันที่เข้ามาควบคุมดูแล ประสานประโยชน์ ซึ่งหากทำได้ดังนี้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีได้ เช่น มีการนำเสนอผลงานวิชาการของสื่อมวลชนแต่ละแขนง นำผลงานมาวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการรวมตัวกันของสื่อมวลชนนี้ ควรมีสถาบันการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยนเรศวร เข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน” (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

ยิ่งไปกว่านั้น สื่อมวลชนต้องมีการปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมักมีอายุสั้นถ้าไม่อิงกับการเมือง ซึ่งหลักการที่ดีของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นคือ จะต้องเป็นหนังสือพิมพ์ของชุมชน โดยมีคนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดตั้งเป็นกองทุน สื่อมวลชนต้องสร้างผลกระทบที่ดีที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ชาวบ้านมีการพูดคุย ตื่นตัวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดประชาชาติภายใต้จริยธรรมที่ดี

เนื่องจากกระแสนิยมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในยุคปัจจุบันค่อนข้างเป็นที่น่าจับตาของคนในวงกว้าง แนวคิดในการช่วยกันสร้างจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยของสื่อมวลชนได้ถูกนำกลับมาทบทวนอีกครั้งว่าได้แสดงบทบาทของตนมากน้อยเพียงใด ภูมิปัญญาล้านนาที่เป็นทรัพยากรอันมีค่าอีกด้านหนึ่งที่บรรพบุรุษชาวไทยล้านนาได้สร้างสมเป็นมรดกตกทอดมาสู่คนในรุ่นต่อๆ มา ฉะนั้น สื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อท้องถิ่นที่มีส่วนใกล้ชิดกับชาวบ้าน ผู้ยึดถือปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนบริโภคนิยมและอุปนิสัยที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาไทยมาโดยตลอด พึงระลึกอยู่เสมอว่า หน้าที่หลักของตนนอกจากการนำเสนอข่าวสาร สร้างการเรียนรู้ ให้ความบันเทิง ตอบสนองความต้องการของผู้รับสารแล้ว หน้าที่ของการรับผิดชอบต่อสังคมจึงได้ถูกนำมาหยิบยกขึ้นเป็นประเด็นสำคัญในยุคสมัยนี้ ซึ่งการมีส่วนหลัก

ต้นให้ภูมิปัญญาล้ำนา ได้มีโอกาสถ่ายทอดสู่ผู้รับสารผ่านตัวอย่างอย่างนักจัดรายการวิทยุ หรือนักหนังสือพิมพ์ ย่อมจะทำให้การสืบสานวัฒนธรรมอันมีค่าทางภูมิปัญญา ได้ตกทอดสู่ลูกหลานสมดังเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่ได้ตั้งใจไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา" นี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ข้อคือ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาล้านนาด้านรูปแบบ ความสำคัญ ตลอดจนความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนา เพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่นในการถ่ายทอดสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนา และเพื่อศึกษาวิธีการของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลทั้งเอกสาร สิ่งพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์สื่อมวลชนแขนงวิทยุกระจายเสียง และสื่อสิ่งพิมพ์ หรือหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ที่มีบทบาทในการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาสู่ผู้รับสารภายในจังหวัดพะเยาและพื้นที่ใกล้เคียง ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลดังกล่าว ด้วยกรอบแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ดังนี้ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชน แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา และได้สรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 โดยแบ่งเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้ง 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบ ความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนา และการเชื่อมโยงภูมิปัญญาล้านนาเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวล้านนา

ภูมิปัญญาล้านนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวล้านนาอย่างแยกกันไม่ได้ ผลการวิจัยทำให้ได้ทราบว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาล้านนาเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวล้านนา ความสอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกับวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งหนึ่งในสาเหตุหลักที่วิเคราะห์ได้คือ สื่อมวลชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความรู้ในจังหวัดพะเยา มีบาง

คนที่ย้ายมาจากต่างถิ่น แต่ก็ยังเป็นผู้ที่มีถิ่นอาศัยในเขตภาคเหนือที่มีทั้งวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ เป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตคนพะเยา

วิถีชีวิตชาวบ้านจากอดีตสู่ปัจจุบัน เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปอันเกิดขึ้นจากการรับเอาอิทธิพลของ วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนแทบจะผสมกลมกลืนเป็นเรื่องปกติธรรมดา ทำให้ หลงลืมคุณค่าของภูมิปัญญาบางอย่างไป เช่น การใช้ภาษา การกินอยู่ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ สื่อมวลชนที่อยู่ใน วิทยาลัยคนรุ่นใหม่ก็เปรียบเสมือนเป็นตัวกลางระหว่างการบริโภควัฒนธรรมต่างถิ่น กับการได้อยู่ใกล้ชิดกับ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นตัวภูมิปัญญาหรือคนเฒ่าคนแก่ มีข้อคิดที่น่าสนใจว่า หน้าที่หลักของสื่อ ควรเป็นผู้ กระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดการเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนความ สำคัญของการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างกัน ซึ่งถือเป็นการรักษาภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดีอีกทาง หนึ่ง

นอกจากนี้ ภูมิปัญญาด้านภาษา กำลังค่อยๆ เลือนหายไปจากวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งคนรุ่นใหม่เริ่ม มีการใช้ภาษากลางเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันทุกๆ ที่เป็นคนท้องถิ่นภาคเหนือเหมือนกัน อัน เนื่องมาจากการใช้ภาษากลางในโรงเรียนเป็นหลัก ทำให้นอกห้องเรียน เยาวชนเหล่านี้ก็ยังคงความเคย ชินในการใช้ภาษากลางอยู่ การมีโอกาสใช้ภาษาเหนือจึงถึงจำกัดเพียงแต่ในครัวเรือนเท่านั้น

2. วิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศภายในจังหวัดพะเยาทั้ง 5 สถานี หากเปรียบ เทียบกับช่วงเวลาทั้งหมดที่ออกอากาศ กับลักษณะรายการที่เสนอแนะภูมิปัญญาล้านนา ถือได้ว่าสื่อ มวลชนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอภูมิปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งคือ มีหลายสถานีที่เห็น ความสำคัญของธุรกิจนำหน้าการดำรงคุณค่าของวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ทำให้จำนวนรายการที่ เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาล้านนาจึงมีอยู่จำกัด

สำหรับรายการที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย พะเยา (สวท.พะเยา) ซึ่งมีจำนวนรายการค่อนข้างหลากหลายที่นำเสนอภูมิปัญญาล้านนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ รายการดนตรีที่ บ้านหนู รายการส่งเสริมภาษาคำเมืองต่างๆ รวมถึง รายการสนทนากับบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และรายการที่จัดโดยสถาบันสงฆ์ ที่จัดอย่างต่อเนื่องและมีกลุ่มผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนแก่ แม้ราย การจะไม่ได้รับการตอบรับจากคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดมากเท่าไร แต่หากกล่าวถึงคุณภาพของรายการ

และเสียงสะท้อนจากผู้ฟังรายการเหล่านี้แล้ว ทำให้ผู้ผลิตรายการต่างภาคภูมิใจในการยอมรับและชื่นชมของผู้ฟังมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการที่ใช้ภาษาเหนือเป็นหลัก และนำข่าวคราวความเคลื่อนไหวทั้งภายในจังหวัด และข่าวทันเหตุการณ์ในประเทศ มาเล่าสู่กันฟังระหว่างผู้จัดและผู้ฟัง จะได้รับความนิยมอย่างมากในทุกกลุ่มผู้ฟัง

สำหรับสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เนื่องจากมีเพียง 2 ฉบับหลัก ทำให้สามารถเปรียบเทียบเนื้อหาของสื่อได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ สามารถแสดงจุดยืนของตนในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เน้นเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาชาวพะเยาอย่างเด่นชัด ซึ่งผู้บริหารและคอลัมนิสต์ของสื่อฉบับนี้ คำนึงถึงคุณภาพของการนำเสนอมากที่สุด จนบางครั้งทำให้ขาดการคำนึงผลของธุรกิจ แม้จะได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากพอสมควร แต่ด้วยจำนวนยอดจัดจำหน่ายและยอดพิมพ์ที่น้อย ทำให้บางครั้งผู้บริหารมีความรู้สึกท้อแท้ และไม่คาดหวังที่จะทำให้อีโคโนมียังคงอยู่อย่าง "พะเยารัฐ" ดำรงอยู่ได้ หรือจำเป็นต้องปิดตัวลงดังเช่นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอื่นๆ ทั่วไปที่มีวงจรชีวิตค่อนข้างสั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่ผู้บริหารควรมีจิตสำนึกอย่างแท้จริงในการทำหน้าที่สื่อมวลชน และเคารพเสียงของการยอมรับจากประชาชน ที่จะทำให้อีโคโนมียังคงอยู่ "พะเยารัฐ" เป็นสื่อคุณภาพของคนพะเยาและของคนไทยต่อไป

สำหรับหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทางการเงินเป็นอย่างดีจากกลุ่มนักธุรกิจ จึงทำให้ไม่ค่อยได้รับผลกระทบมากเท่าไรนักเกี่ยวกับยอดพิมพ์จัดจำหน่าย แต่ทั้งนี้ ผู้อ่านก็สามารถรับรู้ได้จากเนื้อหาของข่าวการนำเสนอภายในหนังสือพิมพ์ว่า "เมืองพะเยา" เป็นสื่อที่ยังไม่สามารถทำหน้าที่สื่อมวลชนได้อย่างอิสระ เพราะจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบของการสนับสนุนนักธุรกิจ เจ้าของกิจการที่เป็นผู้อุปถัมภ์ บทความที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย จึงมีอยู่ค่อนข้างน้อย หรือบางฉบับอาจไม่มีเลย ซึ่งผู้วิจัยประเมินได้ว่า トラบดที่สื่อยังขาดอิสรภาพในการนำเสนอ หรือมีจุดยืนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ จะทำให้อีโคโนมียังคงไม่สามารถนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับกฎหมายได้อย่างเต็มที่ เพราะยังต้องคำนึงถึงบทความหรือข่าวสารที่ต้องตอบสนองของผู้อุปถัมภ์เป็นหลักสำคัญด้วย

3. วิธีการส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของสื่อมวลชน

หน้าที่หลักของสื่อมวลชนท้องถิ่นก็คือ การตอบสนองความต้องการของสังคม การรับใช้สังคม และการเป็นกระบอกเสียงที่ดีของสังคม หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และปฏิบัติตามภูมิปัญญาล้านนา จึงต้องถูกบรรจุในสื่อมวลชนทุกประเภท โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียงที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด จากงานวิจัยครั้งนี้พบว่า สวท.พะเยา มีผู้บริหารที่

สามารถทำหน้าที่ของสื่อที่กล่าวมาข้างต้นได้อย่างเต็มที่มากที่สุด และจะมีการนำโครงการส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตใจรักในดนตรีพื้นเมือง ด้วยการเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถ ร่วมประกวดวงดนตรีพร้อมนำมาแสดงโชว์ในรายการให้ผู้ฟังร่วมตัดสิน นับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สื่อมวลชนสามารถนำเครื่องมือสื่อสารที่ตนมีอยู่ เข้าไปใช้เพื่อการรณรงค์ให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา ผ่านบทเพลง ซึ่งเป็นกิจกรรมรื่นเริงที่ทั้งเยาวชนที่เข้าร่วมประกวด และชาวบ้าน ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามผ่านทางบทเพลงและการแสดงความสามารถทางดนตรี จึงนับว่า สวท.พะเยา เป็นสื่อที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาได้ดีที่สุดในประเภทสื่อวิทยุกระจายเสียง ทั้งนี้แม้โครงการจะยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ได้รับเสียงขานรับจากคนส่วนใหญ่เป็นอย่างดี โดยสังเกตได้จากการได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาหลายแห่ง แสดงความสนใจที่จะส่งวงดนตรีเข้าร่วมการแข่งขันมาอย่างคับคั่ง นอกจากนี้ยังเพิ่มเวลาออกอากาศให้กับรายการที่ส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาอีกด้วย อาทิ รายการดนตรีที่บ้านหนู รายการหนูรักภาษาไทย รายการสืบสานวัฒนธรรมภูมิกายาว รายการค่าวฮ่ำกำเมือง รายการปะกำที่บ้านเฮาและของดีที่บ้านเฮา เป็นต้น

สำหรับสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ได้มีส่วนทำหน้าที่ของการเป็นผู้ร่วมส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนามาโดยตลอด แม้ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เริ่มดำเนินการเพียงปีเศษๆ แต่หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่นที่มีคุณภาพ นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา วิเคราะห์ข่าวและถกประเด็นสำคัญเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง จนกระทั่งได้รับรางวัลข่าวท้องถิ่นยอดเยี่ยมจากสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประจำปีพ.ศ.2546

หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ได้ร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา จัดให้มีคอลัมน์ "ผญา พยาว" ซึ่ง ผญา หมายถึง ปัญญา หรือ ภูมิปัญญา พยาว ก็คือ เมืองพะเยา รวมแล้วจึงหมายถึงคอลัมน์ที่นำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ซึ่งได้นำเสนอเรื่องราวต่างๆ ในเชิงสรรสร้างให้ผู้อ่านได้มีโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาจากคนในท้องถิ่น ผ่านการวิเคราะห์วิจารณ์จากนักวิชาการที่คนในท้องถิ่นจังหวัดพะเยาให้การยอมรับ นั่นคือ อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจจากผู้อ่านในวงกว้าง จากการสัมภาษณ์คุณชัยวัฒน์ จันธิมา เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ พบว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ นอกจากจะอยู่ในกลุ่มข้าราชการ ผู้มีการศึกษาในวงวิชาการ นิสิตนักศึกษาแล้ว กลุ่มเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับประถมและมัธยม ได้เป็นผู้อ่านอีกกลุ่มหนึ่งให้การยอมรับและมีข้อเสนอแนะมายังบรรณาธิการให้มีบทความเกี่ยวกับเยาวชนมาก

ยิ่งขึ้น ซึ่งคุณชัยวัฒน์กล่าวว่า จากเสียงสะท้อนของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อหนังสือพิมพ์พะเยารัฐมากยิ่งขึ้น ทำให้ตนต้องทบทวนเนื้อหาและบทความที่นำเสนอมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เยาวชนบริโภคข่าวสารที่มีประโยชน์ และสะท้อนแง่คิดให้เกิดการเรียนรู้นำไปสู่การปฏิบัติ เพราะเยาวชนเป็นวัยที่เปราะบางและอ่อนไหวต่อสื่อมากกว่าผู้อ่านกลุ่มอื่น จึงทำให้คุณชัยวัฒน์ระมัดระวังมากยิ่งขึ้นต่อเนื้อหาที่จะนำเสนอ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านเนื้อหาสาระของรายการ

สื่อวิทยุกระจายเสียง มีสถานีวิทยุกระจายเสียงหลัก 2 ประเภท คือสถานีที่ได้รับงบประมาณจากภาครัฐอย่างเต็มที่ และสถานีที่มีนโยบายที่มุ่งเน้นด้านธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งสถานีที่สามารถนำเสนอรายการที่เน้นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ จะมีกลุ่มผู้ฟังค่อนข้างน้อย อาจเป็นได้ทั้งรูปแบบรายการที่ขาดความน่าสนใจ หรือจากกระแสการบริโภควัฒนธรรมตะวันตกของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ทำให้สถานีวิทยุที่มีความพร้อมในการนำเสนอรายการด้านภูมิปัญญาล้านนามีน้อย เพราะสถานีเกือบทุกแห่งก็ต้องมุ่งหวังให้แต่ละรายการของตนอยู่ได้ มีผู้สนับสนุนรายการ ขณะเดียวกัน สถานีที่ได้รับงบประมาณอย่างเต็มที่จากภาครัฐก็มีความสามารถและมีความพร้อมอย่างเต็มที่ในการคัดเลือกสาระที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง เพื่อสนับสนุนทั้งนโยบายของภาครัฐและสอดคล้องความต้องการของผู้ฟัง ซึ่งรายการเหล่านี้จะรวมถึงรายการที่เน้นย้ำให้เกิดการตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่ผู้ผลิตรายการควรคำนึงคือ คุณภาพของเนื้อหาที่นำเสนอ ตลอดจนรูปแบบรายการที่น่าติดตาม จะทำให้มีกลุ่มผู้ฟังกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยสรุปแล้วไม่มีความแตกต่างกันกับทัศนคติของผู้บริหารสื่อวิทยุกระจายเสียง กล่าวคือ หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ ซึ่งบริหารงานโดยคุณชัยวัฒน์ จันธิมา เป็นนักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่คลุกคลีอยู่ในแวดวงสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่า 15 ปี มีความรอบรู้ในภูมิปัญญาล้านนาจากการทำงานทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น และการเป็นเจ้าของหน้าที่ในหน่วยงานไม่แสวงหากำไร (Non-Government Organization, NGO) ที่ต้องเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้าน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านอย่างแท้จริง ประกอบกับตนเองยังเป็นคนภาคเหนือโดยกำเนิด และมีประสบการณ์ตรงกับวิถีชีวิตชาวล้านนาโดยตรง ทำให้สิ่งสมเป็นความคิด จิตสำนึกที่ต้องการถ่ายทอดให้กับผู้อ่านหนังสือพิมพ์ของเขา ได้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา และการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา ทำให้เนื้อหาของข่าวสารและบทความตลอดทั้งเล่มของหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ เต็มไปด้วยความรู้ที่ผ่านการเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากคนในรุ่นอดีต นำมาถ่ายทอดเป็นภาษาถ้อยคำง่ายๆ แฝงความรู้ที่ทำให้ผู้อ่านต้องนำ

ไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อ และเขายังเน้นอีกว่า หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ เป็นหนังสือพิมพ์เพื่อการเรียนรู้ และพัฒนาเมืองพะเยาอย่างแท้จริง ซึ่งเจตนาของผู้บริหารอย่างคุณชัยวัฒน์ ทำให้เขาได้คัดเลือกนักเขียน คอลัมนิสต์ที่มีบทบาทในหลากหลายวงการ แต่ล้วนแล้วซึ่งผู้มีจิตสำนึกในการสืบทอดภูมิปัญญาล้านนาแทบทั้งสิ้น จึงสามารถอ่านงานเขียนของนักวิชาการมากความสามารถอย่าง อาจารย์วิมล ปิงเมืองเหล็ก หรืออาจารย์วัชร ตรีคำตัน ได้อย่างซาบซึ้งในความงดงามของแนวคิดของแต่ละท่านตลอด 1 ปีที่มีการพิมพ์จัดจำหน่าย

ในขณะเดียวกันยังมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอีกฉบับคือ หนังสือพิมพ์เมืองพะเยา ที่นำเสนอข่าวสารประชาสัมพันธ์องค์กรต่างๆ ภายในจังหวัดมาหลายปี ซึ่งบางปีอาจมีการหยุดพิมพ์จำหน่ายไปบ้างเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ก็เป็นที่ติดตามของคนพะเยามาโดยตลอด ผู้บริหารของหนังสือพิมพ์เมืองพะเยานั้น คือกลุ่มนักธุรกิจชั้นนำภายในจังหวัดพะเยา ที่ต้องการทำหน้าที่สื่อมวลชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเป็นกระบอกเสียงที่ดีของประชาชนได้ ซึ่งหากเปรียบเทียบนโยบายของผู้บริหารของหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับแล้ว กล่าวได้ว่า แต่ละฉบับมีเป้าหมายการนำเสนอเนื้อหาที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด หนังสือพิมพ์เมืองพะเยา สามารถตอบสนองกลุ่มผู้อ่านในระดับชาวบ้าน หรือผู้มีการศึกษาได้ในระดับการรับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวภายในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง คอลัมน์ต่างๆ ล้วนนำเสนอในเชิงการประชาสัมพันธ์มากกว่าการแสดงทัศนคติของผู้เขียนโดยตรง ต่างกับหนังสือพิมพ์พะเยารัฐที่มีรูปแบบการเขียน การวิพากษ์วิจารณ์สังคมชุมชนอย่างตรงไปตรงมา มีคอลัมน์ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอย่างเห็นได้ชัด และนำเสนอได้อย่างน่าสนใจมากกว่าหนังสือพิมพ์เมืองพะเยา

2. ทัศนะของสื่อมวลชนท้องถิ่นในการนำเสนอเนื้อหาด้านภูมิปัญญาล้านนา

สำหรับทัศนะของสื่อมวลชนท้องถิ่นโดยทั่วไปเกี่ยวกับการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนานั้น พบว่าสื่อมวลชนส่วนใหญ่เรียนรู้ภูมิปัญญาจากสื่อบุคคล คนใกล้ชิด หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่ได้รู้จัก ทำให้เกิดการซึมซับทางความคิด ถ่ายทอดมาเป็นตัวหนังสือและเนื้อหาของรายการวิทยุ สวท.พะเยา มีบทบาทในการนำเสนอเนื้อหารายการที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนามากที่สุด

นอกจากนี้สถานีอื่นๆ เช่นองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา (อ.ส.ม.ท.) ก็มีแนวโน้มที่ดีที่จะนำเสนอรายการที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่น เช่น มีการนำรายการจาก สวท. พะเยา ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนามาออกอากาศบ้าง หรือสถานีวิทยุตำรวจภูธรภาค 5 มีนักจัด

รายการวิทยุที่ชาวบ้านรู้จักเป็นอย่างดี คือ หนุ่มบ้านดอน หรือพงษ์ศักดิ์ ทองคำ ที่มีรูปแบบการจรรายการเฉพาะตัวคือ การเล่าข่าวประจำวันพร้อมบทวิเคราะห์ข่าวโดยพูดเป็นภาษาพื้นเมืองทั้งรายการสามารถสะกดผู้ฟังให้สนใจข่าวสารมากยิ่งขึ้น ให้ความสำคัญกับเนื้อหารายการที่นำเสนอภูมิปัญญาล้ำนา สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาค 3 พะเยา เป็นอีกสถานีที่กำลังก้าวสู่การปรับตัวให้เข้ายุคสมัยของการคลังโค๊ดกระแสวัฒนธรรม โดยจัดส่งนักจัดรายการไปหาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีตามท้องถิ่นต่างๆ ในจังหวัด เพื่อนำมาเสนอออกอากาศให้ผู้ฟังที่สนใจได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้จัดโดยตรง และกำลังได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ จากกลุ่มผู้ฟัง

เมื่อสื่อมวลชนสามารถตอบสนองกลุ่มผู้รับสารด้วยการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านภูมิปัญญามากขึ้น ชาวบ้านผู้รับสารจึงสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้านต่างๆ ผ่านสื่อได้มากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้กระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังระบอบในกลุ่มเยาวชนแผ่เบาลงได้ ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงควรนำเสนอข่าวสารด้านภูมิปัญญาล้ำนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความคุ้นเคยและสามารถตัดสินใจได้เองว่าภูมิปัญญาประเภทใดเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของตนมากที่สุด

สำหรับในด้านของคุณภาพของสื่อมวลชนในจังหวัดพะเยา พบว่ายังไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ อาจเป็นเพราะยังขาดทักษะและกระบวนการนำเสนอที่ถูกต้อง สื่อมวลชนบางคนจึงอยากให้มีสถาบันการศึกษาด้านการสื่อสารมวลชนมารองรับความต้องการของสื่อมวลชนที่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการทำงานด้านนี้ และวิธีที่สื่อจะนำมาใช้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสามารถทำได้หลายวิธี แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการเข้าถึงสื่อ และคุณภาพของรายการต่างๆ ที่นำเสนอ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังเห็นว่าสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ และสื่อมวลชนควรจับมือกันจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้ำนาท้องถิ่นต่อไป

3. การทบทวนบทบาทหน้าที่ของสื่อ

เนื่องจากกรอบแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อ มักจะยังจำกัดอยู่ภายใต้ทฤษฎีที่พิจารณาว่าสื่อจะช่วยสังคมได้อย่างไรบ้าง และมักจะมีการเลือกใช้แต่แนวคิดที่ระบุหน้าที่ดังกล่าวไว้ 4 หน้าที่คือ ติดตามข่าวสาร ให้ความรู้ ถ่ายทอดมรดก และ ให้ความบันเทิง ซึ่งในอนาคตควรมีการขยายกรอบแนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น พิจารณาการทำหน้าที่จากจุดยืนของปัจเจกบุคคล (Individual Functionalism) ว่าสื่อจะช่วยบุคคลได้อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะชาวบ้านในชนบท ซึ่งสอดคล้อง

คล้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ที่ว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นมีบทบาทไม่น้อยเพียงใด กับการนำเสนอเนื้อหาด้านภูมิปัญญาล้านนาสู่ผู้รับสาร และบทบาทดังกล่าวมีผลกระทบต่อรูปแบบรายการ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาทางสื่อมวลชนอย่างไร จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า ปัจจุบันสื่อมวลชนในจังหวัดพะเยา จากงานวิจัยทำให้ทราบว่า ยังทำหน้าที่เหล่านี้ได้อย่างไม่เต็มที่ โดยประเด็นหนึ่งซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้นั้นคือ ปัจจัยทางธุรกิจ หรือต้นทุนในการผลิต ซึ่งทั้งสื่อวิทยุกระจายเสียงและสื่อหนังสือพิมพ์ยังต้องพึ่งพาสถาบันสนับสนุนรายการ หรือสปอนเซอร์ เพื่อนำรายได้มาพัฒนากิจการและเป็นต้นทุนในการผลิตรายการต่อไป

4. เป้าหมายของการใช้สื่อ

เนื่องจากการวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน จะกระทำไปเพื่อการพัฒนาสังคม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาสื่อที่มีเป้าหมายเชิงพาณิชย์และธุรกิจแล้ว จะเป็นตัวสะท้อนว่างานวิจัยด้านการพัฒนาสื่อเพื่อสังคมยังมีปริมาณน้อยกว่ามาก ดังนั้นเมื่อพิจารณาภาพรวมของการศึกษาสื่อในแง่ส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด ก็พบว่า กลุ่มเป้าหมายในส่วนกลางจะมีอยู่มากกว่าในต่างจังหวัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพรวมศูนย์ของการใช้สื่อได้ประการหนึ่ง และแม้จะเป็นสื่อที่มีเป้าหมายที่ดูเสมือนว่า จะทำเพื่อท้องถิ่น เช่น รายการข่าวเพื่อท้องถิ่น แต่หลังจากมีการตรวจสอบด้วยการวิจัยแล้ว ก็ยังพบว่า รายการดังกล่าวยังไม่สามารถทำเพื่อชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงแสวงหาช่องทางแก้ไขลักษณะขาดความเป็นท้องถิ่นดังกล่าว

แม้ในสื่อมวลชนที่มีเป้าหมายเพื่อชุมชนอย่างชัดเจนและแท้จริง เช่น บทความเกี่ยวกับภูมิปัญญาล้านนาในหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ รายการวิทยุเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมล้านนา ฯลฯ แต่ทว่าสื่อมวลชนเหล่านี้ยังกระทำอยู่ภายใต้กรอบการพัฒนาแบบบนลงล่าง (Top-down) แบบผู้ที่เหนือกว่า (Paternalistic) ดังนั้น ในการวิจัยต้องแสวงหากรณีศึกษาของสื่อเพื่อชุมชนที่มีกรอบแนวคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิม เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงาน ซึ่งจะชี้แนะทางการใช้สื่อเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความหมายอยู่ 2 นัย คือ การอาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตทางสังคม และอีกนัยหนึ่งจะหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารเอง นอกจากนี้ การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อ นั้น สามารถเป็นไปได้ใน 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร การมีส่วนร่วมในกระบวนการ

การผลิต และการมีส่วนร่วมในชั้นวางแผนและบริหารจัดการใช้สื่อ ซึ่งสื่อมวลชนใหญ่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก แม้แต่การมีส่วนร่วมในระดับแรกๆ เช่น การเปิดรับฟังเสียงสะท้อน (Feedback) ของผู้รับสาร ผ่านทางรายการวิทยุในจังหวัดพะเยายังมีอยู่น้อยมาก ดังนั้น ในระดับของการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม เนื่องจากยังมีส่วนร่วมในระดับสูง ก็จะมีเสียงเรียกร้องเฝ้าจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น โอกาสที่จะเข้ามาร่วมของประชาชนก็จะยิ่งน้อยลง

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลของการวิจัยผนวกการวิเคราะห์การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์และแนวทางที่จะพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดศักยภาพร่วมกันระหว่างผู้ถ่ายทอดคือสื่อมวลชนและผู้รับสาร นั่นก็คือชาวล้านนานั้นเอง ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวประกอบด้วย

1. บทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น

สื่อมวลชนท้องถิ่นจำเป็นที่จะต้องเล่นบทบาท เป็นช่องทางถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทั้งหมดให้ประชาชนได้รู้จักการวางแผนงานของรัฐ เพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ของ พ.ร.บ. ข่าวสารของทางราชการ ปี 2540 ที่ว่า "รัฐรู้อะไร ประชาชนรู้เรื่องนั้นด้วย" นอกจากนี้ยังต้องทำหน้าที่เป็นช่องทางรับฟังเสียงสะท้อนของประชาชน กล่าวคือ มีรายการวิทยุหรือบทความทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น และสื่อมวลชนเองจะต้องมีบทบาทในการสร้าง ตลาดเสรีทางความคิด และที่สำคัญคือการเคารพความคิดของประชาชน นอกจากนี้สื่อมวลชนท้องถิ่นยังต้องเป็นกลไกในการเร่งกระบวนการพบปะแสดงความคิดเห็น รับฟัง ข้อเสนอแนะและติดตามผลกระทบการตัดสินใจ และเป็นช่องทางรวบรวมความต้องการ รวมทั้งวิถีแก้ไขปัญหาของประชาชน นำเสนอไปยังหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

สื่อมวลชนท้องถิ่นยังจะต้องทำหน้าที่ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน อาจรวมไปถึงความเข้มแข็งของประชาคม ประชาสังคม (Civil Society) อีกด้วย จากบทบาทข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนพะเยาจำเป็นต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา และแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการตอบสนองบทบาทหน้าที่การเป็นผู้ชี้นำสังคมในสิ่งที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกในสังคมต่อไป

2. ด้านการการฟื้นฟูภาษาท้องถิ่น

จากปรากฏการณ์ที่คนท้องถิ่นกำลังใช้ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือลดน้อยลง อันเป็นผลมาจากระบบการศึกษาของไทยยังเน้นที่การให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการใช้ภาษาไทยกลางให้มากที่สุด จนทำให้เด็กและเยาวชนติดพฤติกรรมการพูดภาษากลางมาสู่ครอบครัว และคนใกล้ชิด ฉะนั้นการผลักดันให้คนท้องถิ่นกลับมาใช้ภาษาท้องถิ่นมากขึ้น จึงเห็นควรว่า สถาบันการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูและลูกศิษย์ ได้มีโอกาสสื่อสารภาษาเหนือระหว่างกันเป็นปกติ และที่น่าเพิ่มเติมเข้าไปคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับสุภาษิต คำคมของคนท้องถิ่นภาคเหนือ เช่น เสียมบ่คม ไล่ด้ามหนักๆ ความสู้บ่หนัก หื้อหมั้นเรียนหนังสือ ซึ่งหมายถึง จอบไม่คมให้ไล่ด้ามหนักๆ ความรู้ไม่มากให้หมั้นเรียนหนังสือ ซึ่งเป็นคติธรรมที่ใกล้ตัวเยาวชนมากที่สุด และจะทำให้เยาวชนเกิดความใกล้ชิดกับคุณค่าของภูมิปัญญาได้อีกทางหนึ่งด้วย

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ยังมีนักวิจัยไม่มากนักที่ให้ความสำคัญและวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งอาจเป็นเพราะกระแสของค่านิยมด้านวัฒนธรรมไทย เพิ่งจะเริ่มแพร่หลาย เห็นได้จากผลของการใหม่ประชาสัมพันธสินค้านำเข้าบางชนิดผลิตภณฑ์ ทำให้เกิดนิทรรศการ งานแสดงสินค้า และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปลักษณะของสินค้า อาหาร ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งอนาคตอันใกล้ คาดว่าจะมีงานวิจัยด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อคิดเห็นสำหรับการวิจัยในหัวข้อเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาผู้รับสารจากการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะสามารถนำมาปรับวิธีการนำเสนอของสื่อมวลชนท้องถิ่นให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และสนองตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด
2. ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์สื่อมวลชนท้องถิ่นอื่นๆ เกี่ยวกับการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้าง เช่น ภูมิปัญญาของคนภาคต่างๆ เช่น ภาคอีสาน ภาคใต้ หรือภาคกลาง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของตอนที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภาค และอาจนำมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่ามีผลการวิจัยที่แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

3. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่น่าสนใจที่ควรจะต้องเลือกนำมาศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อเกี่ยวกับการเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะสื่อบุคคลถือเป็นต้นกำเนิดและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสืบสานวัฒนธรรมการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการถ่ายทอดไปสู่คนในรุ่นต่อๆ มา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรณิการ์ ศรีสวัสดิ์วิชัย. การจัดทำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นขนาดเล็กของจังหวัดเชียงใหม่
ศึกษาเฉพาะกรณีหนังสือพิมพ์ระมิงค์. เชียงใหม่: ไม่ระบุที่พิมพ์, 2524.

กาญจนา แก้วเทพและคณะ. สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. 2543.

กุลวิตรา ภัคคานนท์. นานาทศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ
22,6 (สิงหาคม – กันยายน 2531) :3-9.

กฤษณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัด
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, 2541.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532.

จันทร์พนิต สุระศิลป์. ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับงานพัฒนาชุมชน ในโครงการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. (อัครสำเนา)

จิระวรรณ ตันภูรานันท์. การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการ
วิถุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร
พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีการศึกษา 2542.

จุมพล รอดคำดี. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2532.

จรี จุลละเกศ. มานุษยวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2536.

เจริญ นิยม. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2547.

ชลพันธ์ อุปกิจ. บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิด
ประชาสังคม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีการศึกษา 2545.

ชวลิต ปัญญาลักษณ์. รายงานสรุปการสัมมนา เรื่อง พัฒนาการของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
ภาคเหนือ. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

ชัยวัฒน์ จันธิมา. เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์พะเยารัฐ. สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2547.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, บรรณาธิการ. คนธรรมดา. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2536.

ทิวาพร แสนเมืองชิน. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีการศึกษา 2543.

บุญเกื้อ ควรรหาเวช. การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุศึกษา และวิทยุโรงเรียน.
นนทบุรี: เอสอาร์ พรินติ้ง, 2539.

ปรมะ สตะเวทิน. นิเทศศาสตร์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2528.

พระครูศรีวรพินิจ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2547.

พิศิษฐ์ ชวาลาวัช. หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2529.

ไพสิฐ งานอ่อน. นักจัดรายการวิทยุ. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2547.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และธราดา อ่อนชมจันทร์, บรรณาธิการ. ศักราชของภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ด้านการดูแลรักษาสุขภาพ: กรณีศึกษาการรักษากระดูกหักของหมอเมืองและการ
ดูแลครรภ์ของชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย. เชียงราย: สถาบันราชภัฏ เชียงราย, 2537.

วิมล ปิงเมืองเหล็ก. นักวิชาการด้านวัฒนธรรมล้านนา. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2547.

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิปัญญาไทย. เอกสารประกอบการสัมมนา
ทางวิชาการเนื่องในโอกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรง
เจริญพระชนมายุ ครบรอบ 36 พรรษา, 26-28 มิถุนายน 2534.

สนั่น ปัทมะทิน, บรรณาธิการ. ศัพทานุกรมสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.

สหทยา วิเศษ. ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ศึกษาเฉพาะกรณี
กลุ่มฮักป่าศรีถ้อย ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน
มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีการศึกษา 2540.

สมควร กวียะ. แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2526.

สามารถ จันทรสूरย์. ภูมิปัญญาชาวบ้าน:รากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง. วัฒนธรรมไทย 29,11
(กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2533): 73-85

สิริกร ไชยมา. ภูมิปัญญา ในวิถีชีวิตชาวล้านนา. (ไม่ระบุปีและสถานที่พิมพ์).

เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่อากเหง้า. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, 2529

เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536.

เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536

สุภา ศิริमानนท์. วารสารศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

สุรัตน์ นุ่มนนท์. หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น. หนังสือการอบรม : โครงการวุฒิบัตรนักหนังสือพิมพ์รุ่นที่ 2
วันที่ 3-12 ตุลาคม 2523. อัดโรเนียว, 2523.

อภิชาติ ทองอยู่. ภูมิปัญญาชาวบ้าน กับปัญญาตามแบบพุทธปรัชญาในงานพัฒนา.
สังคมพัฒนา 5 (2528): 13-19

อร่าม เขี่ยมอรุณ. รายงานสรุปการสัมมนา เรื่อง พัฒนาการหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นภาคเหนือ.
เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

อัปสร เสถียรทิพย์. ความสนใจและพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของเด็ก.
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีการศึกษา 2534.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาล้านนา. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว
ของชาวบ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อริณทร์พริ้นติ้ง, 2544.

อาทิตย์ ฐันทานอง. นักจัดรายการวิทยุ. สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2547.

ภาษาอังกฤษ

Berrigan, F.J. Access and Participation, Paris : UNESCO. 1979.

Jaime B.Ramirez. Philippines Journalism Handbook : National Book Store, Inc. 1975.

Roger, Everett M. and Shoemaker, Floyd F. Communication of Innovations:
A Cross-Cultural Approach. New York: The Free Press, 1971.

Roger, Everett M. (ed). Communication and Development: Critical Perspectives,
Sage Publications, 1976.

Schramm, Wilbur. Mass Media and National Development. California:
Stanford University Press. 1964.

Schramm, Wilbur ed and Donald F. Robert eds. The Process and Effects of Mass
Communication. Urbana: University of Illinois Press. 1974.

Servaes, J. Toward. A New Perspective for Communication and Development in F.L.
(ed). Communication and Development, 51-86. Norwood:Ablex. 1991.

Servaes, J. Introduction : Participatory Communication and Research in Development
Settings. In Servaes, J. ; Jacobson L.T. ; and White A.S. (eds.)
Participatory communication for Social Change. New Delhi: Sage Publications,
1996.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ประวัติศาสตร์ล้านนาและความเป็นมาของเมืองพะเยา

ที่มา : หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพะเยา

กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติศาสตร์ล้านนาและความเป็นมาของเมืองพะเยา

บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้น เป็นที่ตั้งของกลุ่มบ้านเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง และมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีชื่อเป็นที่รู้จักว่า "ล้านนา" โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวกับประชากรและวัฒนธรรมของล้านนานั้น มีลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของไทยในภาคอื่นๆ กล่าวคือ ชาวล้านนาเป็นคนไทยเชื้อสายหนึ่งที่เรียกว่า "ไทยวน" และนิยมเรียกตนเองในปัจจุบันนี้ว่า "คนเมือง" รูปร่างลักษณะทั่วไปคือ ผิวพรรณค่อนข้างขาวไปจนถึงขาว รูปร่างสันทนต์ และมีแบบแผนทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลป และประเพณีต่างๆ เป็นของตนเอง

ลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาเหล่านี้ มีอาณาบริเวณครอบคลุมอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และพะเยา ซึ่งถือได้ว่าเป็นเขตวัฒนธรรมล้านนา ความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีปัจจัยทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งตัวกระตุ้นหรือทำหน้าที่จำกัดการเจริญเติบโตของแบบแผนทางวัฒนธรรมบางประการได้ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ การอพยพเคลื่อนย้ายของประชากร รวมทั้งปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมตามลักษณะของวัฒนธรรมดั้งเดิม สถานการณ์ทางการเมือง การปกครอง ซึ่งปัจจัยทั้งหลายที่กล่าวมา ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมล้านนา จนเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

เมืองพะเยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา และบนที่ราบปลายภูเขา ที่มีชื่อเรียกในตำนานว่า ภูกามยาว อันอาจเป็นที่มาของชื่อเมืองภูกามยาม และได้เปลี่ยนมาเป็นเมืองพะเยา ประวัติของเมืองพะเยามีปรากฏอยู่ในเอกสารตำนานมากมาย โดยกล่าวกันว่า ขุนจอมธรรมผู้เป็นโอรสองค์หนึ่งของกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ซึ่งอยู่ในสายวงศ์ลาวจักราช ได้แยกตัวมาตั้งหลักแหล่งแห่งใหม่ที่ภูกามยาว หรือปลายดอยด้วน และสร้างเมืองพะเยาขึ้น ปกครองตนเองเป็นแคว้นอิสระ แต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองหิรัญนครเงินยาง เมืองภูกามยาวที่ถูกสร้างครั้งนั้น ปรากฏรายละเอียดในตำนานว่า สร้างยาวไปตามกว๊านพะเยา ตัวเมืองกว้าง 1,000 วายาว 1,100 วา คูเมืองกว้าง 7 วา มีประตูเมือง 8 ประตู แต่ไม่ทราบว่าเมืองดังกล่าวตั้งอยู่ในตำแหน่งใด เนื่องจากที่บริเวณปลายดอยด้วนและริมกว๊านพะเยานั้น จะมีร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ตื้นๆ กันถึง 5 แห่ง

ในตำนานเมืองพะเยา ได้กล่าวถึงวีรบุรุษที่สำคัญคนหนึ่ง คือ ขุนเจือง โอรสของขุนจอมธรรม เป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก ทรงทำสงครามเอาชนะชนะบ้านเมืองต่างๆ ในละแวกใกล้เคียง และที่ไกลออกไปในคาบสมุทรมอินโดจีนด้วย จนเรื่องราวของขุนเจืองเป็นที่ยกย่องได้รับการอ้างอิงว่าเป็นวีรบุรุษของบ้านเมืองต่างๆ ในภูมิภาคแถบนี้

ในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา แคว้นพะเยาจึงยังคงเป็นอิสระอยู่ได้ในระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 19 จึงได้ถูกผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ในสมัยที่เมืองพะเยารวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของล้านนานั้น มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับเมืองพะเยาอย่างหนึ่งคือ ในช่วงระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 นั้น ล้านนาได้เกิดศึกสงครามกับกรุงศรีอยุธยาเพื่อแย่งดินแดนแคว้นสุโขทัย ซึ่งครั้งนั้น พระยษุทธิรัฐระ เจ้านายในราชวงศ์พระร่วง ผู้ครองเมืองพิษณุโลก ได้เกิดความขัดแย้งกับพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงได้อพยพครอบครัวมาอยู่ข้างฝ่ายพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ และได้ช่วยราชการสงคราม ทำประโยชน์ให้แก่ฝ่ายล้านนาเป็นอย่างมาก พระเจ้าติโลกราชจึงพระราชทานเมืองพะเยาให้พระยษุทธิรัฐระ ครองเป็นเจ้าเมือง ในระหว่างที่พระยษุทธิรัฐระปกครองอยู่นั้น ได้เป็นผู้นำเอาแบบแผนของงานศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยเข้ามาอยู่ในศิลปะเมืองพะเยาเป็นอันมาก เชื่อกันว่า พระพุทธรูปสลักหินทรายที่พบมากในเมืองพะเยาและใกล้เคียงได้ปรากฏขึ้นในช่วงเวลานี้

เมืองพะเยาได้เข้าสู่ความเสื่อมเมื่อ พ.ศ.2330 พระเจ้าอังวะได้มอบให้อะแซหุ่นกี้ เป็นแม่ทัพยกกองทัพใหญ่ขึ้นมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ เช่น เมืองฝาง เมืองเชียงราย เมืองเชียงแสน และเมืองพะเยา เป็นเหตุให้ประชาชนชาวเมืองพะเยาแตกตื่นตกใจพากันอพยพหนีไปอยู่เมืองนครลำปาง จึงทำให้เมืองพะเยากลางเป็นเมืองร้างไปเป็นเวลาถึง 56 ปี จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2386 จึงได้มีการฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้น โดยพระยาอุปราชมหาวงศ์เมืองเชียงใหม่ กับพระยานครลำปางน้อยอินทร์ ได้ลงไปเฝ้าทูลขอพระราชทานตั้งเมืองงาวและเมืองพะเยาขึ้นเป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองนครลำปาง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งนายพุทธวงศ์ น้องคนที่หนึ่งของพระยานครลำปางน้อยอินทร์ เป็นพระยาประเทศอุดรทิศ เจ้าผู้ครองเมืองพะเยา ในการตั้งเมืองพะเยาครั้งนั้น พระยาประเทศอุดรทิศได้แบ่งครอบครัวชาวเมืองนครลำปางส่วนหนึ่งและลูกหลานชาวเมืองพะเยาที่อพยพหนีภัยพม่ามาอยู่เมืองนครลำปางเมื่อ 56 ปีมาแล้ว ให้กลับไปช่วยเป็นกำลังก่อตั้งฟื้นฟูเมืองพะเยา นับแต่นั้นมา เมืองพะเยาก็ได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาตลอดมา จนเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดพะเยาในทุกวันนี้

ร่องรอยของเมืองโบราณหลายแห่งที่ปรากฏอยู่บริเวณโดยรอบกว๊านพะเยา น่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองพะเยาในระยะเวลาที่ต่างๆ กัน เมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดนั้น เชื่อกันว่าอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอิงด้านทิศตะวันตก และห่างจากกว๊านพะเยาหรือตัวเมืองพะเยาในปัจจุบัน ออกมาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร อยู่ในเขตบ้านหนองหวี ตำบลท่าวังทอง เรียกว่า เวียงปู่ล้าม ร่องรอยคูน้ำคันดินที่ปรากฏในบริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นเมืองแปดที่อยู่ชิดกัน โดยเมืองหนึ่งมีรูปร่างกลมและมีขนาดเล็ก ส่วนอีกเมืองหนึ่งจะมีลักษณะเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะลาดเท ซึ่งมีด้านทิศตะวันตกเป็นที่ลาดสูงเชิงเขา แล้วลาดเทลงมาทางทิศตะวันออกที่เป็นแม่น้ำอิง เชื่อว่ากลุ่มเมืองโบราณดังกล่าวนี้ จะเป็นเมืองพะเยารุ่นเก่าที่มีอยู่มาก่อนที่ขุนจอมธรรมจะมาสร้างเมืองภูเกียมยาว

เมืองโบราณรูปน้ำเต้าเป็นเมืองโบราณอีกแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้กว๊านพะเยาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และริมฝั่งแม่น้ำอิงทางด้านทิศตะวันตก ลักษณะของคูน้ำคันดินเป็นการขุดคูให้ลึกตรงกลาง แล้วนำดินขึ้นมาถมทั้งสองข้างเป็นคันดินสูง และรูปร่างของเมืองคดเคี้ยว มีลักษณะคล้ายผลน้ำเต้า ประวัติของเมืองแห่งนี้ปรากฏในตำนานว่า สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งอยู่ในสมัยล้านนา ยุคทอง ภายในเมืองแห่งนี้ได้พบโบราณศิลปวัตถุและศิลาจารึกที่บางหลัก บอกเวลาที่สร้างไว้ด้วย ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นหลักฐานที่ช่วยยืนยันว่าเมืองดังกล่าวจะมีอายุอยู่ในสมัยล้านนาระดับตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

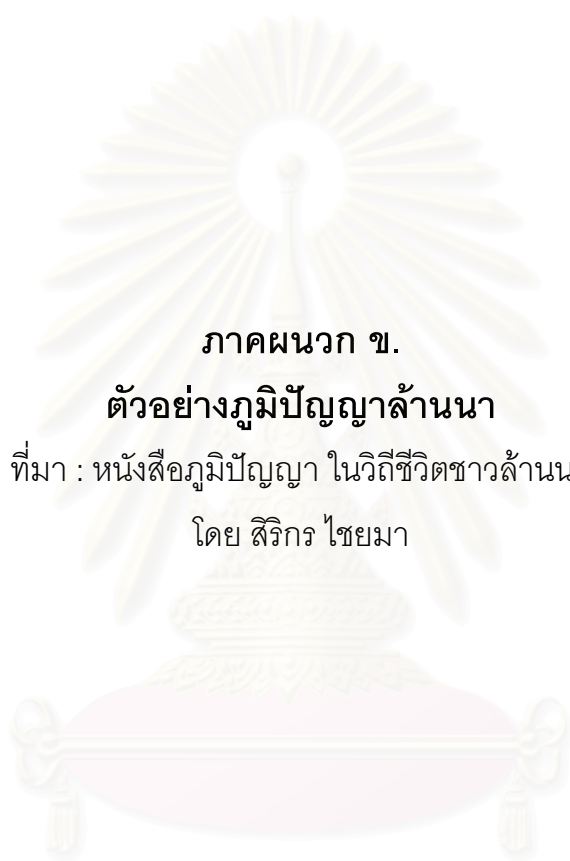
สำหรับเมืองพะเยาอันเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดเชียงรายในปัจจุบันนั้น เป็นเมืองที่ได้รับการบูรณะฟื้นฟูใน พ.ศ. 2386 หลังจากที่เมืองพะเยาร้างไปเป็นเวลานาน โดยได้มาบูรณะฟื้นฟูในพื้นที่ที่เป็นเมืองร้างมาก่อน เชื่อกันว่าจะเป็นเมืองที่ขุนจอมธรรมมาสร้างในพุทธศตวรรษที่ 17 หรือก่อนสมัยล้านนา ร่องรอยของเมืองพะเยาที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของกว๊านพะเยา มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมโดยมีคูเมือง กำแพงเมือง เพียงสามด้านคือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ ส่วนด้านทิศตะวันตกติดกับกว๊านพะเยา จึงใช้กว๊านพะเยาเป็นปราการธรรมชาติ เดิมทีกำแพงเมืองคงเป็นกำแพงดิน เมื่อพระยาประเทศอุดรทิศได้เป็นเจ้าของพะเยาแล้ว จึงได้บูรณะฟื้นฟูสร้างกำแพงเมืองก่ออิฐขึ้นทับไปบนกำแพงดินเดิม เมืองพะเยาแห่งนี้ยังปรากฏหลักฐานว่ามีประตูเมืองอยู่รอบๆ จำนวน 8 ประตู คือ ประตูชัย อยู่ทางด้านทิศตะวันออก ประตูหอกลอง อยู่ทางทิศเหนือ ประตูเหล็ก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูท่านาง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประตูสลี กับประตูปราสาท อยู่ทางทิศใต้ และประตูแป้น กับประตูอ่อมป้อม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

เมืองอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ปลายดอยด้าน คือเวียงพระธาตุจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินเขาพระธาตุจอมทอง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของวัดศรีโคมคำ หรือริมฝั่งกว๊านพะเยาในระยะทางประมาณ 600 เมตร รูปร่างของเมืองมีลักษณะวงกลมที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเนินเขาเตี้ยๆ ชื่อว่า ดอยจอมทอง บนยอดเขาเนินเขาภายในเมืองคือที่ตั้งวัดพระธาตุจอมทอง ซึ่งถือเป็นปูชนียสถานที่สำคัญและเป็นศรีของเมืองพะเยามาตั้งแต่โบราณ คูน้ำคันดินแห่งนี้คงไม่ใช่ชุมชนโบราณ แต่น่าจะเป็นขอบเขตปริมณฑลของพระธาตุหรือที่เรียกว่า เวียงพระธาตุนั่นเอง

นอกจากนี้ บริเวณโดยรอบกว๊านพะเยาและใกล้เคียงยังมีร่องรอยของเมืองโบราณอีกหลายแห่ง เช่น เวียงต๋อม เวียงแจะ เวียงห้าว เวียงจำไก่ และเวียงร่องคือ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

ตัวอย่างภูมิปัญญาล้านนา

ที่มา : หนังสือภูมิปัญญา ในวิถีชีวิตชาวล้านนา

โดย สิริกร ไชยมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สงฆ์ปุ๋ย

ภูมิปัญญาสายใยพี่น้อง

ลงผี หมายถึง การเข้าทรง

ผีปุ๋ย หมายถึง ผีบรรพบุรุษ หรือ ผีประจำตระกูล ซึ่งเป็นผีของปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ที่ล่วงลับดับขันธืไปแล้ว ส่วนใหญ่ได้ ล่วงลับไปเป็นเวลานาน จนจำไม่ได้ว่าเมื่อไร และเชื่อว่าวิญญาณผีบรรพบุรุษจะสิงสถิต คอยปกป้องลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข

การลงผีปุ๋ย หมายถึง การเข้าทรงของผีบรรพบุรุษ การเข้าทรงมีหลายโอกาส เช่น เมื่อลูกหลานอัญเชิญมาบูชา เรียกว่า การเลี้ยงผี ส่วนใหญ่กระทำกันปีละครั้งและถือว่าเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมามิได้ขาดหายหรือเชิญเข้าทรง เมื่อลูกหลานต้องการความช่วยเหลือ เช่น เจ็บไข้ได้ป่วยของหาย ทำนายอนาคต แก่บั้น หรือบอกกล่าวเมื่อมีเหตุ เป็นต้น

การลงผีปุ๋ย เป็นที่พึงทางใจของลูกหลาน โดยเฉพาะชาวเหนือล้านนา ที่มีลักษณะพื้นฐานของจิตใจในเรื่องของความมหัศจรรย์ และยกย่องนับถือบรรพบุรุษ เมื่อได้รับความเดือดร้อนเรื่องใด มีเรื่องราวใด ก็จะกราบไหว้บอกผีบรรพบุรุษ เพื่อให้รับรู้ และขอความช่วยเหลือ

พวกลูกหลานจึงสร้าง หอผี หรือ โหงผี หรือ คูบผี ไว้ทางทิศหัวนอน หรือสถานที่ๆ เห็นว่าเหมาะสม ในหอผีมีหิ้ง (ชั้น) สำหรับวางเครื่องบูชา อันได้แก่ พานดอกไม้ รูป เทียน คนโท น้ำ สุรา อาหารคาว

หวาน ผลหมากรากไม้ เมียง
 บุหรี เป็นต้น นอกจากนี้
 ยังมีอาวุธประจำตัวของ
 ผีเจ้าพ่อองค์นั้นๆ เช่น หอก
 หรือ ดาบ (ส่วนใหญ่เป็น
 ดาบคู่) อาวุธเหล่านี้เป็น
 ของจริงหรือทำด้วยไม้เป็น
 อาวุธสมมุติก็ได้ การ
 เลี้ยงผีปู่ย่าทำกันที่บริเวณ
 หอผี คนทรงจะรู้วันเวลาตามกำหนดเป็นประจำทุกปี

หอผี

คนทรงผี เรียกตามภาษาถิ่นเหนือว่า ที่นั่งผี หรือ ม้าผี มีสรรพนาม
 ใช้เรียกผีมาเข้าทรงที่เป็นเพศชายว่า “เจ้าพ่อ” และผีที่เข้าทรง
 เพศหญิงว่า “เจ้าแม่” หรือ “เจ้านาง” เช่น เจ้าพ่อเฮียวคำ เจ้าพ่อ
 ไชยฤทธิ์ เจ้าพ่อคอคำเขี้ยว เจ้าพ่อคำลือ เจ้าพ่อคำปันแห่ง เจ้าพ่อพญาควา
 เจ้าพ่อช้าง เจ้าแม่หวงเหิขร เจ้านางกินหอม เจ้านางจันทร เป็นต้น

เป็นคนทรงได้อย่างไร

เชื่อกันว่าการที่ผีปู่ย่าตนใดจะเอาใครเป็นคนทรงนั้นมักมีเหตุบอก
 ล่วงหน้า ด้วยการแสดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็นเป็นการบังคับอยู่กลายๆ
 ผู้ที่ผีปู่ย่าต้องการเอาเป็นคนทรงนั้นมีอาการไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วยต่าง
 นานา โดยหาสาเหตุไม่ได้ เช่น ชักกระตุกคล้ายบ้าหมู คลื่นไส้อาเจียน
 เป็นประสาท นอนไม่หลับ หนาวสั่นเป็นระยะๆ จุกเสียดใจสั่น คล้ายเป็น
 โรคหัวใจ หมดสติข้ามวันข้ามคืน เป็นต้น

ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา

เชื่อกันว่าอาการเหล่านี้รักษาอย่างไร ก็ไม่หาย และเมื่อรักษาไม่หาย ก็หันกลับมาพึ่งหาผีปู้ย่า ถ้ายอมเป็นคนทรงอาการเหล่านี้ ก็หายไปถ้าไม่ยอมก็จะรบกวนเอาถึงตายได้

ข้อห้ามของคนทรง

ถ้าคนใดเป็นคนทรงหรือที่นั่งผี มีข้อห้ามที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตลอดชีวิต เช่น ห้ามไปบ้านศพ ห้ามไปเผาศพ ห้ามลอดใต้ถุนบ้านคนอื่น นอกจากบ้านที่มีโฮงผี ห้ามกินอาหารของบ้านศพ ห้ามดื่มสุราของมีนเมาที่เหลืออกจากคนอื่น ถ้าขัดขืนมีนข้อห้ามก็มีอันเป็นไป เช่น เป็นลมชัก ป่วยไข้ล้มเหลวอย่างคาดไม่ถึง

พิธีการเลี้ยงผีปู้ย่า

ในหมู่คนที่ยังนับถือผีปู้ย่า มีการเซ่นไหว้บูชาเรียกว่า “เลี้ยงผี” การเลี้ยงผีปู้ย่ามีราวเดือน ๕, ๖ (เหนือ) หรือส่วนใหญ่กำหนดในเดือนข้างขึ้น อาจเป็นขึ้น ๓ ค่ำ, ๔ ค่ำ, ๕ ค่ำ, ๖ ค่ำ, ๗ ค่ำ, ๘ ค่ำ, ๙ ค่ำ แล้วแต่กำหนดไว้ในวันเลี้ยงผี นอกจากจะมีผีที่เป็นเจ้าบ้าน ถือว่าเป็นเจ้าภาพแล้วยังมีผีปู้ย่าจากบ้านอื่นๆ มาเป็นแขกร่วมพิธีด้วย

เครื่องสังเวยเลี้ยงผี ได้แก่ ขนมหวานจำพวกข้าวเหนียวแดง ข้าวหวาน ผลไม้ (ส่วนใหญ่เป็นมะพร้าว กล้วย

อ้อย) หรือผลไม้ตามฤดูกาล ไก่ หมู วัว ควาย และสุรา แล้วแต่ว่าผีตนใด จะกินอะไร

ในกรณีที่มีการล้มควายเลี้ยงนั้นจะจัดเป็นกรณีพิเศษ เมื่อมีคนใหม่ มารับตำแหน่งคนทรงเป็นครั้งแรกหรือมีการเปลี่ยนตัวคนทรง การเลี้ยงต้อนรับ หรือรับรองคนทรงคนใหม่ ศัพท์ทางผีเรียกว่า “หล่อหลอม” ปีใดมีการหล่อหลอมปีนั้นก็ศึกคักเป็นพิเศษ

เครื่องทรงของผีปู่ย่า

ในการเข้าทรงลงผีปู่ย่า เมื่อเข้าทรงเรียบร้อยแล้ว ผีปู่ย่าจะแต่งตัว ดังนี้

ผีผู้ชาย สวมใส่สร้อยลายเป็นตารางสี่เหลี่ยมใหญ่ๆ คล้ายสร้อยพม่า เสื้อคล้ายเสื้อกฤษณะสีต่างๆ มีผ้าสะวั้น (ผ้าสไบ) คล้องคอ หรือโพกศีรษะ เวลาเดินทำท่าทางคล้ายผู้ชาย

ผีผู้หญิง สวมใส่สร้อยคล้ายผีผู้ชาย สวมเสื้อตัวใหม่ หรือตัวเดิมของคนทรงก็ได้ แต่ผ้าสะวั้น จะพาดไหล่ในแนวเฉียง หรือคลุมศีรษะ

ผีปู่ย่าเมื่อมาชุมนุมกันจะสนทนาปราศรัยกัน มีดนตรีพื้นเมือง บรรเลง ฟ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน ลูกหลานคนไหนอยากถามได้ให้ คุ่มครองปกปักษ์รักษาอะไรก็บอก บางคนอาจเลยเถิดถึงขั้นขอเลขเด็ดก็มี

คำศัพท์เฉพาะของผีปู่ย่า

การลงผีปู่ย่ามีภาษาที่ใช้เฉพาะ ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี หอยอมยงค์ ให้ความเห็นว่าเป็นลักษณะภาษาของเจ้านายชั้นสูงฝ่ายเหนือ ใช้กันมาก่อน เช่น

บ้านแก้วผี

บ้านคนทรง หรือบ้านที่ตั้งหอผี

ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวตานา

พระอัฐม	-	ผู้ติดตามที่นั่งผี
ดอกแก้วดอกขาว	-	เงิน ทอง ปัจจัย
น้ำฟ้า	-	น้ำมะพร้าว
น้ำเฝ้า	-	เหล้า
คู่แอม	-	คนรัก, สามี
พ่อ, แม่	-	สรรพนามแทนผีปู่ย่า
ม้าขี่	-	คนทรง
ที่นั่งผี	-	คนทรง
เหลนน้อย	-	ลูกหลาน
ปอย	-	งานเลี้ยงผีปู่ย่า
ไม้แคร่	-	รูป
ยี่นโยง	-	เลี้ยงผี, อธิษฐานถึงผีปู่ย่า
เอายาว	-	เอาถึงตาย ฯลฯ

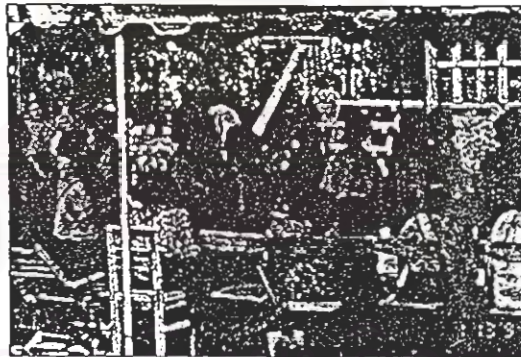
การลงผีปู่ย่า...ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ปัจจุบันนี้ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีปู่ย่าก็ได้ลดน้อยด้อยลงไปมาก ถ้าจะวิเคราะห์ถึงความขาดแคลนในการ “ลงผีปู่ย่า” ของคนสมัยก่อน นับว่าเป็นการรวมญาติพี่น้องให้ได้มีการพบปะกันอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เพราะคนสมัยก่อนมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันน้อยมาก สังคมไทยในชนบท ไม่มีการเลี้ยงวันเกิด ฉลองตำแหน่ง เลี้ยงแสดงความยินดีวันขึ้นปีใหม่และอื่นๆ จึงนับว่าเป็นภูมิปัญญาสานสายใยในเครือญาติได้อย่างดียิ่ง

คนที่เป็นญาติกันเรียกว่า “เป็นผีเดียวกัน” หมายถึง เป็นเครือญาติเผ่าพงศ์เดียวกับบรรพบุรุษ (สายมารดา) สกุลเดียวกัน เป็นเพราะสมัยก่อนไม่มีนามสกุลใช้ หรือนามสกุลฝ่ายมารดาหายไปเพราะใช้

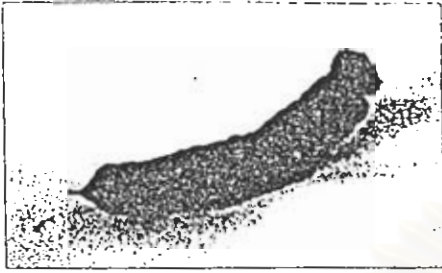
นามสกุลบิดา จึงมีวิธีการแยบยลในการนับเผ่าพันธุ์ญาติพี่น้อง โดยการ
นับถือผีเดียวกัน จึงมีข้อห้ามของคนโบราณว่า “ผีเดียวกันห้ามแต่งงานกัน”

นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงความกตัญญูตเวที ระลึกถึงบรรพบุรุษ
กราบไหว้บูชาเลี้ยงผีปู่ย่าซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ ให้ปกปักษ์รักษาคุ้มครอง
เป็นที่พึ่งทางใจได้เป็นอย่างดีอีกด้วย นับว่าการลงผีปู่ย่า เป็นความเชื่อ
ที่น่าศึกษาวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งกว้างขวางมากยิ่งขึ้นต่อไป

หมายเหตุ คำว่า ปู่ เป็นภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง ชายผู้อาวุโส
ย่า เป็นภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง หญิงผู้อาวุโส

ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา

ส้มป่อย

พืชพิเศษในพิธีกรรม

จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนล้านนามีมากมาย ดังนั้นในการดำรงชีวิตของชาวล้านนาจึงมีพิธีกรรมความเชื่อในสิ่งต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ และเป็นความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ได้ประพศติ ปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยมีภูมิปัญญาแฝงอยู่ด้วย ในพิธีกรรมต่างๆ ของชาวล้านนานั้นมีส้มป่อยเข้ามามีบทบาทร่วมด้วยเพราะส้มป่อยเป็นพืชพิเศษที่ชาวล้านนามีความเชื่อตามชาดกว่าเป็นพืชที่มีพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ เรียกตามภาษาถิ่นว่า ส้มป่อยเป็นตัวแทนสิ่งจัญไร อัปมงคล ชั่วร้าย (แพ้ เป็นภาษาถิ่นเหนือหมายถึง ชนะ) และมีคำว่า “ป่อย” หมายถึง ปลดปล่อยสิ่งจัญไรทั้งหลายให้หลุดพ้นจากชีวิตคนเราอีกประการหนึ่งด้วย

ส้มป่อย เป็นชื่อไม้เถาเนื้อแข็ง ใบเป็นฝอยคล้ายใบชะอม ใบส้มป่อยมีรสเปรี้ยว (ส้ม หมายถึงเปรี้ยว) ชาวล้านน่านำใบอ่อนหรือยอดส้มป่อย

ภูมิปัญญาในชีวิตชาวล้านนา

มาปรุงอาหารแทนมะกรูด มะนาว มะขาม เพื่อให้มีรสเปรี้ยว เช่น แกงส้มปลา ต้มส้มต่างๆ แกงบอน เป็นต้น ผักส้มป่อยใช้สระผมแทนสบู่ และเป็นยาสมุนไพรได้อีกด้วย

ผักส้มป่อยมีลักษณะคล้ายผักจำฉา แต่ผักส้มป่อยมีขนาดเล็ก และบางกว่า เมื่อแก่จัดผักส้มป่อยจะมีสีน้ำตาล การเก็บผักส้มป่อย เก็บในช่วงเดือน ๕ เบ็ง หรือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ (เดือน ๓ ใต้) ในราวเดือนมีนาคม - เมษายน

ชาวล้านนานำผักส้มป่อยที่แก่จัดไปตากให้แห้งเพื่อเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งพิธีมงคลและอัปมงคล ชาวล้านนานำผักส้มป่อยไปผิงไฟพอให้สุก (ภาษาคำเมือง เรียกว่า จีผักส้มป่อย) แล้วนำไปแช่ในน้ำ ทำให้น้ำมีสีเหลืองอ่อนๆ เรียกว่า น้ำส้มป่อย เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม

ในพิธีสงฆ์เมื่อมีการประพรมน้ำมนต์ น้ำมนต์นั้นต้องแช่ผักส้มป่อย เรียกว่า น้ำส้มป่อย ทำให้น้ำมนต์มีสีเหลืองอ่อนๆ

ในพิธีรดน้ำคำหัวในวันปีใหม่เมือง (วันสงกรานต์) ลูกหลานนำ น้ำมันส้มป่อย ไปรดน้ำคำหัวพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่

ในพิธีสงฆ์วันปีใหม่เมือง ชาวล้านนานำน้ำส้มป่อย น้ำอบน้ำหอมไปสรงน้ำพระ

ในพิธีอาบน้ำลูกแก้ว (พระนาค) ใช้น้ำส้มป่อยอาบให้พระนาค เพื่อให้มีความบริสุทธิ์ก่อนบวช

ในพิธีเกี่ยวกับศพ เช่น ใช้น้ำส้มป่อยอาบน้ำศพ ดับเฝ้า

ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา

(ดับไฟเผาศพให้มอด) และเมื่อกลับจากไปร่วมเผาศพที่ป่าช้าแล้ว กลับมาที่บ้านศพ เจ้าภาพนำดั่งน้ำใส่น้ำส้มป่อย เอาไว้ให้ล้างมือ ลูบผมพอบเป็นพิธีเพื่อไล่เสนียดจัญไรสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย

ในการประกอบพิธีสืบชะตา สะเดาะเคราะห์อื่นๆ ใช้ผักส้มป่อยแช่ในน้ำมนต์ด้วยเสมอ

ในการประกอบพิธีไหว้ครูต่างๆ เช่น ไหว้ครูขอ ไหว้ผีครู ก็ต้องมีน้ำส้มป่อยเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า ผู้ที่มีเวทมนต์คาถา เมื่อไปกระทำสิ่งใดที่ทำให้เวทมนต์เสื่อม เช่น ลอดใต้ถนนบ้าน ลอดราวตากผ้าขึ้น ผ่าดุง จะทำให้เวทมนต์เสื่อม ต้องแก้เคล็ดโดยเอาน้ำส้มป่อยลูบตามตัวหรืออาบ

เช่นเดียวกับที่นั้งผี (คนทรง) ถ้าปฏิบัติผิดข้อห้าม เช่น ตีมเหล็กที่เหลือจากคนอื่น ไปบ้านศพ ลอดราวตากผ้า จะทำให้เจ็บป่วยไม่สบาย ต้องแก้เคล็ดโดยขอขมาผีและนำผักส้มป่อยแช่น้ำอาบ ลูบตามตัว ลูบหัวอาการไม่สบายต่างๆ จึงจะกลับฟื้นคืนดีเหมือนเดิม

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า ถ้าไปป่าช้าเพื่อร่วมพิธีเผาศพผิตายโหง (ตายดิบตายแดง)ให้นำผักส้มป่อยติดตัวไปด้วย เพื่อสะกดกันวิญญูญาณไม่ให้ไปหลอกหลอน หรือตามกลับไปบ้าน เชื่อว่าผิตายโหงมีอาถรรพ์ ผักส้มป่อยช่วยสะกดกันอาถรรพ์นั้นได้

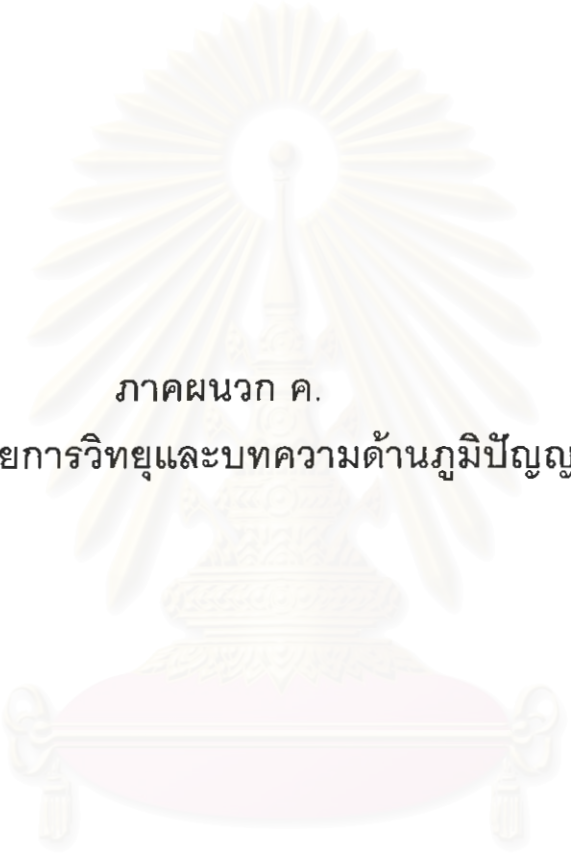
เรื่องราวของส้มป่อยที่เล่ามานั้นนับว่าส้มป่อยมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวล้านนาในด้านความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของส้มป่อยว่าสามารถเอาชนะสิ่งชั่วร้ายได้ ให้พลังให้ความขลัง สามารถสะกดกันสิ่งชั่วร้าย แก้กิเลส (เสนียดจัญไร, ความอัปมงคล) ได้ในระดับหนึ่ง การที่ชาวล้านนามีความเชื่อเช่นนี้ เพราะส้มป่อยมีประวัติความเป็นมาตามที่ศาสตราจารย์

เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ ได้กรุณาเล่าให้ฟังถึงอิทธิฤทธิ์ของสัมป่อย มีที่มาจากนิทานในพรหมจักรชาดกกว่า เมื่อครั้งควายทรรพีผู้เป็นลูกทำขนกับควายทรรพาผู้เป็นพ่อ ทั้งสองชนต่อสู้กันเป็นสามารด ในขณะที่ต่อสู้กันอยู่นั้น ควายทรรพีมีกำลังลดน้อยดอยลงจึงถูกควายทรรพาไล่ขวิด ทรรพีสู้ไม่ได้จึงถอยร่นไปเรื่อยๆ ในขณะที่กำลังจะเสียที่อยู่นั้น ควายทรรพีได้ดอยไปชนต้นสัมป่อยที่กำลังออกฝักอยู่ ฝักสัมป่อยจึงหล่นลงมาถูกควายทรรพีทันใดนั้นควายทรรพีซึ่งกำลังเสียที่อยู่ก็กลับมีกำลังวังชาเพิ่มขึ้นเป็นที่น่าอัศจรรย์ ควายทรรพีจึงดาโกดมกำลังเข้าขวิดควายทรรพาผู้เป็นพ่อจนสุดกำลังจนควายทรรพาถอยไปชนต้นมะขามป้อม ลูกมะขามป้อมหล่นถูกหัวทรรพาทำให้กำลังของพ่อควายอ่อนลงในทันที เป็นผลให้ควายทรรพีดาโกดมเข้าขวิดทรรพาผู้เป็นพ่อจนตาย

ด้วยเรื่องเล่าดังกล่าว ได้ส่องสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวล้านนาที่แสดงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตที่มีต่อธรรมชาติ คือ ฝักสัมป่อย ที่มีในท้องถื่นล้านนา หาได้ง่าย และชาวบ้านได้นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างชาญฉลาด

นอกจากนี้จากเรื่องเล่าดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวล้านนาที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีความศรัทธา ความเชื่อในเรื่องเล่าจากนิทานชาดก และแสดงวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เชื่อเรื่องความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของสัมป่อย และอิทธิพลของคำศัพท์ภาษาว่า สัมป่อย หมายถึง ชื่อคล้องกับคำว่าปล่อย ปลดปล่อยสิ่งชั่วร้าย จึงทำให้สามารถรักษาสุขภาพจิตใจให้มีความเชื่อมั่น ให้มีความสบายใจ มีที่พึ่งทางใจในทางที่ถูกที่ควร ไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด ดังนั้นในวิถีชีวิตชาวล้านนาเราจึงมีฝักสัมป่อยเป็นพืชพิเศษที่ใช้ในพิธีกรรมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างตารางรายการวิทยุและบทความด้านภูมิปัญญาล้านนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผังรายการหลัก สวท.พะเยา ระบบ FM.95.25 MHz (เครือข่าย 3) เครือข่ายเพื่อคุณภาพชีวิตและสังคม

เวลา	วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
04.45-05.00		ทดลองเครื่องส่ง / เพลงบรรเลง / เพลงชาติ-เปิดสถานี						
05.00-05.30		ถ่ายทอดรายการจาก สวท.กทท. (รายการอาหารกลางวัน - อาหารใจ)*						
05.30-06.00		สถานีกำลังใจ (สิทธิมนุษยชนผู้ได้รับเชื้อเอชไอวี)						
06.00-07.00		โต๊ะข่าว กทท.	เปิดฟ้ารับอรุณเช้าห้องดิน - เศรษฐกิจและสังคม				ผู้จำหน่ายประชาชน	ใต้เบื้องยุคลบาท
07.00-08.00		ถ่ายทอดจาก สวท.กทท. (ข่าว - รายงานพิเศษ - สารคดี)*						
08.00-09.00		ถ่ายทอดจาก สวท.กทท.*				นายกทักษิณ* คุยกับประชาชน	ปาฐกถารวม* จากฟ้าสู่ดิน*	
09.10-10.00		รณสังสัมพันธ์	เพื่อนเกษตรกร (35 นาที) ป่าเพื่อชุมชน (15 นาที)	ก้าวไปกับกระทรวงเกษตร	TV ใต้ 500 มลัน	ช่วยกันก็ช่วยกันชนะ	เสียงสะท้อนจากประชาชน โรบิณูนาภิสมรรถภาพ(20 นาที)	อนุรักษ์ภาษาไทย *
10.10-11.00		* ปะกันที่บ้านเฮาและของดีที่บ้านเฮา (โครงการนโยบายของรัฐบาล)				นิเทศบริษัท	อาชีพเพื่อคุณ	*สืบสานวัฒนธรรมฯ
11.10-12.00		เกษตรสัมพันธ์	เพื่อน มลธ.	วิทยาเพื่อประชาชน ขยายผลมติ คม.	ชีวิตพานกับประภัสร์สังคม(30 นาที) กระทรวงแรงงานพบประชาชน(20 นาที)	ท.ค.สัมพันธ์(30 นาที) ก้าวแรกเพื่อชีวิต / ไร่ไร่ไกลไกล	คลื่นใต้น้ำ	คลื่นใต้น้ำ
12.00-13.00		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (ข่าว - รายงานพิเศษ - สารคดี)						
13.00-14.00		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (รายการเที่ยวทั่วไทย)*					เที่ยวไทยวัยเยาว์*	โลกของเด็ก*
14.10-15.00		* วิทยุชุมชนคนพะเยา (ชุมชนคนเมือง)					สถานีวิทยุ 95.25 MHz	* นเรศวรที่ถนนพะเยา
15.10-16.00		* วิทยุชุมชนคนพะเยา (ชุมชนคนเมือง)					วัฒนธรรมนำอาหาร ที่คนพะเยา	ฟังดีมีงานทำ
16.10-17.00		อบจ.พบประชาชน	โทรโข่งชาวบ้าน(รับเรื่องราวร้องทุกข์และปัญหาต่างๆ)				มหาจุฬาริพัตน์	ใต้เงาพุทธ
17.10-17.30		คุยใจไปกับพลังงาน	กทท.สัมพันธ์	* คิดต่ออีกสถาน (สืบสานวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)			* คำว่าคำเมือง	ครค.32 พบประเทศชน
17.30-18.00		รวมพลังล้างบางยาเสพติด					อิงลิชฟอร์ยู	อิงลิชฟอร์ยู
18.00-19.00		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (เมืองไทยยุคปฏิรูป)					ถ่ายทอดจาก สวท.กทท.(วรรณศิลป์มีสินลาย)	
19.00-19.30		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (ข่าว)						
19.30-20.00		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (แนวคองกีฬา)*					วรรณศิลป์มีสินลาย*	
20.00-20.30		ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. (ข่าว)*						
20.30-21.00		ที่มีเรื่องราว (ถ่ายทอดจาก สวท.)*					* คนตรีที่บ้านหนู	ถ่ายทอดจาก สวท.กทท.
21.10-22.00		รัฐสภาของเรา						ถ่ายทอดจาก สวท.
22.10-23.00		แสงโสมคำ (ศาสนา) *			อิสระธรรม(ศาสนา) *		อิสระธรรม(วิถีชีวิต) นครปฐม	
23.10-24.00		To be number one					ถ่ายทอดจาก กทท.	
24.00		ปิดสถานี						

หมายเหตุ ถ่ายทอดสดจาก สวท.กทท. ทุกคืนชั่วโมง * ถ่ายทอดจาก สวท. กทท. พบการณ์อบกต จันทร์ - ศุกร์ (09.10-09.15) ข่าวท้องถิ่น จันทร์ - อาทิตย์ (06.30-07.00, 18.10-18.20) ออกอากาศ 19 ชั่วโมง

สัดส่วนการออกอากาศ ข่าว 24.31% ความรู้/วัฒนธรรม/สาระ/เทคนิควิทยา 71.55%บันเทิง 4.14% / สัปดาห์ สืบสานวัฒนธรรม ผลิเอง 51.91% ถ่ายทอด 48.09% / ต่อสัปดาห์

ผังรายการหลัก

ชื่อสถานี : สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจภูธรภาค 5 จังหวัดพะเยา

(วันจันทร์ - วันเสาร์)

ระบบ : F.M. สเตอริโอโมัลติเพล็กซ์ ความถี่ 106.25 MHz

สถานที่ตั้ง : 211 หมู่ 1 บ้านห้วยเคียนเหนือ ต.บ้านต้า อ.เมือง จว.พะเยา โทร. 0 - 5442 - 8521 - 2

ชื่อหัวหน้าสถานี/ผู้อำนวยการสถานี พล.ต.ต.รักษาติ ราชกิจ ผบก.ภ.จว.พะเยา

เวลาออกอากาศกระจายเสียง : เวลา 04.30 น. ถึง 24.00 น. เป็นประจำวัน

รวมเวลาออกอากาศกระจายเสียง : 19.30 ชั่วโมง ประจำเดือน มีนาคม 2547

เวลา	ชื่อรายการ	ผู้ดำเนินรายการ	หมายเหตุ
04.30	เปิดสถานี		
04.30 - 05.00	รายการ ธรรมะ	จาก กทม.	เทป
05.00 - 05.30	ข่าวสั้น/ รายการ ข่าวยามเช้า ช่วงที่ 1	พงษ์ศักดิ์ ทองคำ	สด
05.35 - 06.00	รายการ ข่าวยามเช้า ช่วงที่ 2	พงษ์ศักดิ์ ทองคำ	สด
06.00 - 06.30	ข่าวสั้น/ รายการ ข่าวยามเช้า ช่วงที่ 3	พงษ์ศักดิ์ ทองคำ	สด
06.30 - 07.00	รายการ ตำรวจของประชาชน 1234	สนง.ตำรวจแห่งชาติ	ดาวเทียม
07.00 - 07.30	ถ่ายทอดข่าวภาค 07.00 น.	กรมประชาสัมพันธ์	ดาวเทียม
07.35 - 08.00	รายการ ตำรวจของประชาชน 1234	สนง.ตำรวจแห่งชาติ	ดาวเทียม
08.00 - 08.30	เพลงชาติ/ข่าวสั้น/รายการ ธรรมชาติเพื่อคุณ	วิสิฎฐ์ศรี เพ็ญไชยา	สด
08.35 - 09.00	รายการ ธรรมชาติเพื่อคุณ	วิสิฎฐ์ศรี เพ็ญไชยา	สด
09.00 - 09.30	ข่าวสั้น/ รายการ คลินิกคำโย	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
09.35 - 10.00	รายการ ฟอรั่ม ฟื้นเรดิโอ	กระต๊อบ/นคร สมัยรงาน	สด
10.00 - 10.30	ข่าวสั้น/ รายการ ฉลามบุกสู่วิถี	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
10.35 - 11.00	รายการ อิมอุ่นคุณค่าชาวไทย	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
11.00 - 11.30	ข่าวสั้น/ รายการ ฟอรั่ม ฟื้นเรดิโอ (1)	วิสิฎฐ์ศรี เพ็ญไชยา	สด
11.30 - 12.00	รายการ ฟอรั่ม ฟื้นเรดิโอ (2)	วิสิฎฐ์ศรี เพ็ญไชยา	สด
12.00 - 12.30	ข่าวสั้น/ ข่าวท้องถิ่น / ปฏิทินสังคม	วิสิฎฐ์ศรี เพ็ญไชยา สามภพ ผอนวล	สด
12.30 - 13.00	รายการ ตำรวจสัมพันธ์(จ-ศ)	สนง.ตำรวจแห่งชาติ	ดาวเทียม
13.00 - 13.30	ข่าวสั้น/ รายการ อีซีเอฟเอ็ม (1)	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
13.30 - 14.00	รายการ อีซีเอฟเอ็ม (2)	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
14.00 - 14.30	ข่าวสั้น/ รายการ เพลงจากยามงเหลือง	ณกมล เลิศวัฒนาศิลป์	สด
14.35 - 15.00	รายการ ไก่แก้วพาเพลิน	ประพันธ์ ธนาศรีชัย	เทป

เวลา	ชื่อรายการ	ผู้ดำเนินรายการ	หมายเหตุ
15.00 – 15.30	ข่าวสั้น / รายการ ข่าวตะวันตก(1)	พงษ์ศักดิ์ ทองคำ	สด
15.30 – 16.00	รายการ ข่าวตะวันตก(2)	พงษ์ศักดิ์ ทองคำ	สด
16.00 – 16.30	ข่าวสั้น / รายการ สุขใจกับโตโยต้า	สามภพ ผอนวล	สด
16.30 – 17.00	รายการ มิวสิคแอสปาล	เหม่ม อลิสา	MD
17.00 – 17.30	รายการ เพลงรักจากฟลอรา	สาวพิมพ์จันทร์	MD
17.30 – 18.00	รายการ โรงพักเพื่อประชาชน	สนง.ตำรวจแห่งชาติ	ดาวเทียม
18.00 – 18.30	ข่าวสั้น / รายการ แสบปีไหม้(1)	วิไลวรรณ เพิ่มพูน	สด
18.30 – 19.00	รายการ แสบปีไหม้(2)	วิไลวรรณ เพิ่มพูน	สด
19.00 – 19.30	ถ่ายทอดข่าว ภาค 19.00 น.	กรมประชาสัมพันธ์	ดาวเทียม
19.35 – 20.00	รายการ แสบปีไหม้(3)	วิไลวรรณ เพิ่มพูน	สด
20.00 – 20.30	ข่าวสั้น / รายการ คลินิกตำรวจ	สนง.ตำรวจแห่งชาติ	ดาวเทียม
20.35 – 21.00	รายการ วิทยุภาคภูมิไทย	ส.พุทธิมา	สด
21.00 – 22.00	ข่าวสั้น / รายการ เข้มสะดุดแผ่นดิน	สุรพันธ์ ทรายแก้ว	สด
22.00 – 23.00	ข่าวสั้น / รายการ FOR FUN...FOR YOU	ดีอบนคร/จีอับพีระพล	สด
23.00 – 24.00	ข่าวสั้น / รายการ FOR FUN...FOR YOU	ดีอบนคร/จีอับพีระพล	สด

ปิดสถานี

หมายเหตุ เฉพาะวันเสาร์

04.30 – 05.00	รายการ ตร.ภ.5 ประชาอุ๋นใจ	ปชส.พะเยา	MD
08.00 – 08.30	รายการ นายกทักษิณคุยกับประชาชน	สทท.กรมประชาสัมพันธ์	ดาวเทียม
12.00 – 12.30	รายการ ไก่แก้วพาเพลิน	ประพันธ์ ธนาศรีชัย	MD

ตรวจแล้วถูกต้อง

ร.ต.อ.

(วีระ แยมผ่อง)

รอง สว.นผ.ภ.จว.พะเยา / ทำหน้าที่ หน.สว.ภ.5 จว.พะเยา

ข่าวสารจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา

อ้อมออยออย

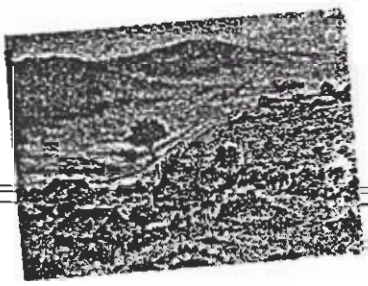
โดย นายนานน้อย

ของดีหนานเลิศ

คงจะเป็นความโชคดีของผมที่ยากจะพบกับปราสาทพะเยาคนเฒ่าคนแก่แล้ว และให้บังเอิญที่ผมได้พบท่านที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพะเยา เมื่อไม่กี่วันนี้ ก็มีโอกาสหาคำตอบ ผมได้ของดีมาฝากผู้อ่านแฟนสภามหาชนทั้งหลาย

ปราสาทท่านนั้นคือ นายนานน้อย นักร้อง หรือคนเมืองพะเยาผู้รัก "พ่อนานเลิศฟ้า" วิทยุงาน "บอยหลวง" ชื่อจริงในอดีต สองอ่านของดีของท่านที่ถ่ายทอดแบบมุขปาฐะทันทีที่พบกับผม (หนานน้อย)

- คำว่าของดีเมืองพะเยา
- ใครอยากซัปล้างผ้า ปลาล้าง แคนหมู
 - อ้อไปบ้านสันเวียงใหม่
 - ใครได้หม้อไม้ไผ่ไปบ้านต่อมใน
 - ใครได้คอกเป็นไม้ไปบ้านสันป่าม่วง
 - สำเร็จลู่วางบัวลอยกระเช้า
 - ใครได้ก่องข้าวไปบ้านสันบัวบก
 - ใครได้ไม้ไคร้ได้ครกถือไปบ้านจิว
 - ใครได้...อ้อไปบ้านบัว
 - ใครได้หิ้วอ้อไปบ้านห้วยหม้อ
 - ใครได้ลือไปแม่นาเรือ
 - ใครได้บ่าเชืออ้อไปบ้านตุน
 - ใครได้นุ่นอ้อไปบ้านแม่ใส
 - ใครได้ขงไก่อ้อไปบ้านบ่อแก้ว
 - ใครได้มันน้ำแก้วอ้อไปบ้านไซ้
 - ใครได้เม็ดคั่วอ้อไปบ้านฮ่องไซ
 - ใครได้รดโดอ้อไปโนเวียง
 - ใครได้เขียงอ้อไปแม่ใจ
 - ใครได้คำเป็นไม้อ้อไปบ้านทองเชียงฮวด
 - ใครได้ข้าวหาคอ้อไปด้อมดง
 - ใครได้ขลุ่ยงอ้อไปบ้านต้า
 - ใครได้ม้าอ้อไปประปา
 - ใครได้อยากกินปลาอ้อไปพาทักบ้านพะเยา

พญา พญา

โดยความร่วมมือระหว่างหนังสือพิมพ์พะเยาและสภาวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา

คุยกับหมมห่าง : ถามหมากแห้งว่าคนเมืองคนเมือง

หมอคอยช่างใจดี ที่บางช่วงในชีวิตมักจะพบกับคนที่มีนิสัยต่างกันและทำผิดคล้ายกัน เช่น อาจจะเป็นชนชั้นแรงงาน(เบรคออกจากไร่ข้าวเพื่อไปขบ) หรือ เกิดมาจากสงคราม หรือชอบในวิถีชีวิตดั้งเดิมคล้ายกัน เป็นต้น

คนปี้ดีแล้ว ผมพบอาจารย์คนหนึ่งเดินเข้ามาสมัครเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ วิทยาเขตสารคามพะเยา แบบซาวไรท์ทั้งหลาย คือ ขี้นาคคนเดียว มาด้วยแรงศรัทธาถึงพระนามผู้สอนเรามากจากลูกศิษย์มาแล้ว เราว่าน่าจะเป็นคนมาจากเมืองพะเยา หรือไม่มีเมืองพะเยา แต่พอได้คุยกัน ถึงรู้ว่าอาจารย์เป็นคนเมืองเชียงราย และเมื่อคุยกันมาเข้าที่รู้จักว่า อาจารย์คนนี้เป็นชื่อรวมคำ นั่นเป็น "ล้านนาคน" คนหนึ่งก็เลย

อาจารย์แนะนำตัวกับผมว่าชื่อ "สิงห์คำ วัชรา" ผมตั้งชื่อและนามสกุล ก็ต้องถามถึงหมอกเป็นครั้งแรกว่าเป็นคนภาคไหน ถึงมาไว้ประจำการเรียนยังตั้งเข้าไปอีก

นอกจากเป็นกรมเป็ดผู้แล้ว ยังเรียนวิชาเพาะปลูกตามสวนจากประเทศสิงคโปร์ แล้วมาเขียนคณานุกรมและวรรณกรรมล้านนาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากนั้นมาเรียนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ประมาณแล้ว นับว่ารักถิ่นบ้านเกิดพอสมควรสมบูรณแบบภาคเรียนแบบได้อาก จากนั้นผมเริ่มหาข้อมูลการตั้งถิ่นฐานบ้านประจักษ์ เพราะถือสุภาภิมว่า "บ้านที่ล้านนาคนมา" สิงห์คำได้พูดคุยกับอาจารย์สิงห์คำ วัชรา นับว่าเป็นประโยชน์ไม่แพ้ อย่างน้อยมีอยู่ 2 ประเด็นที่ผมจำได้

ประเด็นแรก คือ การตั้งถิ่นฐานที่สิงห์คำ บ้านนาเป็ดผู้ 6

ประเด็นที่สอง อาจารย์สิงห์คำ หลังจากออกสู่โลกถึง 6 ปี พอดีกลับมาเมืองไทยก็เข้าเรียนในสาขา ภาษาและวรรณกรรมล้านนาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในระดับปริญญาโท โดยได้เหตุผลว่า เพราะต้องการจะศึกษาภาษาล้านนาหรือ "ตัวเมือง" ให้เป็นระบบ และบุคคลอื่นที่ลอง อยากรู้ว่า "ตัวเมือง" ว่ามีที่มาที่ไปเป็นอย่างไร

อาจารย์สิงห์คำ นอกที่คนเมืองยังน่าสนใจ การที่คิดเรียกพวกเราว่า "คนเมือง" นั้น ไม่ค่อยจะดี เพราะคนเมืองอยู่ในเมืองแทบทุกคน คำว่า "เมือง" น่าจะมาจากคำว่า "เมือง" แปลว่า ความรุ่งเรือง ความเจริญ มากกว่า

พอมานั่งจุดนี้ผมอดจะเห็นคดียุติเพราะมนุษย์นั้นเขาคิดความเจริญที่ภาษา อักษรชาติใดมีที่ภาษาพูดและภาษาเขียนเช่น "คนเมือง" นี้ก็หมายถึงว่าเป็นชนชาติที่เจริญมาแล้ว

เพียงแต่ช่วงหนึ่งนี้ เราพูดกันการของอันโบราณของบ้านและบางแห่งที่เห็นเป็นภาษาที่ปลงฝังลงไปนานแล้ว จึงมีความรุ่งเรืองในอดีตของเมืองไป

ขจรวิทย์ ฝอยสุภูมิ รายงานโดย ธนพร ถิถิตพงศ์พิทยา

สารานุกรมล้านนาเริ่มปรับปรุงเนื้อหา

ศ. ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี ประธานจัดพิมพ์สารานุกรมล้านนาได้แถลงว่า ปี 2547 นี้ จะให้เชิญชวนนักวิชาการปราศจากอคติ และบุคคลทั่วไป ได้ส่งบทความที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดพิมพ์สารานุกรมล้านนาชุดใหม่ เพื่อเพิ่มเติมจากองค์เดิม จำนวน ๒๕ เล่ม โดยเปิดให้ส่งบทความได้ถึงปลาย สิงหาคมนี้

ชื่อเขียน ก็เป็นประโยชน์ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดตั้งเป็นต้นไป

พะเยาเรียงรายและพะเยาได้เลื่อนสมณศักดิ์

เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2546 มีพระมหากษัตริย์คุณโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์สำคัญ 2 รูป ในจังหวัดเชียงรายและพะเยาเลื่อนสมณศักดิ์ดังนี้ พระเทพรัตนนาร รองเจ้าคณะภาค 6 เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เลื่อนเป็น พระอารมราชชาญวัตร และพระครูสุวรรณคุณวิทย์ เจ้าอาวาสวัดบุญเกิด อำเภอคองคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นพระมงคลวิเศษ สืบเนื่องสมณศักดิ์ครั้งนี้

สร้างศรัทธาปลื้มได้แก่ศิษยานุศิษย์รวมทั้งสองเป็นอันอย่างยิ่ง โดยในวัน ๕ ธันวาคม จะมีขบวนฉลองพระศพของอ่าบอกลูกคำให้และได้เดินทางไปก่อนรับ พระมงคลวิเศษ ที่สนามกีฬาจังหวัดเชียงราย จากนั้นจะได้จัดขบวนอีกครั้งหนึ่งถึงวัดพระเจดีย์หลวง แล้วมีการแสดงมหรสพที่วัดบุญเกิดตามลำดับ

คำปา สาน วัฒนธรรมได้ปัจจัยร่วมแสนบาท

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2546 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาได้จัดทำบุญและทอดผ้าป่าในสำนักงานใหม่ ในพิธีนี้พระเดชพระคุณพระธรรมวิมลโมลี เป็นประธานสงฆ์ ได้เจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหารเพล โดยมีนายบรรจง ประสิทธิ์ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาเข้าร่วมพิธีพร้อมคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดและพุทธสมาคม

สำหรับคำปาครั้งนี้ได้มีผู้ร่วมบริจาคกว่าแสนบาท เพื่อพระสงฆ์จะได้อนุญาตให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยานำไปปรับปรุงสำนักงานต่อไป

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

การนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา

ประเภทสื่อ หนังสือพิมพ์ วิทยุ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ ชาย หญิง
- 1.2 อายุ ปี
- 1.3 การศึกษา
- 1.4 ตำแหน่ง สังกัด
- 1.5 ประสบการณ์ในวงการสื่อมวลชน ปี
- 1.6 ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

ส่วนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับภูมิปัญญา

- 2.1 ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาล้านนา ในทัศนคติของท่าน
- 2.2 ในฐานะสื่อ ท่านมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาล้านนาและการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างไร
- 2.3 ท่านมองวิถีชีวิตชาวล้านนาในอดีต-ปัจจุบัน มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
- 2.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความเชื่อมโยงกันระหว่างวิถีชีวิตชาวล้านนากับภูมิปัญญาชาวบ้าน กรุณายกตัวอย่าง
- 2.5 ภูมิปัญญาล้านนาประเภทใดบ้างที่ท่านเล็งเห็นถึงความสำคัญและกำลังจะสูญหายไป

ส่วนที่ 3 แนวคำถามเกี่ยวกับวิธีการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา

- 3.1 ท่านมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาได้อย่างไร จากสื่อประเภทใดบ้าง
- 3.2 วิธีการถ่ายทอดหรือนำเสนอภูมิปัญญาล้านนาของท่านทำอย่างไร
- 3.3 รูปแบบเนื้อหาของภูมิปัญญาล้านนาที่ท่านนำเสนอเป็นอย่างไร
- 3.4 ท่านได้รับผลสะท้อนกลับอย่างไรจากการนำเสนอภูมิปัญญาล้านนา
- 3.5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับค่านิยมตะวันตก หรือค่านิยมไทยบางประการที่ได้เข้ามาเปลี่ยนทิศทางของภูมิปัญญาล้านนา

ส่วนที่ 4 แนวคำถามเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

- 4.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับสื่อปัจจุบัน ในการทำหน้าที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา และสื่อมวลชนท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา ทำหน้าที่ได้อย่างไร
- 4.2 วิธีการใดบ้างที่เป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา
- 4.3 กลุ่มใดหรือหน่วยงานใดในชุมชนของท่านที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนา

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย	นายอนุศักดิ์ ชันธสิทธิ์
วันเดือนปีเกิด	12 พฤษภาคม 2517
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏ สอนดุสิต สาขาวารสาร และการประชาสัมพันธ์ ปีการศึกษา 2536 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย) สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ ปีการศึกษา 2543
ประวัติการทำงาน	เคยทำงานด้านการประชาสัมพันธ์โรงแรม บริษัทประชาสัมพันธ์ พนักงาน ต้อนรับภาคพื้น บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาที่กรุงเทพฯ ประจำประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย